

T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNE GÖRE ÖZEL EĞİTİM
GEREKSİNİMİ OLAN ÖĞRENCİLERİN, ÇOCUK HAKLARININ
KULLANIMINA DAİR GÖRÜŞLERİ**

SEVDA ERDİL

Danışman : Doç. Dr. Sibel OĞUZ HAÇAT

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Serpil RECEPOĞLU

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Tuğba TURGUT

KASTAMONU-2024

TAAHHÜTNAME

Bu tezin tasarımı, hazırlanması, yürütülmesi, araştırmalarının yapılması ve bulgularının analizlerinde bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu; ayrıca yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada bana ait olmayan her türlü ifade ve bilginin kaynağına eksiksiz atıf yapıldığını, bilimsel etiğe uygun olarak kaynak gösterildiğini bildirir ve taahhüt ederim.

Sevda ERDİL

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLERİNE GÖRE ÖZEL EĞİTİM GEREKSİNİMİ OLAN ÖĞRENCİLERİN, ÇOCUK HAKLARININ KULLANIMINA DAİR GÖRÜŞLERİ

SEVDA ERDİL

KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER EĞİTİMİ BİLİM DALI
DANIŞMAN: DOÇ. DR. SİBEL OĞUZ HAÇAT

Bu araştırma, sosyal bilgiler öğretmenlerinin bakış açısından özel eğitim gereksinimi olan öğrencilerin çocuk haklarına yönelik görüşlerini anlamayı amaçlamaktadır. Araştırma, özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin eğitim süreçlerinde çocuk haklarının nasıl uygulandığını ve bu konudaki farkındalığı belirlemeyi hedeflemektedir.

Araştırma, sosyal bilgiler öğretmenlerinin özel eğitim gereksinimi olan öğrencilere yönelik genel tutumlarını ve düşünce yapılarını anlamayı amaçlar. Bu çalışmada özel eğitilmiş olan öğrencilerin çocuk hakları konusundaki görüşlerini ve bu hakları nasıl deneyimledikleri konusunda değerlendirme yapılmıştır. Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseni kullanılmıştır. Bulunan veriler yarı yapılandırılmış görüşme formu ile elde edilmiştir. Araştırmanın verileri 2023-2024 eğitim-öğretim ikinci yarısında Manisa Merkez sınırları içerisinde bulunan resmi ve özel ortaokullarda görev yapan 30 sosyal bilgiler öğretmeninden, görüşmeler yoluyla elde edilmiştir. Elde edilen veriler içerik analiz yoluyla çözümlenmiştir. Araştırmadan elde edilen verilere göre sonuçlara ulaşılmıştır. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin çocuk haklarına dair sözleşmenin içeriğini bildiği tespit edilmiş olup çocuk haklarının uygulanmasında çeşitli sorunlar yaşandığı bulgusuna ulaşılmıştır. Bunlardan bazıları okulun fiziki yapısının yetersizliği sınıf ortamındaki yetersizlikler, özel gereksinimli öğrenciler için çocuk haklarını uygulamaya yönelik hiçbir çalışmanın ya da uygun ortamın sağlanmamasıdır. Araştırmanın bir diğer sonucu da çocuk haklarının ders kitaplarında kazanım içerik olarak az yer verilmesi öğretmenlerin özel eğitim bilgisine tam olarak sahip olmaması velilerin bilgisizliği özel gereksinimli öğrenciler için destek eğitim odalarının olmaması başlıca elde edilen bulgulardır. Netice olarak özel gereksinimli öğrenciler için herhangi proje ya da ekip çalışması yapılmadığı sadece çocuk haklarının bilgisine sahip oldukları uygulamada aktif kılınmalarını sağlayacak durumların söz konusu olmadığının tespitine de varılmıştır. Yapılan araştırma ve öğretmen görüşleri sonucunda özel gereksinimli öğrencilere çocuk haklarının öğretilmesi ve uygulanmasına yönelik çalışmaların artırılması yönünde kanaate varılmıştır.

ANAHTAR KELİMELER:Hak, Sosyal Bilgiler, Çocuk Hakları, Özel Eğitim.

Temmuz 2024, 149 Sayfa

ABSTRACT

MSC THESIS

OPINIONS OF SOCIAL STUDIES TEACHERS ON THE USE OF CHILDREN’S RIGHTS BY STUDENTS WITH SPECIAL EDUCATION NEEDS

SEVDA ERDİL

KASTAMONU UNIVERSITY INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCE

DEPARTMENT OF SOCIAL SCIENCES EDUCATION

SOCIAL STUDIES EDUCATION

SUPERVISOR: ASSIST. PROF. DR. SİBEL OĞUZ HAÇAT

This research aims to understand the view of social studies teachers on the rights of children with special education needs. The study aims to assign how children’s rights are implemented in the educational processes of students with special education needs and to define awareness on this issue.

The research aims to understand the frame of mind and common attitudes of social studies teachers towards special education students. In this study, an assessment was made on the views of students with special education needs on children’s rights and how they exercise these rights. The research used a qualitative research method, specifically a case study design. The data were obtained through semi-structured interview with 30 Social Studies teachers working in various secondary schools within the boundaries of the city of Manisa during the spring semester of the 2023-2024 academic year. According to the results obtained from the data: It was found that social studies teachers were aware of the content of the convention on children’s rights, but various problems were encountered in the implementation of children’s rights. Some of these include the inadequacy of the schools’ physical structure, deficiencies in the classroom environment, and the lack of any efforts or appropriate environments for implementing children’s rights. Other main results as follows: Children’s rights are not adequately included in textbooks, some teachers do not have enough knowledge of special education, parents’ lack of knowledge, and the absence of extra education rooms for students. In conclusion, it was also determined that there were no projects or team work specifically conducted. The results of the research and teacher procedures have led to a long-term conclusion regarding the teaching of children’s rights in a special periodic manner and to their parents.

KEYWORDS: Rights Social Studies, Children’s Right, Special Education

July 2024, 149 Page

TEŞEKKÜR

Bu tezi kaleme almamda en büyük destekçim ve saygıdeğer hocam Doç. Dr. Sibel OĞUZ HAÇAT ve Canım eşim Gökhan ERDİL'e kızım Elfida ERDİL'e sevgi ve teşekkürlerimi sunarım...

Sevda ERDİL

Kastamonu, 2024

İÇİNDEKİLER

Sayfa

TEZONAYI	ii
TAAHHÜTNAME	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar DİZİNİ	ix
SİMGELEr VE KISALTMALAR DİZİNİ	x
1. GİRİŞ.....	1
1.1 Araştırmanın Problem Durumu	1
1.2 Araştırmanın Amacı	4
1.3 Araştırmanın Önemi	5
1.4 Araştırmanın Problem Cümlesi	6
1.5 Araştırmanın Alt Problemleri	6
1.6 Araştırmanın Sınırlılıkları	7
1.7 Tanım Cümlesi	7
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	9
2.1 Çocuk ve Çocukluk Dönemi	9
2.2 Çocuk Hukuku.....	12
3. HAK VE ÇOCUK HAKLARI KAVRAMI, ÇOCUK HAKLARININ ÖNEMİ.....	15
3.1 Hak Kavramı	15
3.2 Çocuk Hakları Kavramı.....	16
3.3 Çocuk Haklarının Önemi.....	18
3.4 Çocuk Haklarının Tarihsel Süreci	19
3.4.1 Uluslararası Belgeler ve Sözleşmelerde Çocuk Hakları	22
3.4.2 Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi	23
3.4.3 Çocuk Hakları 2. Cenevre Bildirgesi.....	24
3.4.4 Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Beyannamesi	25
3.5 Çocuk Haklarına İlişkin Temel Uluslararası Belgeler ve Türkiye Uygulaması	26
3.5.1 Washington Kararları:.....	30
3.5.2 Türk Çocuk Hakları Bildirgesi:	30
3.5.3 Avrupa Çocuk Hakları Beyannamesi	32
3.6 Diğer Sözleşmeler	33
3.7 Türkiye Tarafından İmzalanmış ve Onaylanmış Olan Bazı Uluslararası Sözleşmeler	34
3.8 Çocuk Haklarına Dair Sözleşme	35
3.9 Çocuk Haklarına Dair Sözleşme UNICEF Türkiye	36
3.10 Çocuk Hakları Sözleşmesinin Amacı, Yapısı ve Dayandığı İlkeler.....	40
3.11 Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin Temel Yaklaşımları	44
3.12 Türkiye'de Çocuk Hakları	44
3.13 Sözleşme ve İç Hukukta Uygulama Sorunları	46
3.13.1 Eğitim Hakkının İlkeleri	48
3.13.2 Özel Gereksinimli Çocukların Eğitimi	50

3.13.3	Özel Eğitim	52
3.13.4	Engelli Çocukların Çocuk Hakları.....	54
3.13.5	Özel Eğitime İhtiyacı Olanlar	55
3.13.6	Çocuk Hakları Eğitiminin Amacı ve Önemi.....	57
3.14	Sosyal Bilgiler ve Çocuk Hakları Eğitimi	61
3.14.1	Sosyal Bilgiler Kavramı.....	61
3.14.2	Sosyal Bilgiler Dersi ve Çocuk Hakları.....	62
3.15	Sosyal Bilgiler Öğretmenleri ve Çocuk Hakları.....	66
3.16	İlgili Çalışmalar	68
3.16.1	Yurt İçinde Yapılmış Çalışmalar	68
3.16.2	Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar:.....	86
4.	YÖNTEM	89
4.1	Araştırmanın Modeli	89
4.2	Çalışma Grubu.....	89
4.3	Veri Toplam Aracı.....	90
4.4	Verilerin Analizi.....	91
5.	BULGULAR.....	92
6.	SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER	131
KAYNAKLAR		136
EKLER		145
EK A.	Öğretmen Görüşme Formu	146
EK B.	Araştırma Uygulama İzni	148
EK C.	Etik Kurul	149

TABLÖLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 4.1 Katılımcılara ait istatistiksel bilgiler.....	90
Tablo 5.1 Çocuk haklarına dair sözleşmeden doğan haklara ilişkin katılımcıların görüşleri	92
Tablo 5.2 Çocuk hakları ile ilgili katılımcıların görüşlerini	96
Tablo 5.3 Okulda çocuk haklarına duyarlı olduğu veya buna uygun davranıldığına ilişkin katılımcıların görüşleri.....	100
Tablo 5.4 Sosyal bilgiler öğretmenlerinin hakların öğretiminde kullandığı yöntem ve materyale ilişkin görüşleri.....	104
Tablo 5.5 Özel gereksinimli öğrencilerin çocuk haklarını öğrenme düzeyine ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri	108
Tablo 5.6 Sosyal bilgiler öğretmenlerinin özel gereksinimli çocukların bilinç düzeylerine ilişkin görüşleri.....	113
Tablo 5.7 Özel gereksinimli öğrencilerin haklarını uygulamasına ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri	116
Tablo 5.8 Ebeveynlerin çocuklarının haklarını öğrenmelerindeki etkisine ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri	120
Tablo 5.9 Çocuk haklarının uygulanmasına yönelik sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri.....	123
Tablo 5.10 Çocuk haklarının uygulanmasındaki eksikliklerin giderilmesine ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri	126

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

Simgeler

f :Frekans

Kısaltmalar

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BEP	: Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı
BM	: Birleşmiş Milletler
BMGK	: Birleşmiş Milletler Genel Konseyi
OSB	: Otizm Spektrum Bozukluğu
ÇHE	: Çocuk Hakları Eğitimi
ÇHS	: Çocuk Hakları Sözleşmesi
ÇHUÖ	: Çocuk Hakları Uzman Öğretmeni
EÇHE	: Etkili Olan Çocuk Hakları Eğitimi
G	: Gönüllü
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
m.	: Madde
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
ÖGÇ	: Özel Gereksinimli Çocuk
ÖGÖ	: Özel Gereksinimli Öğrenci
ÖMÇK	: Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu
RAM	: Rehberlik Araştırma Merkezi
SHÇEK	: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
STK	: Sivil Toplum Kuruluşları
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TC	: Türkiye Cumhuriyeti
TDK	: Türk Dil Kurumu
UNICEF	:Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu (United Nations International Children's Emergenc Fund)
yy	: Yüzyıl

1. GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problem durumu, alt problemler, sayıtlılar, problem cümlesi ve ilgili araştırmalara yer verilmiştir.

1.1 Araştırmanın Problem Durumu

Sosyal hayatımızda çocuk ve çocuk hakları konusu her zaman var olmuştur. Yalnız eğitimde her bireyin farklı olması kendine özel olması eğitim sürecinin çeşitlilik göstermesine sebep olmuştur. Bu durum öğrencilere verilen eğitimi de farklı hale getirmektedir. Öğretmenlerin bu konu hakkında daha dikkatli davranması gereken özenin gösterilmesinin önemini ortaya çıkarmaktadır. Burada öğretmenlere düşen görev her bir öğrenciyi özel kabul ederek onlara gereken adaletli eğitimi sunmasıdır. Öğretmenlerin davranışlarını destekleyen Birleşmiş Milletler (BM) Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS)'dir. Çocuk haklarını tam manasıyla dile getirmek kolay değildir. Bu karışıklığın sebebi fazlasıyla ilgi çekmesi, hak kelimesinin değişik tanımlamalarla ifade edilmesi ve bu kavramın siyasi felsefecilerce halen önem teşkil etmesi olarak görülmektedir. Fakat çocuk haklarının çeşitliliği, kısmen çocuklar için var olan istenilen hakların da çeşitliliğini aktarmaktadır (Franklin, 1993).

Eğitim öğretimde bilinçli çocuklar yetiştirmek, çocuklara hakları konusunda gereken bilinci aşılamak, bireylere ait olan bu hakları öğretmek gelecek yaşamlarında onların sağlıklı ve bilgili aynı zamanda hakları konusunda söz sahibi birer birey olmalarına fayda sağlayacaktır. Bu bağlamda toplumun temel yapı taşı olan sağlıklı bireyler oluşturulacaktır. Şahin ve Polat (2012)'a göre çocuğun "şahsi" düşüncelerini söylemesi için kendine zarar vermeyecek bir mekânın oluşturulması, çocuğun karar alacağı bir mevzu da anne babası veya vasisince bilgi verilmesinin sağlanması, düşüncelerini açıkça söyleyeceği şartlar ile ilgili tavzihlerin sağlanması, çocuğun hangi çağda ve yetkinliğine bağlı olarak kendi anladıklarını, tercihlerini ve seçimlerini dile getiren oyun, beden dili, mimikleri ile resmi de içine alan konuşulan dillerin dışında şekillerinin belirlenmesi, çocuğun yönlendirilmemesi, gereksiz etki ve zorlamaya tabi tutulmaması, engelli çocukların düşüncelerini dile getirmeleri için gerekli şartların tanınması, bununla beraber azınlık ve kendi memleketlerinden yer

değiştiren çocuklarının ve çoğunun lisanını konuşamayan çocukların fikirlerini söylemesi için mekân oluşturulması çoğu yetişmiş bireylerin ve bu protokole imza atmış ülkeler olarak ülkemizin hukuki sorumlulukları olarak görülmesinin gerekliliğini meydana çıkarmaktadır (Şahin ve Polat, 2012). Ülkeler çocukların haklarını korumakla mükellef olan aynı zamanda bu hakları güvence altına alan oluşumlardır. Çocuk hakları çocuğa özgü olan çocukların toplum içinde mutlu, huzurlu Bir birey olarak kendi farkına varmasını bilinçli olarak yetişmesini sağlayan yetkililerdir. Çocuklar masum ve savunmasız halde bulunan varlıklardır. Çocuk hakları sözleşmesinde onlara sağlanan yetkiler kişisel özelliklerini göz ardı etmeyen toplum içinde yaşayacağı problemler karşısında kendisini savunmaya teşvik edecek maddeler mevcuttur. Çocuklara sağlanan bu haklar evrensel olarak kabul görmekle beraber Çocuk hakları sözleşmesi ile koruma altına alınmıştır. Çocuklarla ilgili hak temelli yaklaşım beş başlık altında toplanmıştır. Öncelikle haklar her çocuk için ayrı ayrı olmamakla birlikte aynıdır. Toplum içinde var olan yetişkinlerden hiçbir farkı olmayan çocuk hakları insan hakları kadar önem ve değer taşımaktadır. Haklar çocuklara sağlanması zorunlu olan yetkiler olmakla birlikte kendi başına bir bütün ve birbirini tamamlamaktadır. Çocuklar bakıma, ilgiye sevgiye muhtaç olan varlıklardır. Her çocuk farklı olmakla birlikte toplum içinde özel ilgiye ihtiyacı olan bireylerde bulunmaktadır. Özel gereksinimli olan bu çocukların haklarını korumak, toplum dışına itmemek, bu tarz çocukları ötekileştirmemek, başta aile ve öğretmenlerin görevidir. Her çocuğun oyun, beslenme, barınma eğitim, zor işlerde çalıştırılmama, sağlık hizmetlerinden faydalanma gibi hakları vardır. Bu hakların çocuklara öğretilmesinde eğitimin önemi vazgeçilmezdir. Çocuk masum bir birey olmanın yanı sıra eleştirel düşüneyemeyen hiçbir şart koşmadan her şeyi kabul eden bir varlıktır. Çocukların bu özelliklerinden dolayı toplum içinde zarar görebilir ve istismara işkenceye maruz bırakılabilir. Bu durumları engellemek hem toplumun hem de devletin görev ve sorumluluğudur. Çocuk hakları sözleşmesinde özel gereksinimli çocuklar ile ilgili 2., 23. maddelerde açıkça bahsedilmektedir. Madde 2’de ayrımcılık yasağı bununla ilgili önlemlerin alınması gerektiğini kabul eder. Bu madde de ayrımcılık nedeni olarak engellikten apaçık bahsedilmekle birlikte bu madde sözleşmenin kendine has olduğunu ve engelli çocuklara vurgu yapıldığını bu tarz çocukların en fazla zorluklarla karşı karşıya kalan en duyarlı grup olmalarından kaynaklanmaktadır. Engelli çocuklara yönelik korkular, sosyal damgalama, onlar çok

fazla korumaya maruz bırakma, olumsuz davranışlar, içi dolu olmayan inançlar toplum içinde fazlaca oluşturulan önyargılar çok güçlüdür. Bu durumda çocukların marjinalleşmesine ve toplum içinde kendini yabancı gibi hissetmesine sebep olmaktadır. Taraf devletler bu durumun engellemek engelli bireylere karşı her türlü ayrımcılığın önüne geçmek amacıyla; engelli olmak ayrımcılık sebebi olmamakla birlikte, bu durum açıkça belirtilmiş, engellilik temelindeki ayrımcılık yasalarla yasaklanmıştır. Engelli çocukların herhangi bir hak ihlalinde ebeveyni veya ona bakan kişi için rahatça ulaşabilecekleri başvuru yollarının sağlanması Bunların yanı sıra engelli çocukların maruz bırakılacağı ayrımcılık önünü kesmek bu durumu ortadan kaldırmak gayesiyle duyarlılık çerçevesinde çeşitli eğitim kampanyaları ya da duyarlılaştırma çabalarına girilmelidir. 23. maddeye göre engelli çocuklar söz konusu olduğunda sözleşmenin uygulamaya geçilmesinde en temel ve baştaki madde olarak görülmelidir. Engelli çocukları toplum içinde etkin kılma, onlara karşı saygılı olma, aynı zamanda kendini özgüvenli hisseden noksansız ve insana yakışır bir hayat sürmelidir. 23. maddenin detaylarında özel çocuklara her türlü kaynak sağlanmalı, bu tarz çocuklar öncelikli olmalı, eldeki kaynaklar seferber edilirken bunlar ücretsiz sağlanmalıdır. Engelli çocukların bakımı, yardımlar, eğitim, istihdama hazırlık ve dinlenme, eğlence, hizmet, tedavi ve sağlık imkânlarına kolaylıkla ulaşmalı bu haklarından faydalanmalıdır. Bu araştırmanın hedefi özel gereksinimli olan çocukların haklarının ne kadar farkında ve bilincinde olduğunu haklarını ne derece kullanabildiğini kullanma esnasındaki anlama düzeyini bu konudaki eksiklikleri sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından ortaya çıkarmaktır. Çocuk hakları sınırları içerisinde özel ihtiyaçları olan öğrencilere gerekli ilginin verilmesi onlara haklarının öğretilmesinde ihtiyaçları olan gerekli bilgi, donanım ve bilincin aşılmasında öğretmen yaklaşımlarını ele alan çalışmalar literatürde öğretmenlerin, öğretmen adaylarının, ebeveynlerin ve öğrencilerin çocuk haklarına bakışı (Çetinkaya, 1988; Fazlıoğlu, 2007; Uluç, 2008; Kobat, 2009; Kaya, 2011; Kent-Kükürükçü, 2011; Yurtsever, 2011; Ersoy, 2012; Kor, 2013; Musayeva, 2013; Uçuş, 2013; Atık, 2019), Sosyal bilgiler öğretmenlerinin çocuk haklarına ilişkin görüşleri (Sucu, 2020; İbret, 2024), Sosyal bilgiler dersi öğretim programının çocuk hakları açısından incelenmesi (Apaydın, 2017), Türk milli eğitim sisteminin çocuk hakları açısından değerlendirilmesi (Aydınlık, 2017), eğitim hukuku çerçevesinde çocuk hakları (Katıtaş, 2019), Özel gereksinimli çocukların eğitim hakkının sağlanmasında müdür,

öğretmen veli görüşleri, Sınıf öğretmenlerinin özel gereksinimli öğrencilerin kaynaştırılmasına ilişkin görüşleri: Sadioğlu vd. (2012); Karaman-Kepenekçi ve Baydık (2009)'ın “Zihin engelliler öğretmen adaylarının çocuk hakları ile ilgili makale ve tez çalışmalarına rastlanılmıştır. Bu sebeple sosyal bilgiler öğretmenlerine göre özel eğitim gereksinimi öğrencilerin çocuk haklarını kullanımına dair görüşleri adlı araştırmaya ihtiyaç duyulmuş olup araştırmanın amacında özel gereksinimli çocukların çocuk haklarının kullanımına dair öğretmenin fikirlerini ortaya çıkarmaktır. Aynı zamanda çocuk haklarının öğretilmesi, hakların önemi özel eğitime ihtiyacı olan çocuklar için toplumdaki bireylerin eğitilmesi bu konunun hayatın içindeki olaylarla ilişkili olan sosyal bilgiler perspektifinde ele alınması birden fazla konuda yarar sağlayacaktır.

1.2 Araştırmanın Amacı

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin gözünden ele alınarak özel eğitim gereksinimi olan öğrencilerin çocuk haklarına dair görüşlerini anlamaktır. Çocuk haklarının önemi bu konuda gerekli bazı temel hususlar bulunmaktadır. Hak bilincinin kazandırılması toplum içinde haklarını bilen bilinçli bireyler olarak yetişecek sosyal hayat içinde demokratik yaşama biçimini hedefleyecektir. Yarının geleceği olan çocuklar, kendini ifade etme hakkını savunma toplumun içinde söz sahibi olan bir birey olup ayrımcılıkla başa çıkan kişilikleri ortaya çıkaracaktır. Çocuklara verilmesi gereken eğitimin önemi bu noktalarda meydana çıkmaktadır. Araştırma, öğretmenlerin bu konudaki bilgi düzeyini, farkındalığını ve tutumlarını belirlemektedir. Bununla beraber özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin çocuk haklarına yönelik farklı bakış açılarını ve bu hakları nasıl anladıklarını inceleyerek, öğrencilerin bu hakları kullanma konusundaki deneyimlerini ortaya koymaktadır. Araştırma, Sosyal Bilgiler dersleri bağlamında çocuk hakları eğitiminin etkisini değerlendirmeyi ve bu konudaki öğretmenlerin eğitim ihtiyaçlarını belirlemeyi amaçlamaktadır. Bu çerçevede, öğrencilerin çocuk haklarına olan farkındalığını artırmaya yönelik potansiyel stratejilere de ışık tutmaktır.

1.3 Araştırmanın Önemi

Bu araştırmamızda, sosyal bilgiler öğretmenlerinin perspektifinden özel eğitim gereksinimi olan öğrencilerin çocuk haklarına dair görüşlerini anlamayı hedeflemiştir. Aynı zamanda özel gereksinimli çocukların bu husustaki eksiklikleri, hakların öğretilmesinde aile ve öğretmenlerin önemi konunun daha detaylı bir şekilde ifade edilmesine aynı zamanda çocukların haklarının korunmasına yönelik farklı araştırmalara faydalı olacağı düşünülmektedir. Sosyal bilgiler dersi kapsamında haklar konusu çeşitli şekillerde ele alınmıştır. Özel gereksinimli çocuklara eğitim hakkının sağlanmasında okul müdürlerinin rollerine ilişkin müdür, öğretmen veli görüşmeleri adlı çalışmada eğitim hakkının sağlanmasında okul müdürlerinin rolleri, bu zaman diliminde yaşanan sorunlara bu sorunların çözümlenmesinde değişik önerilere yer verilmiştir. Araştırmada özel gereksinimli çocukların türü, mevcut fiziki şartların yetersizliği, sınıf düzeyinin dikkate alınmaması gibi sorunlardan dolayı bu araştırmada özel eğitime ihtiyacı olan çocuklara hayatın içindeki olaylarla ilişkisi olan sosyal bilgiler dersinin çerçevesi ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin bakış açısından incelenmesini gerekli hale getirmiştir. Dünyada ve ülkemizde genel olarak çocuk hakları konusu ve sağlıklı olan bireylerin çocuk hakları ile ilgili çalışmalar yapılmış olup özel gereksinimli öğrenciler için hakların incelenmesi ele alınması bu konudaki eksiklik ve problemler için nasıl bir yol izlenmesi gerektiği bağlamında araştırmanın önemi bir kez daha ortaya çıkmaktadır. Araştırmanın önemi aşağıdaki şu temel noktalarda belirtilmiştir:

Araştırma, öğrencilerin çocuk hakları konusundaki algılarını ve öğretmenlerin bu konudaki görüşlerini anlayarak, eğitime ve uygulamalarına katkı sağlamaktadır. Bu bilgiler, eğitim sisteminin özel eğitim gereksinimi olan bireylere yönelik daha etkili stratejiler geliştirmesine olanak tanıyabilir.

Araştırma, öğrencilerin çocuk haklarına ilişkin deneyimlerini ve öğretmenlerin bu konudaki tutumlarını değerlendirerek, eğitimde eşitlik ve adaleti anlama ve iyileştirme çabalarına katkıda bulunmaktadır. Özel eğitim gereksinimi olan öğrencilerin yetilerine saygılı olma ve bu yetileri destekleme konusundaki kuvvetli ve zayıf etraflarının tespit edilmesi, henüz adil ve kapsayıcı bir eğitim ortamının

oluşturulmasına yardımcı olabilir. Özel gereksinimli öğrencilerin de diğer öğrencilerle aynı haklara sahip olduğu eğitimde fırsat eşitliği ve ayrımcılığın önlenmesi adına araştırmamız önem taşımaktadır.

Araştırma, öğretmenlerin çocuk hakları konusundaki bilgi düzeyini ortaya çıkarma ve bu hakların eğitim süreçlerine entegrasyonunu bütünleşme ve uyumunu değerlendirerek, çocuk hakları eğitimine yönelik stratejiler geliştirme potansiyelini ortaya koyabilir. Bu da öğrencilerin bu haklara daha bilinçli bir şekilde sahip olmalarına haklarının farkında olarak bu hakları kullanmalarına katkı sağlayabilir.

Araştırma sonuçları, genel olarak toplumsal farkındalığı artırabilir. Toplumun daha eğitilmiş ve bilgili olmasını Özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin çocuk hakları konusundaki görüşleri, haklarının ne kadar farkında olduğunu sosyal çevrenin bu konuda daha şuurulu ve hassas olmasına katkıda bulunabilir, dolayısıyla haklar konusunda toplumsal destek ve anlayışı güçlendirebilir.

Bu nedenlerle, “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Özel Eğitim gereksinimli bireylerin, Çocuk Haklarının Kullanımına Dair Görüşleri” konulu inceleme, eğitim sektörüne faydalı bir katkı sağlayabilir.

1.4 Araştırmanın Problem Cümlesi

Araştırmanın temel problemi, Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin bakış açısından özel eğitim gereksinimi olan öğrencilerin çocuk haklarının kullanımına dair görüşleri nelerdir? Bu görüşleri belirlemek amacıyla araştırmanın alt problemleri oluşturulmuştur.

1.5 Araştırmanın Alt Problemleri

1- Özel gereksinimli öğrencilerin çocuk hakları kavramına ilişkin bilgi düzeyi sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşüne göre nedir?

2- Özel gereksinimli öğrencilerin çocuk haklarını kullanımına yönelik sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri nelerdir?

Araştırmanın Varsayımları;

- Bu araştırmada; öğretmenlerin görüşmelerde gönüllü, doğru, gerçek ve samimi görüşlerini bildirdikleri varsayılmaktadır.
- Kullanılan istatistiksel veriler amaca uygundur.
- Hazırlanan görüşme formu gerekli veriler için hedef ile uyumlu olduğu varsayılmıştır.
- Bulunan bulguların çözümlenmesi için kullanılan istatistikî yöntemler amaca uygun olduğu varsayılmıştır.
- Kullanılan ölçme araçları için görüşüne başvurulmuş uzman sayısı yeterli görüldüğü varsayılmıştır.

1.6 Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırma,

1. Araştırma; 2023-2024 eğitim-öğretim yılı,
2. Manisa ilinde bulunan resmi ve özel ortaokullardaki Sosyal Bilgiler Öğretmenleriyle sınırlı olacaktır.
3. Uzman görüşüne başvurulmuş verilerin çözümlenmesi için hazırlanan görüşme formu ile sınırlıdır.

1.7 Tanım Cümlesi

Çocuk: Çocuk değişik tanımları olan bir kavramdır. Çocuk 18 yaşından küçük olan her birey olmakla birlikte sosyal yaşam içinde yetişkinlerle aynı kriterlerde olmayan tam olarak finansal ve hukuksal yani tüzel olarak statü elde edememiş kişidir (Çetintaş ve Çiftçi, 2017).

Çocuk Hakları: Çocuğun dünyaya gelmesiyle elde ettiği ve evrendeki bütün çocukların eşit olarak yaşamları süresince kazanmış olduğu kozmik, geri alınamayan, devredilemeyen yetilerdir (Şimşek, 2016).

Engelli: Bedenen, hissel, bilişsel ve duyuşsal haklarında farklı seviyede kayıplarından dolayı sosyal çevrede diğer kişiler ile beraber denk şartlarda tam ve aktif katılımını sınırlandıran davranış ve çevre şartlarından etkilenen kişi (Pakkan, 2021).

Özel Eğitim: Özel eğitime ihtiyacı olan kişilerin eğitim gereksinimlerini karşılamak için hususi olarak eğitim görmüş personel, daha kapsamlı eğitim taslakları metotları ile bunların kusur ve niteliklerine uygun mekânlar da süre gelen eğitime “özel eğitim” denir (Sak vd., 2020).

Özel Gereksinimli Bireyler: 573 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile özel eğitim gerektiren birey başlığı altında yer verilmiş ve farklı sebeplerle “kişisel nitelikleri ve eğitim seviyeleri bakımından akranlarından biraz daha aşağı seviyede büyüme gösteren birey” olarak ifade edilmektedir (Millî Eğitim Bakanlığı [MEB], 1997). Özel gereksinimli çocuklar bireysel, sosyal, psikolojik zorlukları aşamasında yardımcı olacak desteğe gereksinim duyduğu için özel diye nitelendirilirler. Ayrıca yaşamlarının çeşitli alanlarında dezavantajlı veya savunmasız konumda bulunmaktadır.

Sosyal Bilgiler: Kişinin sosyal çevrede varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması sebebiyle Coğrafya, Tarih, Ekonomi, Felsefe, Antropoloji, Hukuk, Sosyoloji, Psikoloji gibi sosyal bilimlerin ve yurttaşlık bilgisi mevzularının, öğrenme konularını meydana getiren bir ünite veya tema adı altında bir araya getiren, insanın toplumsal ve dış çevre ile etkileşime girmesi ile dün, bugün ve ileri bağlamda incelendiği toplu öğretim anlayışından hareket ederek meydana gelmiş bir ilköğretim dersidir (Dönmez ve Yazıcı, 2015).

2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1 Çocuk ve Çocukluk Dönemi

Çocuk kavramını açıklamak her bireyin şahsına özgü niteliklerinin varlığını yok saymakla başlar. Öncelikle çocuk dünyaya geldiği andan itibaren buluş çağına kadar devam eden zamana ait insan yavrusu olarak tanımlanabilir. Çocuk doğuştan ergin dediğimiz zamana kadar belirli evreler geçiren bir varlıktır. Bu evreleri geçirirken de bir birey olarak çocuk toplumsal, fiziksel psikolojik faktörlerden etkilenir. Çocuk kavramı üzerindeki münakaşaların sürdüğü dönemde çocuk kavramının farklı tanımları yapılmıştır. Postman (1995)'e göre çocukluk kişisel ve özel bakım ve güvenliğini sağlama biçimlerine gereksinim duyan herhangi bir statik iş deneyimine bir beceriye henüz sahip olmayan ortalama 7 ile 18 çağı arasındaki insan grubudur (Postman, 1995).

Çocuk hakları sözleşmesinde 18 yaşın altında olan tüm kişiler çocuk sayılır. Çocuk koruma kanununda, kanunun uygulanmasında çocuk en erken yaşta kâmil olsa bile 18 yaşına gelmemiş birey olarak çocuğun kanuni tanımı yapılmaktadır.

Fakat çocuk büyük olmasa da kendi içinde bir bütün olan varlıktır. Çocuk hiçbir zaman tamamlanmamış bir yetişkin olmamıştır. Çocukluk ise, onun fiziksel, düşünsel, hissel, sosyal, kültürel ve ahlâkî gelişiminin benzeri olmayan bir bölümüdür. Ne yazık ki, toplumda çocuğun kendine has hakları ve ihtiyaçları mevzusunda ona yetecek bir bilgiye sahip olmadığı için bunların pratiğe geçirilmesi mümkün olmamaktadır. Bu evrenin sağlıklı bir şekilde ilerlemesi ilerleyen zamanlarda çocuğun hayatını doğru bir şekilde yönlendirmesi meslek seçiminde doğru adımlar atmasına yardımcı olacaktır. Çocuklar ve çocukluk hayatın en önemli evresidir. Çocukluk gençliğin ve yetişkinliğin oluşmasında en önemli etkidir. Bu sebeple hükümetler çocuk ile ilgili politikalarında toplumsal haklar, sıhhi ve eğitim haklarına öncelik vermelidir (Erkman, 1995). Bu bağlamda Yetişkinler çocuğun kendi niteliklerinden doğan ihtiyaçlarına, haklarına karşı saygılı olmalıdırlar. Bunun için çocuğu bilmeli ve onun mutlu olacağı, çocukluğunu doya doya yaşayacağı bir ortam meydana getirmek için samimî olarak çaba sarf etmelidirler. Yetişkinlerin

böyle bir davranış sergilemeleri için çocuğun haklarını bilip öğrenip ve bunları pratiğe dönüştürmeleri gerekmektedir.

İnsanlar yaşamları boyunca belirli süreçlerden geçerler. Bu sürecin en önemli dönemi çocukluktur. Bu dönem her bireyin yaşantısına dâhil olan iyi ve de kötü bir zaman dilimi olarak kendini göstermektedir. Öncelikli olarak bu vakti değerli bir biçimde geçirmek en başta kendimize ve daha sonrasında ise topluma sağlıklı birer birey olarak görevlerimizi yerine getirmekle başlar. Bu yüzden çocuğun bu evrelerinin her bakımından verimli geçmesi gerekmektedir.

Çocuk günahsız, duyarlı, bakıma muhtaç ve gelişmeye devam eden bir insan varlığıdır; bununla beraber da merak eden, aktif canlı ve umut doludur. Bu dönemini oyun oynayarak öğrenerek ve kendini geliştirerek devam ederse hem bir birey olarak mutlu olur, hem de sonraki dönemlerde toplumun huzuru ve mutluluğuna katkıda bulunur. Bu sebeple, devletler gelişmek, barış ve huzur içinde yaşamına devam etmek istiyorlarsa çocukların sıhhatli büyümelerine ve becerileri yönünde ilerlemelerine değer vermek durumunda kalırlar (Akyüz, 2021).

Türk Dil Kurumu (TDK) sözlüğüne göre çocuk; ufak çağıdaki kız veya erkek ırk bakımından oğul veya kız çocuk yeni doğan ya da çocukluk dönemi ile yetişkinlik dönemi arasındaki dönem gelişim çağında olan erkek veya kız, uşak genç kız olarak bildirilmektedir. Doğduğu günde itibaren kendine özgü nitelikler taşıyan düş kuran geliştirilmiş ve değişik ilgi ve becerileriyle öne çıkan insan yavrusuna çocuk denir.

“18 yaşından küçük insan” olarak tanımlamaktadır. 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu ile aynı olan 3. maddesinde “henüz erken çağda reşit olsa bile, on sekiz yaşına gelmemiş” bireyi çocuk olarak ifade etmektedir (İpek, 2012).

Çocukluk dönemini dünden bugün ki çağa getiren insanlığın tarihiyle aynıdır. Çocuklar var oldukları için birer kişidir. Çocuklar insanlık tarihinin başında önem teşkil etmeyen huzur ve gelecekleri kale alınmayan sevmekten ve alakadan noksan aynı zamanda günlük hayatın bir ferdi olarak göze görünmüyordu (Akgül, 2015).

Çocukluk kavramı alaka gördüğü konuya göre değişik hayat aralıklarını içine almaktadırlar. Hukuk da ise çocuk kavramı birden fazla anlam ile karşılanmıştır. Birinci anlamıyla büyük olmayanı erişkinden ayırmak, ikinci anlamında ise ebeveyne olan ırk bağına açıklamak üzere ifade edilmiştir. Çocuk hakları kavramı ise büyük bir perspektifte etik, felsefi ve hukuksal konuları kapsar. Çocuk hakları mevzusu felsefi düşünce ve toplumsal perspektifte “yetişkin hakları, korumacı haklar, refah hakları ve ebeveyne karşı haklar” gibi başı çeken hakları işlemektedir. Fakat çocukların insan olarak bağımlı ve özene gereksinim duymasından çocuk hakları mevzusu, doğal hukuk perspektifinde çocuğun dünyaya geldikten sonra kazandığı haklardır. Çocuk hakları mevzusu, ülkelerin uygulamaya koyduğu pozitif hukukta ise yasalarla ve milletlerarası sözleşmelerle detaylıca içine alan ve güvenlik altına alınan haklardır (Akyüz, 2001).

Çocukluk günlük hayatta birden fazla manada kullanılmıştır. Birincisi, çocukları erişkin kişilerden ayırmak için kullanılmaktadır. Fakat herhangi yaşta çocukluğun bitip erişkinliğe geçmesinin ne vakit olacağı belirsizdir. Bunun sebepleri içinde; çağa göre farklılık, dinsel bakış, doğal çevre ve bölge gibi faktörler mevcuttur. İkinci bağlamda ise anne babanın ırk ilişkisini yani çocuklarını belirlemek gayesiyle kullanılmaktadır. İnsan, yaşamı boyunca ebeveyninin evladıdır. Toplum lisanında çocukluk, küçüklüğü dile getirmek üzere kullanılmaktadır (Kobat, 2009).

Çocukluk, biliminin üzerinde durduğu mevzu ya göre değişik hayat aşamalarını içine almaktadır. Bilim bu noktada çocukluğu, dünyaya gelmenin başı olarak kabullenir. Fakat bu başlangıcın sonu konusunda birebir benzer görüşleri kabul etmektedirler. Çocukluk, hayatın natürel ve zaruri öğelerinden bir tanesidir. Bunların haricinde çocukluk zamanı, bebeklik dönemindeki doğallığın tersine sosyo-kültürel tanımları kapsayan bir süreçtir. Bu sebeple sosyal hayattaki farklı tanımlara ve değerlere göre şekil alır (Akyüz, 2001).

Çocukluk kavramı, toplumların farklı sektörlerindeki, tarihin değişik zamanlarında aynı toplumun değişik kısımlarında anlamının farklılaştığı bu yüzden bu tanımın diğer tanımlar gibi değerlerle etkileşime girdiği görülmektedir. Çocukluk yaşından

yetişkinlik yaşını ayırt eden değerler olarak kesime, sosyal çevreye ve şahsi düşüncelere göre farklılaşabilmektedir.

Köksal (2008), çocukluk dönemi için “çocukluk ile bebeklik arasında çok büyük farklılıklar bulunmamasına rağmen çocukluğun, kültürden kültüre, içinde yaşanan sosyal ve ekonomik durumların arz ettiği farklılıklara göre değişen bir tanımı vardır” ifadesini kullanmıştır.

Bu yüzden bir birey olarak çocukların en verimli değerli çağı çocukluk zamanıdır. Bu dönemin eğlenceli ve çocukların lehine geçmesi onun ilerideki yaşantısını da etkileyecektir. Çocuk bu dönemde kritik düşünme gibi zihinsel süreçlerden oluşan tartışma mantığını kavramakla birlikte toplum içinde etkin bir vatandaş olmayı haklarını bilen yeri geldiğinde kullanan toplumun yararına olan işleri kendine gaye edinen bireyler olarak yetişecektir. Çocuk kendini tanımakla birlikte kabiliyetlerinin farkına varacak ilerdeki meslek hayatına da güzel seçimler yapacaktır. Bu dönemin verimli geçmesi ailenin çocuğa karşı yaklaşımı ve sağlıklı bir çocukluk dönemiyle alakalıdır. Aynı zamanda ileriki seçimlerinde de bilinçli kararlar vermesini sağlayacaktır. Bir ülkenin gelişmişlik seviyesi o toplumdaki bireylerin yaptığı işlerle alakalıdır. Bu yüzden ileri dönemin yetişkini olan çocuğun sağlıklı bir çocukluk geçirmesi meslek seçimlerinin de buna göre yapmaları bu dönemin verimliliğiyle alakalıdır.

2.2 Çocuk Hukuku

Medeni toplumlar için önem teşkil eden bu yüzden öncelikli bir faktör olan bireyin büyütülmesi; bedensel, zihinsel, hissel ve toplum içinde ilerlemesiyle alakalı tedbirleri alması yanında, onun aile ve sosyal çevredeki konumunu belirleyen yasalara bağlıdır. İşte bu sebeptendir ki, çocuk bayağı geçmiş vakitlerden bu yana yasal düzenleme mevzusu olmuştur. Aynı zamanda çocuk haklarını ilgilendiren ve bu hakları emniyete kavuşturmayı hedefleyen “Çocuk Hukuku” eski olmayan bir bilim dalı olarak meydana gelmektedir (Akyüz, 2000).

Hukuk, sosyal yaşamı tasarlayan ve bunlara tabi olunması kamu kuvvetine dayanak oluşturan nizamın bütünlüğünü oluşturmaktadır. Çocuk hukuku da hukukun bireye

özgü, değişik bir manayla çocuk haklarını dizaynını sağlayan dalıdır. Çocuğun fiziksel, düşünsel ve duygusal durumu sevilen, ona saygı duyulan bir mekânda büyümesine bağlıdır. Bu mekânı sağlayan temel yapı taşı aile oluşturmaktadır. Başka hiçbir sosyal ve hukuksal yapı ailede olduğu gibi doğrudan ve doğal temele dayanmaz. Bu sebepten dolayı çocuğun büyütülmesi tarihin ilk zamanlarından bugüne kadar ebeveynin etik vazifesi olmuş, çocukların büyütülmesi ve emniyetinin sağlanması asırlar boyunca ailede bitmiştir. Bu vazife, 19. asırda Avrupa’da milli seviyede olan önem teşkil eden kanun kuralları ile ebeveynin yasal vazifesi halini de almıştır. Bununla birlikte ebeveynin ve çocuklarla ilişkiler Medenî Kanunlarda özel hukuk çevresinde düzene sokulmuştur. Bu sebeple çocuk hukuku en sıkı manasıyla ebeveyn ve çocuklar arasındaki yetileri, vazifeleri ve bağları düzene sokan kaidelerden oluşmaktadır. Çocuk haklarına dair sözleşme çocukluğun başlama zamanını belirtmemekle birlikte İnsan Hakları Komisyonunda en münakaşalı mevzularından biri çocuğa verilen hukuksal güvenliğin çocuğun dünyaya gelmeden verilmiş olmasıdır. Bu sözleşmenin içeriğine göre yürürlüğe girecek yasaya göre daha erken çağda reşit olma hali dışında 18 yaşından küçükleri çocuk kabul etmiştir. Sözleşmenin başlangıç kısmına da ceninin durumunu almıştır. Çocuğun hem doğmadan önce hem de doğduktan sonra ona uygun hukuksal güvenlikten faydalanması öngörülmüştür. Aynı zamanda çocukluk dönemi için bir başlangıç vakti tanımlanmamıştır (Hodgkin ve Newell, 2007).

Mili ülkelerin vatandaşlarına karşı sorumlu tuttuğu sorumlu oldukları huzur politikaları ve insan hakları ülkelerin hukukunu telkin etmiştir. Devletler hukuku 17. ve 18. asırlarda ülkelerin egemen ve finansal ilişkilerini mevzu almaktadır. Fakat 19. asrın başından itibaren bir kişilerin geliştirilmesi ve insan hakları da devletler hukukunun öncelikli mevzularından olmuştur. Bu yüzden bir insan olarak çocuk, uluslararası düzgüleri güvence altına almasından faydalanmasına fırsat tanımıştır. Şu hâlde en geniş manasıyla çocuk hukuku, özel hukuk, kamu hukuku, sosyal hukuk ve uluslararası hukukta çocukların haklarını düzene sokan nizamlar bütünüdür. Özetle çocuk hukuku, hukukun çocuklara has dalıdır. Çocuk hukuku, bu kuralları tanımlar, üzerinde düşünür, eksiklikleri yok etmeye yönelik tavsiyeler de bulunur ve ilerlemeyen yönlerine ilişkin tenkitler yapar. Bu kaidelerle çocuk, saygınlığı, hürriyeti, kendine haslığı ve gelişme ihtiyacı temel alınarak hususi olarak korumaya

alır (Akyüz, 2010).

Çocuk hukukunun birden fazla anlamı vardır:

Geniş ve objektif anlamda çocuk hukuku, dar ve sübjektif anlamda çocuk hakları kavramı olarak iki şekilde açıklanmaktadır.

Tarafsız yani objektif olan çocuk hukukunu çocuğun yasal durumunu ortaya çıkaran tüm hukuk normlarını içerir. Çocuk hukukun sınırlarına sosyal hukuk, kamu ve ceza hukuku son olarak ta özel hukuk kapsamındaki çocuk çocukluk hukukundaki normlar girer. Sonuç olarak çocuk hukuku mevzusu objektif ve en ferah manasıyla çocuk hukuku ve çocuk haklarından oluşmaktadır (Gürkaynak, 1998).

En ferah manasıyla çocuk hukuku, sosyal, felsefi, ahlaki ve kanuni uzantısını içene almakta, en sıkı manasıyla da tarafsız hukukun çocuklara tanımladığı yeti hak ve sorumlulukların hepsini dile getirir (Sevinç, 2006). Çocuğun hukuki vaziyetini meydana getiren tüm hukuk kuralları tarafsız çocuk hukukunu oluşturur. Bu manasıyla çocuk hukukunun içeriğine sosyal hukuk, kamu hukuku, özel hukuk ve ceza hukuku dallarındaki çocuk ve çocuk haklarına ilişkin nizamalarda girmektedir. Nesnel olmayan çocuk hukukunun içeriğini ise, tarafsız bilimsel çocuk hukukunun çocuklara imtiyaz ettiği hak ve sorumlulukları oluşturmaktadır (Tiryakioğlu, 1991).

3. HAK VE ÇOCUK HAKLARI KAVRAMI, ÇOCUK HAKLARININ ÖNEMİ

3.1 Hak Kavramı

Çocuğa verilen hakları anlamak için öncelikle hak kavramının ne olduğunu anlamak gerekir Hak kavramı Arapça bir kelime olmakla beraber hukuk kelimesiyle de yakından alakalıdır. Kant’a göre hukuk” kişinin serbest aklı iradesi ile farklı kişilerin hür iradelerinin en genel özgürlük kuramına göre uyumlu bir şekilde konulması gereken normlar bütünüdür.” (Balcı, 2018). Hak kavramı ise kişilerin hukukta menfaatleri ona verilen yetileri olarak bilinmektedir. Hak kavramı toplumdaki yerimizi bilmek ve belirlemek amacıyla bilmemiz gereken ve çocuklara aşılammamız gereken bir kavramdır. Hak insanın hür olmasını sağlayan onun güven içinde yaşamasına yaşadığı ve sosyal çevrede bulunan etkileşim içinde olan varlıkların nasıl davranacağını belirleyen yetiler bütünüdür.

Hak kavramı; eşitsizliğin veya geleneklerin beraberinde getirmiş olduğu şahsa tanıdığı şey, temel ve doğru olan şey, değişmeyen ve kesinleşmiş bir kavrama benzer manalara gelmektedir (Larousse, 1969). Ayrıca İslam kaynaklarında hak kavramı, “korunması, gözetilmesi ya da sahibine ödenmesi gerekli olan maddi ve manevi imkân, pay, eşya ve menfaatler; görev, sorumluluk, borç” manasına da gelmektedir (Okçu, 2007).

Osmanlıca - Türkçe ansiklopedik sözlükte ise hak (hakk); Allah, Tanrı; doğru yol ve vicdan; bir insana has olan şey; ona düşen, hisse; hakikatle, sahici; layık, münasip manaları verilmiştir (Devellioğlu, 2000).

‘Hak’sözcüğü en çok kullanılan bir ya tabirle hürriyetleri güvence altına alan, onu kurumsal hale getiren, yani yapma ya da yapmama mevzusunda hiçbir zorlamanın baskının olmaması şeklinde elle tutulur bir hürriyetin hukuksal hüviyet adı altında gözükmektedir (Musayeva, 2013).

Hak kavramının insanların sosyalleşmeye başlamasıyla ortaya çıktığı düşünülmektedir. Toplumun insana karşı sorumlulukları olmakla birlikte insanında topluma karşı sorumlulukları vardır toplum tarafından bazı haklar güvence altına alınmıştır. Bu hakların devlet tarafından güvence altına alınmaması toplumsal huzurun bozulmasına sebebiyet verebilmektedir. Hak dediğimiz yetki ve bu hakların ne sıklıkta faydalanılması sadece hakların bilinmesi kuvvetlenmesi ölçüsünde mana değer kazanmaktadır (Kaya, 2011). Toplumdaki bir bireyin insan olabilmesi insanca yaşaması hak kavramının bilinciyle alakalıdır. Çünkü haklarını bilmeyen bir kişi hukukla güvence altına alınan haklarının ihlali sırasında başvuracağı kurumları da bilemez ve toplumda bir kaosun çıkmasına sebebiyet verir.

Haklar insanoğlunun varoluşu için ayrılmaz bir bütündür. Hukukla güvence altına alınan haklar kişilerin bu yetkileri kullanması toplumdaki birey için olumlu bir etki yaratır. Bireyi koruma altına alan haklar birden çok şekilde gözden geçirilir. Kamu hakları ve Özel haklardır.

Uçuş (2013)'e göre “Kamu hukukundan doğan haklar, insan hakları ya da temel hak ve özgürlükler olarak da adlandırılmaktadır. Kamu haklarının kazanılması, kullanılması, korunması, sınırlandırılması ve kaybedilmesi, tamamen kendine özgü kurallar içinde gerçekleşir. Bu konuda vatandaşla yabancı, gerçek kişiyle tüzel kişi arasında, hatta vatandaşlar arasında dahi ayrımlar yapılabilmektedir. Özel haklar ise nitelikleri gereği, kamu haklarından farklıdır. Kamu haklarının aksine, genellikle kişiler arasında eşitlik esası geçerlidir. Doğrudan doğruya özel hukuk tarafından düzenlenen bu hakların kazanılması, kapsamı, kullanılması ve sona ermesi özel hukuk hükümleri çerçevesinde gerçekleşir. Bu haklara örnek olarak isim hakkı, alacak hakkı, evlenme hakkı ve velayet hakkını sayabilir. “

3.2 Çocuk Hakları Kavramı

Çocuk hakları kavramı günümüz küreselleşen dünyada Çocukların birer yurttaş olarak gelişmesinde önemli bir değere sahip olmaktadır. İnsan hakları kavramının daha zati incelenmiş hali çocuk hakları kavramıdır. Çocuk hakları insan hakları

teriminin bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu hakların gelişmesi korunması insan haklarının da gelişmesi ve korunmasıyla alakalıdır.

Çocuk hakları bütün dünyada geçerli olan ve bütün bireyleri içine alan kapsamlı bir ifadedir. Çocuk hakları kavramının gayesi çocuğun yararını gözetmek onların sağlıklı huzurlu güvenli bir ortamda yaşamasına olanak sağlamaktır. Çocuk haklarını doğal hukuk, çocuğun dünyaya gelirken elde ettiği haklar olarak ifade edilirken; pozitif hukuk ise yasalarda ve protokollerin içinde olan ve güvenceye alınan haklar olarak meydana gelmektedir (Hançer, 2019).

Çocuk hakları, çocukların bazı durumlarından kopuk bir halde ilerlemesi için, hukuk kaideleri ile güvence altına alınan durumları kapsamaktadır. Bu haklar insan haklarından farklı olmayarak, aksine kapsamında olan bir bölümdür. Bundan ayrılan kısmı çocuk hakları; huzur hakları, güvenlik haklar ve yetişkin hakları olarak toplanmaktadır (Akyüz, 2000).

Çocuk haklarının amacını çocukların kişisel yetilerinin yanı sıra, sosyal hayatıyla alakalı hükümlerde de söz sahibi olmasını zorunlu hale getirmektedir. Çocuklara sosyal, medeni, kültürel haklar verilirken, siyasi haklarda çekingen durulmaktadır. Çocukları yetişkinlerden farkı odak siyasi yetilere sahip olmamasıdır (Lordoğlu, 1995). Bu sebeple çocuklara farklı haklar verilirken onların hürriyetine imkân sağlayacak haklarda tanınmalıdır.

Çocuk hakları kavramı daima dinamik bir yapıya sahip olduğu için tartışma konusu olmuş bir kavramdır. Çocukların değişen ihtiyaçları ortaya çıkan sorunlarla birlikte korunmaya ve bakıma muhtaç aynı zamanda savunmasız oldukları için de bazı tedbirlerin alınmasını gerekli kılmıştır. Çocuk hakları mevzusunun ana fikrini hak veya hürriyet kelimesi insan hakları oluşturmaktadır. Çocuk hakları belli belgelerle ilerlemiş ve güç kazanmıştır. Dünyada ve ülkemizde çocuk hakları konusunun literatürüne baktığımızda dört önemli belgeyle karşılaşmaktayız. Bunlar; 1924 yılında Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi, 1959 Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları bildirgesi, Türk Çocuk Hakları Bildirisi ve 1989 Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'dir (Erbay, 2013). Çocuklar bir toplumun geleceğini oluşturacağı için bu

konuda devlete de büyük sorumluluklar düşmektedir. Özellikle çocukların korunması ve haklarının gözetilmesi konularında daha hassas davranmalıdır. Çocukların bütün kötülöklere karşı güvenliğini sağlamak ve çocuk haklarının güvencesi birbirinin zıddı değil; aksine tamamlayıcıdır. Kaba kuvvetle çalıştırılmama, bir yerde çalışmasına olanak sağlamak birbirinden farklı şeylerdir. Yetişkinlerin çocuklar üstündeki davranışları bakış açılarını farklılaştırması ve bu farklılığın kanuni değişikliklerle beslenmesi zorunludur (Zeytinoğlu, 1990). Neticede yapılan çalışmalardan da hareketle çocuk hakları insan haklarının vazgeçilmez bir koludur.

Toplumun geleceğine ışık tutacak olan çocukların gelişmesi ve topluma faydalı yararlı güzel işler yapabilmesi sağlıklı bir çocukluk dönemiyle de alakalıdır. Aynı zamanda onların bilinçlenmesi ve hayatları boyunca özgür hareket etmesi için de büyük görev ve sorumluluklar yetişkinlere düşmektedir.

3.3 Çocuk Haklarının Önemi

Çocuğun toplum içinde bir birey olması savunmasız ve güçsüz olması onların haklarının önemini ortaya çıkarmaktadır. Her çocuğun özel olması ihtiyaçlarını da özelleştirmektedir. Her çocuk özeldir ifadesinden yola çıkarak çocuk haklarının kavratılmasındaki önemi açıkça belirtmektedir. Hançer (2019) çalışmasında çocukların haklarının güvence altına alınması için Birleşmiş Milletler tarafınca sayıca bayağı devletin kabul ettiği “Çocuk Hakları Sözleşmesi” oluşturulup sunulmuştur. Birleşmiş Milletler 18 yaşın altı bireyleri çocuk olarak görmüş ve öncelikli kural olarak çocuğun menfaatinin gözlemlenmesi ileri bir görüş olmuştur. Bu ibareden hareketle eğitimde fırsat eşitliği ilkesi çerçevesinde her çocuğun farklı kapasiteye sahip olması nedeniyle özel gereksinimli çocukların bilinçli yetişmesi açısından çocuk haklarının vazgeçilmez olduğunun önemini ortaya koymaktadır. Çünkü bu bireyler akranlarından farklı gelişim özelliklerine sahip olduğu için haklarının gözetilmesi onlarda bilinç uyandırılması aynı zamanda uygulama içinde gerekli ortam sunulmalıdır. Çocuk haklarının korunması için anne baba öncelik teşkil eden kişiler halini almıştır. Çocuğun aile içindeki ortamı sosyal faaliyetlere katılması aile içi iletişim ona gereken değerin ve özgüvenin aşılması aile tarafından verileceği için çocuğun ilerleyen zamandaki yaşantısını birebir etkileyecektir. Özel

gereksinimli çocuk sahibi olan ailelerin en başından beri bu durumu kabullenip çocuğun gelişimini ihmal etmemeli sağlıklı bir ortam sunup aşağılayıcı tavırlarda bulunmamalı etkin bir birey olmasını sağlayıp haklarını ihlal etmemelidir.

Çocuk hakları eğitimi ve önemi toplum içinde sorumlu bir yaşantı rol modellerini öğrenmesi ve anlaması haklarını soyut düşünmesi yerine yaşamın her alanında yer alan ve sosyal yaşam niteliğini çoğaltan elle tutulur bir biçimde kıymetini bilmelidir. Bu nedenle çocuğun dâhil olduğu yaşantıdan örnekler verilip daha sonra okul ve sınıfta gerçek yaşama aktarılması çocuğun hayatında yetilere saygılı olmasını ve çocukta hak arama anlayışını yerleştirmektedir. Çocuk haklarının öğretilmesi talebelerin mükellef ve kimseye bağlı kalmadan birer vatandaş olarak kabiliyetlerini ilerletmelerine faydalı olur. Bu mevzu 1999 UNICEF'in Dünya Çocuklarının hali raporunda da dikkat çekilmiştir: *“Eğitimin düzenlenmesi hem bütün milletler için hem de tek bir mektep için olsun, çocuk haklarıyla giriş yapılmalı ve çocuğun şahsi çıkarlarını görmezden gelmemelidir.”* çocukların toplum içinde birer yurttaş olarak yetişmesi, çocukların menfaatlerinin göz önünde tutulması çocuk hakları eğitimin önemini bir kez daha ortaya çıkarmaktadır.

Bu bağlamda haklarını bilen bireyler haklarını daha rahat ve bilinçli kullanabilir aynı zamanda haklarını arayabilir. Çocuk hakları eğitimi ve bu konunun önemini kavrayamayan bireylerin hak ve sorumluluklarını ayırt edemediği aynı zamanda sahip olmak istediği her şeyde de hak sahibi olduğunu düşünmesi kaçınılmaz bir hal almıştır (Uluç, 2008).

Çin Atasözüne göre; “Bir yıl sonrasını düşünüyorsanız pirinç ekin, 10 yıl sonrasını düşünüyorsanız ağaç yetiştirin, 100 yıl sonrasını düşünüyorsanız insan yetiştirin.” denmektedir (Cılga, 2000). Bu atasözünden hareketle de çocuk büyütmenin ne derecede zahmetli ve değerli olduğunu görmekle birlikte haklarını bilen sorumlu ve aktif yurttaşlar yetiştirmenin toplum hayatı ve devletin gelişmişlik seviyesi içinde önem arz etmektedir.

3.4 Çocuk Haklarının Tarihsel Süreci

Halen var olan çocuk hakları fazlaca ilgi gören ve kanunlarla korunan, bununla

birlikte eğitimin de önemli bir mevzusu olmuştur. Tarihi süreçte zamanlar boyu önem verilmeyen, asla hukuki nizamın dile getirmediği çocuk hakları, sadece 20. asırda göze çarpan bir konu olmuştur (Dirican, 2018). Bunu takip eden dönemlerde çocuğun kıymetinin çoğalması çocukluk döneminin yetişkin bireylerinkinden farklı olması çocuğun gelişim özelliklerinin farklı olması onların bazı haklara sahip olması gerektiğini ve yasalarla güvence altına alınması gerektiğine dikkat çekmiştir. Toplumların çocuk haklarına verdiği önem değişkenlik göstermektedir. Tarihi süreci anlamak için çocuk hakları kavramını çok iyi bilmek gerekir. Tüm toplumlar için önem arz eden çocuk hakları yasalarla güvence altına alınmış ve bunların içinde öncelik teşkil eden çocuk hakları sözleşmesidir. Bu sözleşme BM Genel Kurulu tarafınca 1989 yılında kabul edilerek 2 Eylül 1990 tarihinde uygulanmıştır. Devletimizde de bir an önce 14 Eylül 1990 tarihinde bu protokolü kabul ederek iştirak etmiştir. Çocuk Hakları Sözleşmesi anayasamızca kanun hükmündedir. Bu yüzden tüm çocukların hakları yasalar ile ortaya konulmuş, şahıslarca yetileri bulunmaktadır. Çocuk hakları; Milletler Cemiyeti'nin 1919 yılında oluşturulması ile farklı bir hal elde etmiştir. İlk çocuk hakları bildirisi bu zamanda duyurulmuştur. Bu dönemde çocuk haklarını müdafaa mevzusunda girişim 26 Eylül 1924'de Milletler Cemiyeti Genel Kurulunca benimsenen “Cenevre Çocuk Hakları Bildirisi”dir. Çocukların yaşaması, gelişmeleri ve güvenliği milletlerarası arenada ilk defa temel aldığı bu bildiriye Türkiye Cumhuriyeti de kabul etmiş ve bildiri 1931 yılında bizzat Atatürk tarafından imzalanmıştır. Bundan önce çocukların güvenliğinin örgüt kurulması düşüncesi öncelikle Jules de Jeune tarafından 1894 yılında sunulmuş, bu hedefle Paris'te hususi bir toplantı yapılmış olup çocuk haklarının güvenliğine yönelik ilk resmi adım 1912'de İsviçre'de yapılmıştır. I. Dünya harbinin belirmesi bu mevzuların ilerlemesini aksatmış fakat 1921 yılına varıldığında Brüksel'de bir kongre bir araya gelerek “Uluslararası Çocukları Koruma Birliği” meydana gelmiştir (Akyüz, 2021).

Milletler Cemiyeti Genel Kurulu 27 Eylül 1934 yılında “Çocuk Hakları Bildirisini yeniden onaylamıştır. Diğer yandan Balkan ülkelerindeki çocuk koruma kuruluşlarının iş birliği ile 5-9 Nisan 1936 tarihlerinde Birinci Balkan Kongresi, 1-7 Ekim 1938 tarihlerinde ise İkinci Balkan Kongresi toplanmış ve bu kongrelerde “normal ve sağlam çocukların korunması”, “çocukların tıbbi korunması” ve

“çocukların çalışma çağı” mevzularında adımlar atılmıştır (Tiryakioğlu, 1991).

Çocukların ve çocuk haklarının emniyetinin gerekliliği mevzusu, olduğumuz yüzyılda daha da öncelikli olmuştur. Çocuklara ve onların haklarına gereken değerden dolayı birden çok milletlerarası sözleşme ve düzenlemelere tabii tutulmuştur. Bunların en gözde olanı Çocuk Hakları Sözleşmesidir. Çocuk Hakları Sözleşmesi ile çocukların tanınan haklar ve sahip olunan ölçünler tayin edilmiştir. Çocuk hakları sözleşmesi ilkeleri; eşitsizliklerin giderilmesi, eşitlik, adalet, çocuğun menfaatlerinin gözetilmesi, çocuklara sevgi, hoşgörü, çocukla alakalı süreçlere iştiraki ve düşüncelerine önem verilmesi uzantısını kapsar. Çocuğun temel haklarının yanı sıra Farklı bir tabirle; yaşama, gelişme, korunma, bakım ve katılım hakları çevresinde çocukların yaşam ölçütlerini de dile getirmiştir (Cılga, 2000). Sözleşmeye göre, çocuğun ailesiyle kalması hayatını sürdürmesi, bakımı ve büyümesi katılımı temeldir. Ailedeki ihtimamı, ebeveynin çocuğa örnek olması, ebeveynin mükellefiyetlerini ilk olarak açıklamıştır. Çocuğun ebeveyninden kopması sürecinde çocuğun, finansal toplumsal ve kültürel hakları güvence altına alınmıştır. Çocukların eğitimi, arta kalan vakitleri değerlendirmesi ve kültürel faaliyetlere iştirak etmesini hak olarak konu alan sözleşme, çocukların çağdaş eğitim mekânlarında, çok farklı özellikleri olan insan olarak yetişmelerini, tüketmeyen bireyler ve mantıklı olmalarını hedeflemektedir.

(Allan ve I’Anson, 2004)’a göre çocuk hakları hukuksal bir mesele değil çocukların gelişimsel boyutunda ele almalıdır. Çocuk haklarının hukuki olarak düzenlenmesi çocukların eğitim boyutunda yeterli bütünlük haklarını bilme öğrenme uygulama esnasında gerekli düzenlenmelerin yapılması devletin sorumluluğundadır.

Çocuk hakları kavramının tarihi süreci göz önüne alındığında çocuk hakları sözleşmesini taraf olan ülkelerin öncelikli olarak korunmaya ve bakım ihtiyaçlarını korumaya yönelik değişiklikler olduğu gözlemlenmiştir.

UNICEF (2017), çocuk hakları sözleşmesi incelendiğinde çocuklara şahsi haklarını kavramayla alakalı hayat boyu devam eden eğitimin olmasına yönelik bir bulgu bulunmamaktadır. Sözleşmeden on yedi yıl sonra birleşmiş milletler komitesi bu

noksanlığı fark ederek çocuk hakları sözleşmesini geniş bir kapsamda incelemiştir. Buna ilişkin “Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesinin Çocuk Haklarına dair Sözleşmeyle alakalı Genel yorumlar” adlı kitapçıkta çocuk haklarının erken çocukluk çağına gitmelerinin daha büyük bir alanda bahsedilmesinin gerekli olduğunu belirtmiştir. Daha da önemlisi; komite küçük çocukların hak sahibi olduklarını ve erken çocukluk döneminin bu hakların hayata geçmesi bakımından önemli hayati bir dönem olarak dile getirilmesi gerektiğine dikkat çekmiştir. Bu bağlamda çocuk haklarının öğretilmesinde yönelik bilgi ve pratik çalışmalar yapılması bununla beraber bu çalışmalara ebeveynin de dâhil edilmesi gerekliliği ortaya konmuştur.

3.4.1 Uluslararası Belgeler ve Sözleşmelerde Çocuk Hakları

Kaya (2011)’e göre Çocuk hakları ile ilgili ilk yasal düzenlemeler İngiltere’de ortaya çıkmıştır. İşçi çocukların maden işlerinde çalışması ayrıca zor şartlar altında çalıştırılan bu çocuklar için 9-21 yaş aralığında çocukların gece çalıştırılması yasaklanmıştır. 1842 yılında çıkarılan bir yasa ile kadın ve çocukların bu gibi ağır işlerde çalıştırılması yasaklanmıştır. Buradan şöyle bir sonuca varabiliriz; çocuk haklarına karşı ilk hassasiyet İngiltere’de 19 yy’da sanayi devrimiyle başlamaktadır. Türkiye’de ise; çocuğa önem ve çocuk haklarını korumaya yönelik politikalar bununla ilgili kurumların kurulması 19 yy’da karşımıza çıkmaktadır. Mithat Paşa, Tuna Eyaleti valisi iken “Çocuk İslahevlerine” ait bir tüzük düzenlemiş ve aynı tüzük uygulanmak üzere Dâhiliye Nezareti’nce 1868 yılında bütün valiliklere tamim edilmiştir (Polat, 1999).

Fazlıoğlu (2007)’na göre Uluslararası alanda çocuk haklarıyla ilgili çalışmalar 20 Kasım 1989 tarihli birleşmiş milletler sözleşmesidir.

Bunların dışında da çocuk hakları ile ilgili dar anlamda meydana getirilen araştırmalarda yapılmıştır. 26 Eylül 1924 “Çocuk Hakları Cenevre Beyannamesi Milletler Cemiyeti Kurulunca benimsenmiştir. Bununla birlikte 20 Ekim 1959 “Çocuk Hakları Beyannamesi” Birleşmiş milletler Genel Kurulunca benimsenmiştir. Bunlara ek olarak 20 Kasım 1989 “Çocuk Hakları Sözleşmesi” Birleşmiş milletler Genel Kurulu tarafından onaylanmıştır. Atik (2019)’a göre çocukların sahip olduğu

haklardan faydalanması toplum içinde zamanla değişen zihniyetle alakalıdır. Bu değişiklikler yapılırken tutum ve davranıştaki farklılıkların da etkisi fazladır. Bu değişikliklerin hızlı bir hal alması çocuk politikaları ve uygulamalarındaki konuların güçlendirmesiyle alakalıdır. Bu sebeple Türkiye'nin Çocuk haklarını geliştirme ve koruma amacıyla ortaya koyduğu temel ölçütler şunlardan oluşmaktadır.

- Çocuk haklarının yasal haklarla kabulü
- Yasada var olan ilke ve ölçütleri uygulamaya dönüştürecek kurum ve kuruluşların güçlendirilmesi.
- Çocuk politikalarının etkinlik meydana getirme ve faaliyet yollarının ilgili kurum birey toplum ve devletin katılımıyla hazırlanması ve gerçekleşmesi.
- Çocuk hakları konusu ve politikalarında kamuoyunda bilinç ve duyarlılık oluşturma.
- Çocuklara sağlanan hakların geliştirilmesi ve güvence altına alınması.
- Çocuk haklarının çiğnenmesi durumunda müracaat sisteminin oluşturulması ve yaygınlaşması.
- Ulusal çocuk siyaseti ve etkinlik alanlarında uygulama programlarının hazırlanması ve çocukların ilgili haklardan yararlanmasıdır (Cılga, 2010).

3.4.2 Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi

Çocuk hakları ile alakalı yapılan ilk çalışma Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesidir. Diğer bir ismi Çocuk Hakları Beyannamesidir. 1924 yılında çocuklara yardım birliğince duyurulmuştur. Bundan evvel çocukların güvenliğiyle ilgili örgüt fikri ilk kez Jules de Jeune tarafından 1894 yılında meydana gelmiş, bu amaçla Paris'te hususi bir toplantı yapılmış olup çocuk haklarını emniyetine yönelik ilk resmi adım 1912'de İsviçre'de atılmıştır (Dirican, 2018). I. Dünya harbinin belirmesi ile bu çalışmalar aksatılmış, fakat 1921'e gelindiğinde Brüksel'de bir delege bir araya gelerek "Uluslararası Çocukları Koruma Birliği" oluşturulmuştur (Akyüz, 2021).

Modern hukukta 20 yy.'da çocuk haklarının temeli bazında sıçramalar yaşanmıştır. 1. Dünya Savaşından sonra modern hukuk sisteminde çocuğa bakıp gözetmek barınması eğitim alması maddi ve manevi çıkarları gözetilmesi bunları güvence altına almayı hedefleyen yetkiler ebeveynin görevi olarak görülmüştür (Akyüz, 2021). Çocukların daha sağlıklı bir ortamda büyütülmeleri için bu bildirgeyi imzalayan ülke liderleri içinde Mustafa Kemal Atatürk'te bulunmaktadır. 1928 yılında Atatürk Çocuk Hakları Bildirgesini imzalamıştır.

Balkan devletleri dışına çıkmayan bu konuda tüm dünyada faaliyetlere da öncü olmuştur. 5-9 Nisan tarihlerinde Türkiye'nin de aralarında bulunduğu Birinci Balkan kongresi toplanmıştır. Çocukların çalışma ve korunmasına ilişkin 1-7 Ekim tarihleri arasında ikinci balkan kongresi toplanmıştır. Bildirgenin maddeleri şu şekildedir:

1. Çocuğun, fiziksel ve ruhsal yönden kendiliğinden büyümesine fırsat verecek şartlar içinde barındırmalıdır.
2. Aç olan çocuğa yemek verilmeli, sağlıksız olanın tıbbi yardımı yapılmalı, düşüncesi modern olmayan çocuk eğitilmeli, doğruluktan çıkana yol gösterilmeli, kimsesiz çocuklar emniyeti sağlanmalıdır.
3. Çok kötü bir durumda ilk olarak çocuğa koşulmalıdır.
- 4.Çocuk bir meslek edinmelidir. Her türlü kötülükten sakındırılmalıdır.
5. Çocuk becerilerini kardeşlerine fayda sağlayacak bir ruh ve fikir halinde büyütülmelidir.

Ne yazık ki içeriği her ne kadar çocuk haklarına öncelik vermesi bakımından önem teşkil etse de Birinci Dünya harbi sonunda çocukların daha bakımlı ve güvenli olarak yetişmesi adına hazırlanmıştır. Fakat ikinci dünya savaşının başlaması ve Milletler cemiyetinin geçerliliğini yitirmesi nedeniyle yürürlükte kalmamıştır (Yıldırım-Doğru, 2014).

3.4.3 Çocuk Hakları 2. Cenevre Bildirgesi

Birinci Cenevre bildirgesi ikinci dünya savaşının çıkması üzerine geçerliliğini kaybetmiştir. 1948 yılında 2. Çocuk Hakları Bildirgesi olarak adlandırılan bir heyet toplanmıştır. Çocukların en iyi ve değerli ortama layık gören toplumlar bu heyetin ilkelerini kabul etmiştir.

1. Çocuklar arasına fark olmadan gözetilmeden tüm insan hakları çocuğun olmalıdır.
2. Çocuk, sosyal hayatta güvenlik ve sağlık sektöründen faydalanma hakkına sahiptir.
3. Fiziksel, bilişsel ve sosyal açıdan engelli olan çocuğa eğitim verilmelidir.
4. Tüm çocuklar, eğitim ve gelişme yönünde ayrım yapılmayan, haklara sahip olmalıdır.
5. Çocuk, her türlü ihmal, işkence ve bilhassa erken yaşta çalışması ile alakalı istismara karşı gözetim altında olmalıdır.
6. Her çocuğun sevgi ve şefkate ihtiyacı vardır.

3.4.4 Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Beyannamesi

BM İnsan Hakları Evrensel bildirgesine paralel olarak 20 Kasım 1959 tarih ve 1386 sayılı BM çocuk hakları bildirisi ilan edilmiştir. Bildirgede yer alan önemli konular; çocuklara ayrımcılık yapılmaması çocuğun özgürce kendini gelişme fırsatı verilmesi kimlik ve vatandaşlık verilmesi sosyal güvenlik haklarından yararlanması engelli çocuklara gereken tedavi ve bakılma gösterilmesi gibi 10 temel kural mevcuttur (Erbay, 2013).

Gerek I. gerekse II. dünya savaşlarının çocuklara verdiği Zaralar göz önüne alındığında Cenevre insan hakları bildirgesi yeteri koruma altına alınamamıştır. Birleşmiş milletlerin kurulmasıyla çocukların korunması amacıyla Sosyal Sorunlar Meclisi “oluşturulmuştur. Yapılan toplantı sonucunda Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi kararlarının yeniden düzenlenmesi kararına varılmış 20 Kasım 1959

tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun oy çoğunluğuyla ile benimsenmiştir. II. Dünya savaşının çocuklar üzerinde bıraktığı izlerde göz önüne alınarak gerek Cenevre bildirgesi gerekse BM çocuk hakları bildirgesi sadece kabul eden devletlerin iyi niyetinden öteye gidememiştir.

3.5 Çocuk Haklarına İlişkin Temel Uluslararası Belgeler ve Türkiye Uygulaması

Bu beyannamede

- ❖ Birleşmiş Milletler Haklarının insan temel haklarına ve insana önem veren ve insanın şerefine olan inanışlarını doğrulamak ve toplumsal ilerlemeye olanak sağlayacak yaşam şartlarını iyileştirmeyi ifade eder.
- ❖ Irk, renk dil siyaset herhangi bir akide ve sosyal durum zenginlik dünyaya gelme farklı durumları dolayısıyla hiçbir fark gözetmeden herkesim İnsan Hakları Bildirgesinden istifade edeceği
- ❖ Bedeni ve fikri korunmaya ihtiyaç olan doğum öncesi ve sonrası çocuğun yeteri kadar hukuki korumaya ihtiyacı olduğunu
- ❖ Bu genel kurul çocuğun sağlıklı bir çocukluk evresi hem de çocuğun toplum çıkarları için bu haklardan istifade etmesini bu konuda üstüne görev ve sorumluk düşen ebeveyn ve toplum fertlerini özel kuruluş ve mahalli makamları kanunlara ve alınacak tedbirlere uymaya çağırmıştır.

Bu ilkeler şunlardır;

1. Her çocuk kendisinin ya da ailesinin ırkı, rengi, cinsiyeti, lisanı ve mensup olduğu din, serveti, doğumu veya herhangi bir hali dolayısıyla hiçbir fark veya ayrıcalık bulunmadan bu sözleşmedeki yetilere haiz olmalıdır.
2. Çocuk, için sunulan yasalarda çocuğun menfaatleri öncelikli olmalıdır.

3. Çocuk, dünyaya geldiğinde bir isim ve tabiiyet sahibi olması gerekmektedir.
4. Çocuk, sosyal güvenlikten faydalanmalıdır. Gelişme hakkına tabii olmalıdır. Bu sebeple, çocuk ve anası, dünyaya gelmeden ona denk hususi bakıma ve korumaya hak kazanmalıdır. Çocuğun dengeli yemesi, konut, istirahat ve tıbbi bakım hakları vardır.
5. Bedeni, fikri veya sosyal bir illetten faydalanamayan çocuk, özel durumunun icap ettirdiği, özel tedavi; eğitim ve ihtimam bilmelidir.
6. Şahsiyetin eksiksiz ve ahenkli bir şekilde ilerlemesi için çocuğun sevilme ve onu anlamasına gereksinimi vardır. Çocuk mümkünce ebeveyninin ihtimam ve mükellefiyeti altında yetişmeli duygulu bir ahlaki ve maddi bir emniyet ortamında yetişmesine malik olmalıdır. Küçük yaştaki çocuk farklı gelişen durumlar dışında, anasından koparılmamalıdır. Toplum ve kamu makamları, kimsesiz ve bağımlı durumda olan çocuklara özel bakım göstermelidir. Sayıca çocuğu çok olan ebeveynlere ülkelerin verdiği ücret ve destekler sayanı arzudur.
7. Çocuk, en azından ilköğretim derecesinde para vermeden ya da mecburi bir eğitim sahibi alma yetkisi olmalıdır. Çocuğa, genel kültürünü genişletecek ve becerilerini, kişisel sorgulamaya, ahlaki ve toplumsal görevleri geliştirecek ve topluma yararlı bir birey olmasına ayırım yapılmamama esasına dayanan bir eğitim almalıdır. Çocuğun menfaatleri, onun eğitimi ve ona yol gösterecek sorumluluğu alanlar için rehber konumunda olup, çocuk her türlü ahvalde ilk korunan ve fayda gören olmalıdır.
8. Çocuk, baştan savılmanın, işkencenin ve sömürünün her nevi'ne karşı emniyete alınmalıdır. Çocuk denk küçük bir yaştan önce işe girmemeli ve sağlığına veya eğitimine veya vücudu, düşüncesi, ahlaki gelişimine mâni olacak bir statü veya işe zorlanmamalı veya engel istihdamına izin verilmemelidir.
9. Çocuk, soyu, dini ve farklılıkların gerektirdiği muamelelere karşın kollanmalıdır. Enerji ve becerilerini hemcinslerinin hizmetine adayabilmesi için çocuk, anlayış,

sebat, dünya barışı, dostluk, evrensel kardeşlik için evrensel kardeşlik ruhu ve fikriyle büyütülmelidir (Yıldırım-Doğru, 2014).

Ayrıca bütün çocukların birbirinden farkı olmayan hakların var olduğunu ve bunların ona ait olduğunu hakların eşit derecede önemli olduğunu dile getiren ve elli dört maddeden meydana gelen Birleşmiş milletler Çocuk haklarına dair sözleşme dört kısımdan oluşur.

Haklar hayatta kalma hakkı, gelişme hakkı, korunma hakkı, katılım hakkıdır (UNICEF, 2009).

Hayatta kalma hakkı: bu gruba çocuğun yeteri kadar beslenmesi, çeşitli sağlık kuruluşlarından yaralanması kısacası temel ihtiyaçlarını karşılar.

Gelişme Hakkı: Eğitim, kültürel, dinlenme, düşünme ve vicdan özgürlüğü çocukların kendini gösterebildikleri şeyleri özetlemektedir.

Korunma Hakkı: Çocukların hemen hemen baştan savma istismardan sakındırılması sığınak çocuklar için hususi emniyet baştan savma ve istismara uğramış çocukların gözetilmesi iyileştirmeyi içine alır.

Katılım Hakkı: Bu haklar kendini ifade etme yaşamlarında onları etkileyen konularda söz hakkı olma çeşitli topluluklara aktif rol almayı kapsar (Dirican, 2018). Çocuk haklarına dair sözleşmede bu dört maddeye özellikle vurgu yapılmıştır. Bunun sebebi de diğer maddelerin uygulanması için bunlar önem arz eder. Sözleşmenin kabul gören prensipleri şu şekildedir (UNICEF, 2009)

Madde 1: Sözleşme ile güvenceye alınan tüm hakların herhangi bir ayırım gözetmeksizin tüm çocukları içine alması gereklidir.

Madde 2: Çocukla ilgili her konuda çocuğun yüksek yararı gözetilmelidir.

Madde 3: Her çocuğun hayatta kalma gelişme, yaşama hakkı vardır.

Madde 4: Çocuğun şahsını bütün mevzularda ilgilendiren konularda düşüncesini önemsemelidir.

Çocuk haklarının insan haklarından neden farklı bir sözleşme olarak düzenlenmesinin yanıtı şu şekildedir (UNICEF, 2009).

Çocuklar birer kişidir: Çocuk devletin ve ailenin malı değildir. Ailenin bir kişisidir denk bir statüyü elinde barındırır.

Çocuklar yaşama bakıma muhtaç canlılar olarak ilk adımı atar: Çocuk ekonomik özgürlüğünü kazanmaya çalışırken beslenme ve yol göstermek için yetişkinlerden beslenir. Eğer aile bu ihtiyaçlara cevap veremeyecekse bu görev topluma kalır.

Çocuklar öncelikli olarak onlardan yaralanma ve kullanılmaya yönelik kuvvetsizlerdir. Çocuklar büyüklere nazaran daha hassas ve duygusaldırlar. Herhangi bir istismar durumunda bütün yaşamını etkileyecek derecede yararlanabilirler.

Devletin yaptıkları ve yapmadıkları çocukları sosyal hayatta tüm farklı kümelerden daha çok telkin etmektedir: Çocuğu önemsemeyen geniş olmayan siyasetler geliştirmek toplumun ileriki zamanlarına fayda sağlamamaktadır.

Siyasi süreçte çocukların düşünceleri bazen dinlenir ve kale alınır: Çocuklar oydan yoksun. Siyasi sürece iştirak edemezdi. Fakat onları etkileyecek konularda fikirlerin alınması gerekir.

Toplumdaki birden çok farklılığın çocuklar üstündeki şekilsiz ve özellikle olumlu olmayan bir etkisi mevcuttur: Aile içi bağların kötüye gitmesi, evrenselleşmede, huzur seviyesinin eksilmesi gibi nedenler çocuklar için kötü durum arz eder.

Çocuğun sıhhatli gelişimi tüm toplumların ilerlemesi için refahı için elzemdir: Toplumun geleceğinin olumsuz etkilenmemesi için yoksulluk, yetersiz beslenme, çevre koşulları gibi etmenlerden çok çabuk etkilenmektedir.

Bir cemiyetin çocuklarını görmezden gelmesi para değeri fazladır: Toplumsal araştırmalar tarafından çocukların en erken tecrübelerinin gelecekteki gelişmeleri etkilemektedir.

Görüldüğü üzere bu sözleşmede çocukla alakalı tüm etkinliklerde çocuğun faydasının temel alındığı belirtilmiştir.

Buradan şöyle bir sonuç çıkarılmaktadır; çocuklar her zaman özel ilgi ve alakaya aynı zamanda bazı haklara da ihtiyacı olduğunu tüm eşitsizliklere rağmen farklı bir tutum göstermekte olduğunu çocuğun sevinçli bir şekilde ve gürültüsüz bir ortamda yetiştirilmesi için aile ve topluma görev ve sorumlulukların düştüğünü bildirmektedir.

3.5.1 Washington Kararları:

Çocuğun korunması hakkı ile ilgili milletlerarası maddelerin ilki 1919'da toplanan Washington da toplanan konferanstadır. Maddeleri aşağıdaki gibidir:

- 1) 15 yaşından küçük çocukların gece çalışmaları yasaklanmalıdır.
- 2) 14 yaşından küçükler işe sokulmamalıdır.
- 3) Büyük dönemdeki çocukların bir işte olması günlük 8, haftada 48 saatten fazla olmamalıdır (Tiryakioğlu, 1991).

3.5.2 Türk Çocuk Hakları Bildirgesi:

Türk Çocuk Hakları Bildirisi 28 Haziran 1963 günü UNESCO Türkiye Milli Komisyonunun 7. Genel Kurulunda benimsenmiştir. 20 Kasım 1959'da BMGK tarafından kabul edilen ve on prensipten oluşan çocuk hakları bildirgesi doğrultusunda hazırlanmıştır. Ancak bu tarihli bildirinin hazırlamasına götüren çalışmalar yaklaşık dört yüzyıl öncesine götürür.

İspanyol filozof Vives çocukların korunması ile alakalı prensipler meydana getirilmiş bu prensipler eğitim ilkeleri ile ilgilidir. 19 yy.'da Dr. Budin anneliğin ve çocukluğun güvence altına alınması hakkında düşünceler meydana getirilmiştir. Uluslararası alanda çocukların korunması örgütünün kurulması fikri ilk olarak 1894 yılında Jules de Jeune ortaya atmıştır. 1911'de Paris'te özel bir toplantı yapılmış bazı Avrupa devletlerinin delegeleri çocukların korunmasına ilgi göstermiştir.

1912'de İsviçre ve Belçika'da da gençlik sorunları çocukların ve annelerin korunması alanında ilk resmi teşebbüs olarak görülmüştür. 1913'te Brüksel de "Uluslararası çocukların korunması bürosunun kurulması amacı ile bir delege oluşturulmuştur. Bu kongrede Çocuk mahkemeleri çocukların gözetimi ve denetimi ve evlilik öncesi doğan çocukların durumu çocuk sorunları tartışılmıştır.

Bütün bu çalışmalardan sonra birinci dünya harbinin belirmesi üzerine bu çalışmalar sekteye uğratılmıştır. Yapılan bütün görüş ve çalışmalara rağmen çocukların haklarını kapsayan bir bildiri yayınlanmıştır. 1776-1789 tarihli insan hakları bildirgesinde de çocuğun yetişkinlerden farklı haklara sahip olmasının fark edilmemesi başlıca etken olmuştur. Ayrıca çocuklara özgü haklardan söz etmemiştir.

Ülkemizde de Türk Çocuk Hakları Bildirgesi kabul edilmiş olup on maddeden meydana gelmektedir. Bildiri UNESCO Türkiye Milli Komisyonu tarafından 28 Haziran 1963 tarihinde 7. Genel Kurulunda kabul görmüştür.

- Kanunlar hazırlanırken çocuğun çıkarı gözetilmeli aynı zamanda özel korumada faydalanmalıdır.
- Çocuk bir vatandaşlık hakkına sahiptir.
- Çocuk sıhhatli bir biçimde gelişmesi için ihtiyacı olan sosyal ortam sağlanmalıdır. Aynı zamanda doğumdan itibaren de temel ihtiyaçları karşılanmalıdır.
- Vücudun, fiziksel ve toplumsal bakımdan kusurlu olan çocuklar özel tedavi ve eğitim ve ihtimali görmelidir. Bu madde üzerinde duracak olursak;

Anayasamızın 50. maddesi ülke durumları nedeniyle özel eğitim gereksinimi olan bireyleri sosyal yaşama faydalı olacak önlemleri almaktadır. Söylemi bildirinin bu ilkesine yer vermiştir. Zorunlu ilköğretim çağında bulunan sosyal ve zihin bakımından kusurlu ya da geriliği olan bireylerin özel eğitim ve öğretime tabi tutulmasını sağlamak Millî Eğitim Bakanlığının görevidir. Aynı zamanda Küçük yaştaki çocuk herhangi gerekli bir durum olmadıkça annesinden ayrılmamalı sevgi ve anlayışla büyütülmeli maddi bir güvence altında büyüme fırsatı verilmelidir. Bu bağlamda Çocuk ilköğretim seviyesinde parasız ve mecburi bir eğitim almalı topluma faydalı bir üye olmasına imkân sağlayacak ayırım olmayan olanaklarla eğitim verilmelidir. Öncelikli olarak çocuk korunan ve yardım gören olmalıdır. Çocuğun hiçbir şekilde ihmali istismarı ve belli bir yaşa gelmeden çalışmasının mümkün olmayacağı eğitimine vücut, düşünce ve etik olarak ilerlemesine uyumsuz bir meslek ve işte çalışmamalı ve buna izin verilmemelidir. Çocuk sağlıklı bir şekilde yetiştirilmeli ve ayrımcılık yapılacak durumlardan korunmalıdır.

Türk Çocuk Hakları Bildirgesinde; sakat ve uyumlu olan çocukların iyileştirilmeleri, yaşama güçlüğü çeken ve aynı zamanda kendi hallerine denk meslek şahsi hayatlarını elde edecek seviyede kuvvetli ve azimli olmaları ebeveyn ile birlikte bu amaçla kurulmuş kuruluşların ve devletin ödevidir. Bu konu Engelli çocukların güvenliğini ve topluma adapte olmalarını amaçlamıştır (Erbay, 2013).

3.5.3 Avrupa Çocuk Hakları Beyannamesi

Avrupa Çocuk Sözleşmesi olarak bilinen ama asıl adı çocuk haklarını kullanılmasıyla bağlantılı Avrupa sözleşmesi olan bu sözleşme 25 Ocak 1996'da Fransa'nın Strasburg kentinde imzalanmıştır. 21 maddeden oluşmuş 1 Temmuz 200 yılında uygulamaya konulmuştur. Türkiye bu protokole 9 Haziran 1999'da iştirak etmiştir.

Avrupa Konseyine taraf olan ve bu protokolü kabul eden bütün devletleri hukuki olarak bağlamaktadır. Bu sözleşmenin amacında öncelikli olarak çocuk haklarını korumak ve ailelerin bu konudaki haklarının korunmasındaki rolüne dikkat çekmiştir.

Bu sözleşmeye de 18 yaşında olmayan her kişi çocuktur. Haklarını geliştirmeyi hedeflemekte ayrıca bu hakları kullanma garantisi de vermektedir.

Bu sözleşmenin yapılan çalışmayla ilgisi doğru orantılı olup aynı zamanda çocuk haklarının nasıl kullanması gerektiğini de temel alan bir sözleşmedir.

Bu sözleşme, Uluslararası İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ni esas alarak çocukların özel ilgiye ve yardıma muhtaç olabileceğini ve buna hakkı olduğunu savunmaktadır. Çocuğun kişiliğinin tam ve çevresine uygun bir biçimde büyümesi için sevinçli sevilme ve izan çerçevesi sunan bir ailede yetişmesinin gerekli olduğunu kabul etmektedir.

Avrupa Çocuk Hakları Beyannamesi 5 temel ilkeyi kapsamaktadır.

- ❖ Çocuk cinsiyet, lisan, soy, renk, doğum, toplumsal durum, inanç ve düşünce olmaksızın ve böyle bir eşitsizliğin hiçbir zaman içinde olmamalıdır.
- ❖ Çocuk anormal olmayan ve güzel bir seyirde, özgürlük ve yeterlilik içinde maddi olmayan ve fikirsel olarak ilerlemeye hazır vaziyette olmalıdır.
- ❖ Çocuk toplumsal ve ekonomik refahtan faydalanmalı, dünyaya gelmeden önce sağlığı iyi bir şekilde korunmalıdır.
- ❖ Çocuğun yemeye, giyinmeye, sıhhatli koşulları olan evde dinlenmeye ve oyun hakkına sahiptir.
- ❖ Çocuğa bakma hakkı vardır. Çocuğa her türlü ihtiyacını karşılamakla mükellef kişiler, çocuğun sulhu vücuduna muktedir bulunmadıkları halde, çocuk ve annesi önce emniyete alınacak ve görecektir (Yıldırım ve Doğru, 2014).

3.6 Diğer Sözleşmeler

Çocuk hakları öncelikle 20 yy.'da uluslararası bir özelliğe sahiptir. Çocuk haklarının asıl amacı çocukların refahı yüksek bir ortamda yetişmesidir. Bu konuyla alakalı

yapılan çalışmaların öncelikli konusu eğitim alanındadır. Daha sonra çeşitli kongreler ve rgter meydana getirilmiştir. Öncelikle bütün insanlığı ilgilendiren bir sözleşme hazırlansa da çocukların korunmasına yönelik bazı sözleşmeler hazırlanmıştır. Bu yetilerin gözetilmesi ve emniyetinin sağlanması hukuk normları, protokoller ve belirlenen ölçütlerle biçimsel müessese tolum içindeki insanlar tarafından mdafı edilecektir (Hançer, 2019).

ocuk hakları ile ilgili sözleşmeler 20 Kasım 1989’da New York’ta Birleşmiş Milletler ocuk haklarına Dair Sözleşme’nin çok sayıda ülke tarafından ele alınıp kabul edilmesiyle zirveye bulmuştur (Akar, 2013).

Türkiye Cumhuriyeti tarafından imzalanan ve onaylanan yürürlüğe giren evlat edinme bakım nafakası ocuk kaçırma küçüklerin korunmaları gibi çocukların bakım nafakası ile ilgili bu antlaşmaları kabul etmiştir. Avrupa konseyinde 1980-1997 yılında iki ittifak oluşturulmuştur. Türkiye Cumhuriyeti bu ittifakları onaylayarak iç hukuka aktarmıştır. Bu tür antlaşmalar çocuğun en hızlı en pratik şekilde korunması ve haklarını en etkin bilinçli tanınmasını amaçlamaktır.

3.7 Türkiye Tarafından İmzalanmış ve Onaylanmış Olan Bazı Uluslararası Sözleşmeler

Uluslararası Hukukta ocuk Haklarını doğrudan ve dolaylı yollardan korumak ve bunlara yönelik bu hakların korunmasında evrensel ölçütler getiren özel bir ilgi, hassasiyet, güvenlik, koruma vb. ihtiyaçları giderilmesi gereken çocuklar için birçok sayıda sözleşmeler yapılmış ve imzalanmıştır. Bu sözleşmelerin isimleri şunlardır:

Birleşmiş Milletler ocuk Haklarına Dair Sözleşme

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi

ocuk Haklarının Uygulanmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi

Kadın ve ocuk Ticaretinin Kaldırılmasına Dair sözleşme

Çocukların Korunması ve Ülkelerarası Evlat Edinmeye İlişkin İş Birliği Hakkında Lahey Sözleşmesi -

Çocuklara Karşı Nafaka Yükümlülüğü Konusundaki Kararların Tanınması ve Tenfizine İlişkin Sözleşme

Çocukların Korunması ve Ülkelerarası Evlât Edinme Konusunda İşbirliğine Dair Sözleşme

Çocukların Velayeti Konusundaki Kararların Tanınması ve Tenfizi Sözleşmesi

En Kötü Biçimlerdeki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Eylem Sözleşmesi

Milletlerarası Çocuklara Acil Yardım Fonu ile Türkiye Hükümeti Arasındaki Anlaşma.

3.8 Çocuk Haklarına Dair Sözleşme

Bu yetilerle alakalı ilk çalışma 1924 Cenevre İnsan Hakları Sözleşmesidir. İkincisi de Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları bildirgesidir. Fakat bu bildirgelerin hukuk anlamında bağlayıcılığı olmadığı için uluslararası bir yasal belgeye ihtiyaç duyulmuştur.

Bu sözleşme Polonya Yargıtay başkanının önerisi ile bir tasarı hazırlanmıştır. Bunda dolayı da evrensel bir nitelik kazanmıştır. Birleşmiş milletler Genel Kurul tarafından 20Kasım 1989 tarihinde onaylanmış 2 Eylül 1990 tarihinde 61 ülke tarafından imzalanmış yürürlüğe girmiştir. Bunda sonra çocukların Magna Cartası olarak nitelenmiştir. Bütün dünyadaki çocukların yaklaşık yüzde doksan altısı çocuk haklarını emniyetini sağlamak ve ilerletmek için kanuni sorumluluklar üstüne alan devletlerde bulunmaktadır. Çocuk haklarına dair sözleşmede çocuğun fiziksel ve zihinsel gelişimi için özel gereksinimleri olduğu için özel bakıma ihtiyaç duyduğu söylenmektedir. Ayrıca hürriyeti güvenliği onuru yanında kişiliği beceri zihinsel ve fiziksel özelliklerinin de en ileri seviyeye ulaştırmak bunun için tüm çalışmaların

desteklenmesi insan hakları ve temel özgürlüklerin çocuklara yerleştirilmesi gerekliliği dile getirilmiştir (Dikmen, 1998). Sözleşme 9 Aralık 1994'te TBMM tarafından onaylanmış ve Resmî Gazetede yayınlanmıştır (Unutkan, 2008). Bilindiği üzere protokolün içinde olan haklar insan haklarının çocuk haklarına uyarlamasıdır. İnsan hakları genel olarak medeni haklar, siyasal haklar, kültürel haklar olarak sözleşmede mevcuttur. Çocuk haklarında ise siyasi haklar hariç bütün haklar mevcuttur. Çocuk hakları sözleşmesi bugüne kadar yapılmış bütün çalışmalara ek olarak eksiksiz çalışmadır. Bunun nedeni ise çocuk haklarına milletlerarasına nitelik kazandırmasıdır (Doğan, 2000). Birleşmiş Milletler Antlaşmasında bulunan prensipler maddelerince çocukların birbirinden farkı olmayan ve başkalarına asla verilmeyen yetilerin varisi olduğu tanınmasının dünyadaki hürriyet, herkese hakkını veren ve sulhun vazgeçilmezleri olduğunu zikrederek soy, renk, cinsiyet, lisan, din, politik ya da farklı düşünce farklı köken ve farklı durumlardan kaynaklan farklılıklar da içinde olup asla ayrıcalıklı görmeyip faydalanma yetisini göz önüne alarak bu durumu kabullenerek ilan etmiştir.

Çocuğun güvenliği ve iyi büyümesi açısından her kesimin şahsına ait geleneklerin ve kültürel değerleri olduğunu ve bunun önemini ön plana çıkararak dünyanın farklı yerlerinde zor koşullar altında yaşamını sürdüren bu nedenle özel bir ilgiye gereksinim duyan çocukların bulunduğu henüz gelişmekte olan ülkedeki çocukların yaşama koşullarının iyileştirilmesi uluslararası bir iş birliğinin taşıdığı önemi temel olarak uzlaşmışlardır.

3.9 Çocuk Haklarına Dair Sözleşme UNICEF Türkiye

Çocuk Haklarına Dair Sözleşme; insan hakları prensiplerinin çocuklar bakımından ilerlettiği bir sözleşmedir. Çocukların ve dinamik olan bireylere tüm yönlerden kaliteli ve bilinç seviyeleri yüksek olarak yetiştirilmesi hem toplum hem de geleceğe yönelik bir önemli adımdır (Cılga, 2000).

Çocukların sevgi saygı şefkatle yetişmesi eğitim ve çeşitli ihtiyaçlarının karşılanması toplumların görevidir. Çocuklar bir ülkenin geleceğini taşıdığı için onların kalifiyeli bir ortamda yetişmesi onların ihtiyaçlarının karşılanması oldukça önem arz

etmektedir. Özgür düşüncenin olduğu toplumlarda çocuklar için sağlıklı bir ortam yaratır onları araştırmaya sevk eden, düş dünyası gelişmiş meraklı bilgiyi seven bir gençlik olarak yetiştirmeyi gaye edinir.

Bu sözleşme Uluslararası İnsan Haklarının pratiğindeki biricik faaliyetleridir. Bu anlaşmaya göre devletler bu haklara uygun davranacağını kabul ederek imza atmışlardır. Çocuk Hakları Sözleşmesi günümüzde olan kapsamlı uluslararası kabul olmuş katılımlı bir sözleşmedir. Devletlerin büyük çoğunluğunun bu sözleşmenin ilkelerine katılmış olduğu görülmektedir (Çetinkaya, 1998).

Çocuk hakları sözleşmesi ulusal ve uluslararası gündemlerde çocukları en üst seviyelere taşımış ve müthiş değişimlere zemin hazırlamıştır. Bundan dolayı çocuk haklarıyla alakalı anne-baba-diğer tüm kurum ve kuruluşlara faydalı olacak gereken yasal düzenlemeleri yaparak bu sözleşmeyi onaylayan devletler gereken tedbirleri almalıdır. Bu sözleşme halen temel yasal metin olmakla birlikte bu bildirgenin en önemli farkı çocukların toplumsal, finansal ve kültürel haklarına yer açmasıdır. Çocukların hakları bu sözleşme ile düzenlenmiştir (Jones, 2005). Aynı zamanda bu sözleşmede iki kavramın önemine dikkat çekilmiştir. Çocuğun tek olarak kendisine tanınan kişilik hakları olduğunu ve bu haklara sahip olduğu her şeyin çocuğun yararına olduğu ilkesi çokça önem arz etmektedir. Sözleşmedeki temel prensip çocuğun gelişme hakkıdır. Burada asıl kastedilen şey çocuğun durumunun geliştirilmesi her yönden tam olarak gerekli kaynaklardan faydalanması hakkına sahip olmasıdır. Öte yandan bu belgede çocuğun gelişimine yapılacak yatırımların çocuklar için önemli bir hak olduğu söylenilmiştir. Belge bütünleştirici olarak hazırlanmıştır.

Aral (1997), tarafından ele alınan tezde gerek dünyada gerek ülkemizde sahipsiz kalan çocukların sayısının yüz milyonu aştığı ve bu çocukları çeşitli sebeplerle çalıştırılıp kullanılması, istismar edilmesi belli bir boyut almıştır. MichaelJupp gelişmiş ülkelerde bile çocukların ihmal ve istismar edildiği hizmetçi muamelesi gördüklerine dikkat çekmiştir. Günümüzde de bilinen her beş çocukta biri açlık sınırında ihmal ve kötülüğe maruz kalan çocukların çoğunda artış görülmektedir.

Mendel (1992), yaptığı çalışmasında uluslararası bildirgeler incelenmiş çocuk istismarı ve ihlali olayına yer veren hukuki bir belge 1989 tarihine kadar görülmemiştir. Çocuklar çocuk refahı ve çocuk hakları 1945 yılından kurulmasından bu yana Birleşmiş Milletlerin ilgi odak noktası olmuştur.

Sözleşmede 54 madde yer almaktadır.

Refah ve çocukların sıhhat ve eğitimi gibi önemli ihtiyaçları öncelikli olmalıdır.

1. İştirak etme, Çocukların ilerleme dönemindeki olgunlaşma dönemine yönelik kara verme cemiyete dâhil olma durumunu sağlar.
2. Koruma Çocukların koruma emniyetini güvence ve sağlama alır ondan faydalanma istismar gibi hususi konuları kapsar (Brandervd., 2008).
3. Konvansiyonun gerçekleşmesinin genel şartları madde 4., 42. ve 44., 6.
4. Çocuğun tanımı; madde 1.
5. Genel prensipler madde; 2., 3., 6 ve 12
6. Vatandaşlık hakları ve özgürlükler; madde, 7., 8., 13., 14., 15., 16.,17., ve 37a
7. Ailedeki konumu ve seçenekli bakım madde 5-8., 1-2., 4., 9., 10., 11., 19., 21., 22., 25., 27. ve 39.
8. Temel sıhhat ve huzur: 2-6.,3-18., 23., 24., 26., ve 1-3.,27.
9. Eğitim arta kalan vakit ve hobiler madde: 28., 29. ve 31,
10. Özel koruma koşulları;
11. Sığınmacı çocuklar; madde 22.
12. Silahlı çatışma; madde 38.

13. Çocuk mahkemeleri ve çocuk yoksunluğu; madde 37., 38., 40.

14. Sömürü; madde 32., 33., 34., 35., 36 ve 39.

15. Azınlık ve yerli gruplar; 30 (Dikmen, 1998).

Çocuk hakları sözleşmesinde daha önce bildiride yer almayan çocukların katılım hakkına dikkat çekmiştir. Bununla birlikte ilk defa kız ve erkek çocukları farklı açılardan bakmıştır. Bu konuda da çocuğun ailesinin önemli olduğunu bu konudaki görev sorumluluklarını açıklamıştır. Bu sözleşmede vurgu yapılan diğer bir mevzuda çocuğun aile içinde öğrendiği dilin ve kültürün ötesinde buna saygı göstermesi hakkını da anımsatmaktadır. Bu sözleşmede belirtilen maddelere uyum sağlayamayacak ailelere devletin desteğinin verileceği de bildirilmiştir. ÇHS sinin çocuk için taşıdığı önem bununla birlikte çocukları yeti sahibi kişiler olarak açıklamakta büyüme çağındayken onlara vicdan özgür düşünme özel hayat kimlik özgürlüklerini vermektedir (Uçuş, 2013).

Sonuç olarak çocuk haklarına dair sözleşmesi çocukların beceri ve yeteneklerini özgürce geliştirebilmesi bakımından gereken ortamı tanımlamakla birlikte çocukların yetiştirilmesi için devlet toplum ve ailenin görevlerini açıklamaktadır. Bu sözleşmede tanımlanan haklar ile toplumlara gelecek olan çocukların ruhen ve fiziksel sıhhatli gelişmeleri için çocuklarda meydana gelebilecek her türlü tehlike, şiddet, sömürü, kullanılma, kötü yollara düşme, en önemlisi de ihmale karşı koruma sağlamaktadır. Daha mutlu toplumların oluşması için çocuk hakları eğitimi hem kendi hakkı hem de başka kişilerin haklarına saygılı bireyler yetiştirmek bu antlaşmanın ana hatlarını oluşturmaktadır.

Atik (2019), çocuklara yaşam kalitelerini geliştirme fırsatı vermek, mili bir bilinçte birlik olacak, bir amaç çevresinde toplumda kendini göstermek, geliştirmek bireyin toplum içinde yaşaması gerektiği bunun için gerekli kuralların olduğu bilincinin verilmesini gerekli hale getirmiştir. Bu sebeple yaşama hakkını tüm olarak incelemek oldukça zorunlu hale gelmiştir. İlerletilecek olan bu model çağdaşlığı barındırmakla beraber aynı zamanda yaşama hakkı konusundaki gayeleri pratiğe dönüştürmeye de yönelik olmalıdır.

Bu sebeplerde yaşam kalitesi sözleşmede hedef alınmıştır. Çocuk hakları sözleşmesini imzalayan ülkelere baktığımızda gerekli ilerlemenin sağlanmasının sebebi çocuklarla ilgili politikaların uygulanmasında gerekli bilinçlenmenin gerçekleşmemesidir.

3.10 Çocuk Hakları Sözleşmesinin Amacı, Yapısı ve Dayandığı İlkeler

Bu protokol evrensel olmakla birlikte 54 maddeyle ortaya konulmuştur. Sözleşme mukaddeme ve üç bölümden meydana gelmektedir. Sözleşmenin başında ele alınan problemle ilgili temel prensipler ortaya konulmuştur. Diğer iki bölümde de sözleşmenin uyum ve bunun takibini yapan uygulama maddeleri bulunmaktadır. İlk olarak kabul eden ülkelerin sorumluluklarını belirleyen ilkeler belirtilmiştir. Önsözde çocukların gelişimi ve mutluluğu için gerekli doğal ortamın sağlanması ayrıca ebeveynlerin gerekli sorumluluk ve görevlerinin çocuklara yardımın aile tarafından verilmesinden bahsedilen çocuğun sulh, müsamaha hürriyet gibi değerlerle büyütülmesine dikkat çekilmiştir. Sözleşmenin başka bir değindiği konu da Birleşmiş Milletlerin İnsan Hakları Bildirgesi ve Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmesinde mevcut bulunan yetilerden herkesin eşit bir şekilde bu haklardan yararlanma hakkı olduğunu dile getirerek Birleşmiş Milletlerin çocukların öz bakım, alaka ve destek hakkı olduğunu ifade ederek bu hakları hatırlatmıştır (Polat, 1999).

Sözleşmede ki bir başka husus ta çocuk kendisine tanınan bütün haklardan faydalanabilir diğer haklarından da mahrum bırakılamaz. Çocuğun temel ihtiyaçlarının da karşılamasını öngörmektedir.

Sözleşmenin amacı Çocuk Hakları Sözleşmesi; çocuklar için meydana getirilecek faaliyetler için belli ölçütler ortaya konulmakta ve bunların çevresinde hazırlanmaktadır. Ayrıca, çocuklara negatif olmayacak bir şekilde daha ılımlı bir farklılık gaye edilmektedir. Çocukların hayatta kalma, eğitim, sıhhat, emniyet, var olan normal olan ve olağan dışı tutumlarını da gözetmeyi gaye edinmektedir (Oğuz, 1997).

Sözleşmenin Dayandığı Esaslar; Sözleşmenin Başlangıç kısmındaki temel esaslar şu şekildedir

1. Bütün evrende özgürlük ve barış ve adaletin tanımı olan herkesin dünyaya geldiği ilk andan itibaren bir değer saygınlığa sahip olması, ayrımcılığın ve yetilerin devredilemez bütünlüğü
2. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi ile Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmesinin bütün insanlığın hiçbir ayırım gözetilmeden hürriyet ve yetilerinden ırk, din, dil, toplumsal inancı, siyasi düşüncesi dâhil doğuştan herhangi bir özelliği veya varlığı ile ilgili farklar göze görülmeden yararlanma ilkesi.
3. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin tüm bireylerin hususi bakımı ve desteğe gereksinimi olan hakkının olduğuna dair ilkesidir.
4. Çocukların sağlıklı ve huzurlu bir ortamda yetişmeleri için yapay olmayan bir ortam ile ebeveynin sosyal hayatta işlerini eksiksiz bir şekilde yerine getirebilmek için gerekli yardım ve koruma olmasının zorunlu olduğu gerçeği.
5. Çocuğun karakterinin oturması için aile tarafından gerekli sevgi, saygı, mutluluk anlayışı içinde gelişmesi ihtiyacı.
6. Aynı zamanda çocuğun toplum içindeki kişiliğinin oturması ve buna uygun bir yaşam sürmesi barış, saygınlık, hoşgörü, özgürlük, dayanışma düşüncesi ile yetişmesi fikri.
7. Çocuğa mahsus bir emniyetin sağlanması ihtiyacını belirten 1959 tarihli çocuk hakları beyannamesi ile diğer uluslararası belgelerde yer alan prensipler. (Polat, 1999).

Sözleşme'nin Hukuksal Niteliği

Bu Sözleşme milletlerarası hukukta çocuklar için tutum ve davranışlara kozmik standartları önceden kararlaştırılmış olup bunların bağlayıcı kuvveti olan hukuki bir yazıdır. 1982 anayasasına göre iç hukuk bakımından yasa hükmündedir:

Sözleşmenin En Temel Dört ilkesi:

Ayrımcılığın önlenmesi: Ayrımcılığın engellenmesi protokolün 2. maddesine göre imzalayan ülkeler, protokolde mevcut olan hakları şahsi yetkileri bünyesinde barındıran her çocuğa, ebeveynlerinin, onu himaye altına alan kişinin sahip olduğu soy, renk, cinsiyet, lisan, din, politik ya da başka fikirler ve diğer statüler sebebiyle hiçbir fark yapmadan bilmekte ve bunu üstlenmektedir.

- Kabul eden ülkeler çocuğun ebeveynlerinin kanuni olarak sorumlu olan kişilerin veya ailesinin ya da diğerlerinin halini, etkinlikleri açıklanan fikirleri veya inanışları sebebiyle her türlü fark ve cezaya tabii olmasına karşın etkin şekilde kollanması için gerekli olan tüm tedbirleri alırlar (Hodgkin ve Newell, 1998).

Gelişme ve Yaşama Hakkı: 81 Çocuk haklarına dair sözleşmenin 6. maddesince tüm çocuklar yaşama hakkına tabidirler. Ülkeler çocuğun hayatını ve büyümesini emniyete altına almaktan sorumludur. Çocuğun menfaatlerini Korunması Çocuğa fayda sağlaması, çocuğun emniyeti kavramıyla benzerdir. Çocuğun emniyeti elle tutulur bir şekilde, çocuğun bilişsel, duygusal, fiziksel, toplumsal, etik kültürel, finansal ve hukuki konulardan korunması ve ileriye götürülmesidir. Devlet, çocuğun hayatını ve gelişimini garantiye almakla yükümlüdür. Yaşama hakkı bireyin bedensel ve ruhsal dengesinin sağlanabilmesi ve varlığının farklı sebeplerle bozulmasına engel olabilmesi hakkıdır. Çocuğun içinde bulunduğu ortam insan olarak varlığını sürdürme karşısına çıkabilecek tehlike ve istismardan korumak mutlu bir çevrede yaşamak iyi bir eğitim almak bilimsel ve estetik konularda isteğine göre faaliyette bulunmak manevi gereksinimlerini karşılamak gibi değişik biçimlerde geliştirilebilir (Hodgkin ve Newell, 1998).

Çocuğun Yüksek Yararının Korunması: Çocuğa fayda sağlayacak, çocuğun korunması kelimesiyle ile benzerdir. Çocuğun güvenliği göze görünür bir şekilde, çocuğun fiziki, düşünsel, hissel, ahlaksal, toplumsal kültürel, finans ve tüzelerle korunması ve geliştirilmesidir.

- Taraf olan ülkeler, çocuğun Anne babasının, vasilerinin yâda yasalar önünde ondan sorumlu olan kimse yeti görev ve sorumluluklarını bilerek huzuru için gerekli olan bakım, emniyetini sağlamayı üstlenirler. Bu sebeple de bütün kanuni ve yönetim tedbirlerini almaktadır.
- Sözleşmeyi kabul eden ülkeler çocukların temel ihtiyaçları ve güvenliğinden sorumlu kurumların çalışma hizmeti öncelikle sıhhat, çalışan miktarı ve denkliği idarenin yeterliliği bakımından sorumlu kurumlarca oluşturulan ölçülere ayak uydurmalarını taahhüt eder (Akyüz, 2000)

Çocuğun Görüşlerine Saygı Gösterilmesi: Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye uymak sözleşmede bulunan maddelerin üzerinde düşünmeyi önemli kılan prensiplerden biri belli bir düşünüş meydana getirme kabiliyetine sahip bütün çocukların, şahsına dair tüm mevzularda düşüncelerini dile getirmesi, bu görüşlere göre içinde olduğu çağ ve olgunluk seviyesi temel alınarak çocuklara gerekli değerin biçilmesidir (Uçuş, 2013).

Bu sebeplerden ötürü çocuğu etkileyen herhangi bir adli ya da yönetim mevzularında direk dinlenmesi ya da bir temsilci ya da buna uyumlu bir makam yoluyla dinlenmesi fırsatı ulusal yasaya ilişkin ve uyumlu olması çocuğa özellikle sağlanacaktır. Çocukların fikirlerinin alınması ve kararlara katılım sağlaması toplum ve aile için önemlidir. Karar aşamasındaki çocuğun katılım hakkını görmezden geldiğinde yaşamsal önemdeki bilgi ve görüşlerden mahrum kalırlar. Bu yüzden Çocukların fikirlerini görüşlerini önemli dikkate alınan bir konu haline getirilmelidir (Akyüz, 2000).

Çağcıl hukukta çocuğun bir birey olarak görülmesi, çocuk haklarının korunması, hayata geçirilmesi önem arz etmektedir. 20 Kasım 1989 Birleşmiş Milletler Genel kurulunda çoğunluğun kabulüyle Çocuk Hakları Sözleşmesi iştirak bakımından en önemli belge niteliğindedir. Bu sözleşme aynı zamanda ülkemizde anayasamızın 90. Maddesine göre de yasa olma özelliği kazanmıştır. Aynı zamanda sözleşme çocuklara geniş haklar tanımış çocuğa fayda sağlayacak prensipler temel prensipler olarak benimsenmiştir. Tarihsel süreç kapsamında çocukların yetilerini gözeten öncelikli uluslararası belge Çocuk Haklarına dair sözleşmedir. Çocuk Haklarına Dair

Sözleşme çocukların ileriki yaşlarında ve hayatında bilinçli kendini bilen özgür düşünceli hak, hukuk kavramlarını bilen ülkelerin geleceğine ışık sağlayacak nitelikte bireyleri yetişmesi bağlamında yapılan bir düzenlemedir. İnsan hakları hukukuyla ayrılmaz bir bütün çocukların yüksek yararını gözeten haklarını belirleyen bir sözleşmedir.

3.11 Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin Temel Yaklaşımları

Sözleşmenin temelini oluşturan yaklaşımlar çocuklara tanınan bütün hakların kullanılmasında ve devletlere yüklenen vazifelerin uygulanmasında göz önünde bulundurulması gereken temel ilkelerdir.

- Sözleşme 18 yaşından küçük herkesi çocuk saymaktadır.
- Sözleşme çocuğa, yaşına, gelişim düzeyine uygun hakları ve sorumlulukları olan bir birey olarak kabul etmektedir.
- Sözleşme, çocuğun hayatında ailenin önemini ön plana çıkarmaktadır.
- Sözleşme çocukların düşüncelerini ifade etme hakkı olduğunu, bu görüşlerin ciddiye alınıp çocukların düşüncelerinin karara temel oluşturacak tek görüş olduğunu ileri sürmemektedir. Aynı zamanda çocukların başkalarının haklarına hem de ebeveynlerin haklarına ilişkin sorumlulukları olduğunu kabul etmektedir.
- Sözleşme çocukların gelişen bireysel özelliklerine ve becerilerine saygı gösterilmesinin altını çizmektedir (Akyüz, 2010).

3.12 Türkiye’de Çocuk Hakları

Devletimiz bu protokolü 14 Eylül 1990 da imzalamakla birlikte bazı maddelerine çekince koymuştur. 17. 29. ve 30. ilkesini T.C anayasası ve 24 Temmuz 1923 Lozan protokolünün ifadesine uygun olup, yorumlayıp uygulama hakkını gizli tutmuştur. Aynı zamanda çekince konulan maddelere “etkinlik azınlık” “yerli halk “olan

çocukların konuşma dilleri televizyon ve kitle iletişim araçlarının okullarda kullanılmaları önceden kararlaştırılmıştır (Fazlıoğlu, 2007).

Türkiye’de 29-30 Eylül tarihleri arasında toplanan “Çocuklar için Dünya” zirvesinde ilk kez imzaya açılan ÇHS’ni toplantıda bulunan dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal imzalamıştır.

Ülkemiz bu sözleşmeyi imzaladıktan sonra sözleşmeye bağlı bir iç hukuk normlarını gözden geçirerek uyumayan maddeleri inceleyip bununla ilgili değişiklikleri kendinde bir yükümlülük olarak görmüştür. Ülkemiz tarih boyunca çocuklara yönelik hassas politikalar izlemiştir. Bu politikalar için çocuk hakların geliştirmiş toplumda bu konunun bilinirliği için ve bunun gerçekleşmesi hususunda kararlık göstermiştir. Sözleşmeyi imzalayan ülkelerde sözleşmenin öngördüğü hakların hepsini hayata geçirmeyebilir.

Çocukların kendi haklarını bilip gereken donanımın bilgi ve eğitimin verilmesi durumunda çocukların gerçek anlamda değişmesi ancak içinde bulunduğu sosyal çevre davranış ve ahlaki yasaların ilerlemesiyle meydana gelecektir.

Ülkemiz bu sözleşmeyi kabul ettiği için sözleşmenin prensiplerini iç hukuk la ilgili kalıpları uyulması gereken ölçüt kuralları inceleyerek sözleşmeyle bağdaşmayan hükümleri belirleyerek yapılması muhakkak olan değişiklikleri yapma sorumluluğuna sahiptir. Ülkemizin en büyük noksanlığı çocukların bir birey olarak görülmemesi ve bu durumun önemsenmemesidir.

Çocuklar toplumun hür ve eşit bileşenleri değildir. Bu yüzden çocuklar değerli görülüyor ülke, ulus ve toplum için var olmaları önemlidir. Çocuklar her bakımdan kendisi için yetersiz olduğu için sürekli gözetim altında bulunmaktadır. Kendirlerin ilgilendiren meselelerde bile ebeveyn karar vermektedir. Çocukluk döneminde bu bilinçle hareket edildiği için çocuk asla önemli görülmemekte onlar için asıl hayatın yaşamın ileriki dönemlerinin o dönemde başlayacağı düşüncesi vardır (Ayanoğlu, 2002).

Bununla birlikte günümüzde çocuk konusunda dünya çapında belirlenen değerler

Türk toplum yapısının alışılmış değerleri birbirine paralellik göstermektedir. Bu sebeple de Çocuk Hakları Sözleşmesinin bir yandan çabuk kabul görmesi ve yürürlüğe girmesinin en önemli nedeni olarak gösterilmektedir. Meydana gelen problem sözleşmenin gerektirdiği çocuk haklarının aynı bağlamda gerçekleşmesi imkânlarının da aynı hızla gerçekleşebilmesidir (Doğan, 2000).

Mendel (1992) yaptığı çalışmada Çocuk hakları sözleşmesinin en önemli ve belirgin özelliği çocukların yaşam koşullarının iyileştirilmesinin hukuki bir süreç olduğu gerçeğidir. Sözleşme uluslararası topluluk, aile, toplumlardan hükümetlerden çocukların yetilerini devam ettirmek, katılımcı aynı zamanda çocuklar arasında hiçbir fark gözetmeyecek şekilde hayata geçirerek tedbirleri almalarını istemiştir. Kısacası daha çok bakıma muhtaç olan veya ihtiyacı olan çocukların eldeki kaynakları kullanımı hem de onlar için harcanacak emeğin daha öncelikli olması gerekli bir durum olarak görülmüştür.

3.13 Sözleşme ve İç Hukukta Uygulama Sorunları

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin hukuksal niteliği milletlerarası çocuklara yönelik tutum ve davranışlara ilişkin kozmik standartları belirleyen nizama sokan ve bağlayıcı güce sahip hukuksal bir metindir (Akyüz, 2000).

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 90. maddesinde yer alan farklılıkla “yöntemi doğrultusunda uygulamaya konulan temel yeti ve hürriyetlerle alakalı uluslararası antlaşmalarla yasaların aynı mevzuda farklı hükümleri içermesi sebebiyle meydana gelecek sorunlarda milletlerarası antlaşma hükümleri esas alınmaktadır”. Hükmünün getirilmesiyle BM Çocuk Hakları Sözleşmesi de kurallar aşaması bakımından kendisine ters düşecek ulusal düzenlemeler karşısında üstün bir yere konulmuştur.

Çocuk haklarına dair sözleşmede 18 yaşına kadar herkes çocuk sayılmaktadır. 1982 Anayasasının 41 maddesinde “ailenin korunması” kavramı içinde çocukların korunmasından söz edilmektedir. Burada çocuk için hangi yaş aralığındaki gruptan tam olarak söz edilmemiştir. Sözleşmenin 58. Maddesinde “gençliğin korunması” ile ilgili gençliğin tanımlaması yapılmamıştır. Sözleşmenin 5. maddesinin öngördüğü çocuğun yetiştirilmesinde ebeveyn ve diğer mesul olan kişilerin haklarına saygı

gösterilmesi hükmü ile de bağdaşmamaktadır. Bir başka konuyu içeren 14. maddede detaylandırılmış sınırlar düşünce açıklama hakkı ile bağdaşmamaktadır. Sözleşmede belirtilen çocuğun fikrini dile getirme hakkı (m. 13) karşısında 1117. sayılı Muzır neşriyatı ortaya çıkaracak kurulun yetkililerce saptanması oluşumunda yetkililerin baskın olması bununla birlikte yetkililerin mahkemeler yerine resmi bilirkişi olması en önemli aykırılık sebebi olarak göze çarpmaktadır.

Velayet hakkında çıkan bir sorunda babanın oyunun hatırının sayılacağı kuralı (TMK m. 263 ve 264/2) sözleşmenin sunduğu ebeveynin haklarıyla çeliştiği ve çocuğun fikrinin alınması gerekliliği hükmü de aykırı görülmektedir.

Sözleşmede belirgin olan bir mevzuda din ile ilgili konu olan din ve vicdan özgürlüğü kuralı (m. 14) karşısında 633 sayılı Diyanet işleri başkanlığının sorumluluk ve kuruluşu yasasıyla da uyumluluk göstermediği görülmektedir. Sözleşmede bahsedilen sadece Sünni inanışa göre hizmetler olarak görülmekte fakat Diyanet işleri başkanlığı yalnızca İslam dini ile ilgili konuları üstlenmektedir. Bunlarla birlikte dernek ve toplanma hakkında 18 yaş ile sınırlayan 4. Madde ile resmi veya özel orta öğretim talebelerin dernek kuramama biçimindeki kurallar aykırı görülmektedir. Sözleşmede bir başka uyumsuz görülen konu evlat edinme konusunda 21/c maddesinde “Farklı devletlerde evlat edinilmesi istenilen çocuğun kendi ülkesinde bulunan evlat edinme durumuyla aynı düzeyde olan güvence ve ölçülerden yararlanılmasını sağlarlar. Hükmü yer almakla birlikte 2675 sayılı uluslararası Özel Hukuk Usul Hukuku Hakkında yasanın evlat edinme başlıklı 18. Maddesinde “Evlat edinme ehliyeti ve şartları hakkında kabul eden tarafların evlat edinme sırasında milli hukuku uygulanır. Şeklinde bir ibarede görülmektedir. Bu madde evlat edinilenin ulusal tüzenin güvenceleri aynı zamanda karşı tarafın ulusal tüzeleriyle uyumu ile alakalı bir şart içermektedir. Son olarak da Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunun m.4/maddesi sözleşmede bulunan 32. maddede yer alan (ekonomik sömürünün önlenmesi)ile çelişki göstermektedir.

Evlatlık olan çocukla ilgili öz anne babası olan kişilerin soyadını taşıyamaz Medeni Kanun 257 madde de görmekteyiz. Fakat çocuğun hüviyetini korumaya ilişkin sözleşmedeki 8 madde ile bağdaşmamaktadır (Akıllıoğlu, 1995).

Bir ülkenin geleceği şüphesiz ki o ülkede yetişmiş çocukların bireylerin eğitimiyle ilgilidir. Eğitimin kalitesi de bu konuyla ilgili bir hayli önem taşımaktadır. Modern ve küreselleşen dünyada ki eğitim felsefesinde insancıl insanı tek ve biricik yapan düşünceye rastlamaktayız. Çocuk hakları savunmasız ve her bakımdan bakıma muhtaç olan bireyler için gerekli aynı zamanda kendilerine özgüvenleri gelişen sağlam psikolojik olarak ta mükemmel gençler olarak yetişmeleri kaçınılmaz olacaktır. Medeni bir toplumun en önemli göstergelerinden biri de çocuk hakları eğitimine sahip olmasıdır. Başka bir açıdan çocuk hakları ve eğitimi bir ulusun gelecekte refah seviyelerinin çok iyi olması yine bireylerin eğitim seviyeleriyle ilgilidir. Bu bağlamda bilgi, tutum, değerler, geleneksel ve toplumsal beceriler bunlarla ilgili çocuğa Farkındalık oluşturma kalıcı bir eğitimle gerçekleşir. Bu eğitimler sayesinde toplumsal gelişim içinde faydalı ve etkili olmaktadır.

Eğitim öğretimden beklenen öncelikli durum modern insanın büyütülmesidir. Çocuğa verilen haklar anasınıfından başlanarak önce ebeveynden öğrenmesi gereken haklarıdır. Daha sonra ilköğretimde, ortaöğretim ve üniversitelerde bu hakların bilgisinin verilmesi aynı zamanda haklarının akılda kalması bu hakların içselleştirip benimsemesini sağlayacaktır. Bununla birlikte insan hakları ve çocuk haklarının günlük hayatlarında uygulamalarının bireyler tarafından gözlenmesi değişiklikleri kabullenen insancıl gözleme sahip barışa düşkün, bunu gaye edinen refah mutlu bir evrenin meydana gelmesi bakımından öncelik arz etmektedir (Unutkan, 2008).

3.13.1 Eğitim Hakkının İlkeleri

1739 sayılı Milli eğitim temel kanununda Türk milli eğitimin amaçları ile temel ilkeleri 14 Haziran 1973'te kabul edilmiştir. Bazı maddeleri 16 Haziran 1983 tarih ve 2842 sayılı yasa ile değiştirilmiştir. Örgün eğitim ve yaygın eğitim iki bölüm olarak düzenlenmiştir.

Türk Milli Eğitimin temel ilkeleri Milli Eğitim temel yasasında 14 madde ile ele alınmıştır.

- **Eşitlik ve Genellik:** Eğitim kuruluşları lisan inanış, soy, cinsiyet gözetmeksizin herkes faydalanabilir. Bu ilke tüm kişilere becerisi ve alakasına göre eşit eğitim

olanağı sunmaktadır.

- Yöneltilme: Bireyler eğitim aldığı vakitte alaka, istidat ve becerileri yönünde yerleştirilirken. Milli eğitim sistemi, tüm açılardan bu uygulamayı yerine getirecek şekilde düzenler aynı zamanda bu süreci gerçekleştirirken yöneltilme ve başarı ölçümlerinde rehberlik servislerinden veya nesnel (objektif) ölçme değerlendirmelerden yararlanmaktadır.
- Ferdin ve Toplumun İhtiyaçları: Türk vatandaşlarının istek ve yetenekleri Türk toplumunun ihtiyaçlarına göre Milli Eğitim Sistemi düzenlenir.
- Eğitim Hakkı: Her Türk vatandaşın hakkı olan eğitim hakkı Temel eğitim kurumlarından sonraki eğitim kurumlarında vatandaşlar ilgi, yeti ve yetenekleri doğrultusunda yararlanırlar.
- Fırsat ve İmkân Eşitliği: Eğitimde erkek kadın, tüm bireyler fırsat ve imkân eşitliliği verilmiştir. Maddi yetersizliği olan ancak başarılı bireyler için eğitimlerinin son kademesine kadar öğrencilerin eğitim görmeleri sağlanmış parasız, yatılılık burs kredi ve farklı olanaklarla zorunlu olan yarar sağlanır. Özel eğitime ve korunmaya gereksinimi olan bireyleri yetiştirmek için önlemler alınır.
- Süreklilik: Bireylerin genel ve mesleki eğitimlerinin hayat boyunca devam etmesi esastır. Yetişkinlerin sürekli eğitimini sağlamak için gerekli tedbirler almak da eğitimin görevidir.
- Atatürk İlke ve İnkılâplar Atatürk Milliyetçiliği: Eğitim sistemimizin ve bununla ilgili programların hazırlanması gerçekleştirilmesinde ve tüm eğitim çalışmalarda bu madde anayasada bulunmuş ve Atatürk milliyetçiliği temel olarak alınmıştır.
- Demokrasi Eğitimi: Her bakımdan özgür ve kararlı demokratik bir toplum düzeni için vatandaşların sahip olması gereken demokrasi bilincinin sorumluluk duygusu ve manevi değerlere saygının tümünün eğitim çalışmalarında öğrencilere kazandırılması amaçlanır.

- Laiklik: Türk milli eğitiminde laiklik esas olmakla birlikte Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi ilköğretim lise ve farklı mekteplerde mecburi dersleri içine alır.
- Bilimsellik: Değişik şekillerdeki ders programları ve eğitim teknikleriyle ders materyalleri bilimsel ve teknolojik prensiplere yeniliklere yaşanan çevre devletin gereksinimlerine göre değişir. Eğitimde her türlü verimlilik ve bunun fazlaştırılması devamlı olarak gelişme ve yenileşmenin sağlanması bilimsel araştırma ve değerlendirmelere göre yapılır.
- Planlılık: Milli Eğitimin gelişmesi toplumsal, ekonomik ve kültürel kalkınma amaçlarına uyumlu iş olanağı, eğitim ve insan gücü göz önüne alınmak suretiyle tarım ve sanayide ilerleyecek gerekli teknolojik gelişimi meydana getirecek mesleki ve teknik eğitimi daha ön plana çıkaracak şekilde düzenlenir ve gerçekleşir.
- Karma Eğitim: Kız erkek cinsiyet ayrımı yapılmaksızın karma eğitim yapılması esastır. Fakat eğitimin türüne imkân ve zahmetlerince bazı okullar sadece erkek veya kız olarak ayrılabilir.
- Okul ve Ailenin İş Birliği: Belirlenen eğitim amaçlarının gerçekleşmesi için bunlara katkıda bulunmak okul aile arasında iş birliğine dayanır. Bu sebeple okullarda okul aile birlikleri kurulmuş bunların işleyişleri de Millî Eğitim Bakanlığınca çıkarılan yönetmeliklerle düzenlenmiştir.
- Her Yerde Eğitim: Belirlenen Milli Eğitim Amaçları sadece resmi ve özel kurumlarında değil çevrede, evde işyerlerinde her mekânda ve her türlü fırsatta gerçekleştirilmeye çalışılır (MEB, 1973).

3.13.2 Özel Gereksinimli Çocukların Eğitimi

Özel Gereksinimli Çocuk: Bu gruba dâhil olan çocuklar hem akranlarından hem de normalden daha farklı özelliklere sahip olabilmektedir. Bu bağlamda özel gereksinimli birey davranış sorunları veya öğrenmede algı sorunu yaşayabilmektedirler. Bunların dışında özel gereksinimli bireyler beden ve hislerde

eksiklik bilişsel bakımdan ileride olan (ileri akla sahip veya özel kabiliyetli kişileri) de kapsamaktadır (Eripek, 2005).

Özel Gereksinimli bireylerin eğitimi meşakkatli öğrencilerin akademik, toplumsal, psikolojik gereksinimlerinin karşılandığı nitelikli eğitime ulaşmanın sağlanması doğrultusunda daha yoğun bilgi beceri isteyen sürekli farklılık gösteren bir alandır. Özel gereksinimli bireyler, kişisel ve ilerleme gösteren eğitim gücü açısından farklılık gösteren bireyler olarak tanımlanmaktadır (Sak vd., 2020). Zihinsel yetersizlik, öğrenme güçlüğü, OSB (otizm spektrum bozukluğu) görme ve kendini ifade edebilme bozukluğu aşırı hareketlilik, beden yetersizliği, devam eden hastalık, dikkat dağınıklığı gibi bireyler özel eğitim kapsamındadır (31.05.2006/26184). Öğretmen Adaylarının Özel Gereksinimli Öğrencilerine Yönelik Tutumlarının Tespit Edilmesi Bahsedilen bu noksanlıklar özel gereksinimli öğrencilerin normal eğitim mekânlarında kendi yaşlılarıyla birlikte eğitim görmelerine herhangi bir zorluk göstermemektedir.

Bütün dünyada özel gereksinimli bireylerin eğitimleri onlara yönelik yürütülen çalışmalar yasa ve mevzuatlar bu anlayışla düzenlenmektedir. Bunların içeriklerine bakıldığında ülkemizdeki anayasanın 42. maddesinde kimsenin eğitim ve öğretimden mahrum bırakılamayacağının ifadesi 5378 sayılı engelliler kanununun 15. maddesinde hiçbir gerekçeyle engellilerin eğitim hakları elinden alınamaz ibaresi engelli çocuklara gençlere, yetişkinlere farklılıkları ve özel durumları özellikle göz önüne alarak bütünleştirilmiş mekânlarda ve engelli olmayanlarla eşit eğitim imkânı sağlanır. İfadesine yer verildiği görülmektedir.

Özel gereksinimli çocukların eğitim ihtiyaçları toplumda hür davranan ve bir şeyler yaratan kişiler olması için eğitim ihtiyaçları tespit edilmeli ve buna uygun mekânlar yaratılıp uygun materyallerle bu bireyin anlama seviyesi güçlendirilmelidir. Her ne kadar onlarla ilgili yasa mevzuat varsa da bu konuda en önemli sorumluluk görev aile ve öğretmene düşmektedir. Bu bağlamda öğretmen özel gereksinimli öğrencilerin bu konu hakkındaki bilgileri eğilimleri öğrencinin durumu eksikliklerine ne kadar hâkimse öğrenci öğretmen arasında iletişim o denli güçlenecek aynı

zamanda özel gereksinimli çocukların eğitimde fırsat eşitliği durumu da bu sayede yakalanabilmektedir.

Dünyada özel gereksinimi olan öğrencilerle ilgili yapılan bir araştırmada 0-14 yaş Aralığında 93 milyon ile 150 milyon arasında değiştiği tahmin edilmektedir. Geçmişten bu yana özel gereksinimli çocukların yüksek bir rakamı eğitim olanağından faydalanamamıştır. Bu konuda emek verilen bazı özel eğitim gereksinimleri amaç edinen bağlı olmayan okullar (görme engelliler, işitme engelliler) gibi yerler sayesinde bu hizmet verilmiştir. Bu okullar toplumdan çok kopuk uzak yerlere kurulmuş ve fiyat olarak ta makul olmayan değerler ortaya konmuştur. İlerleyen zamanlarda bu konu yasal düzenlemelerle ele alınmış olup özel gereksinimli bireyler eğitim sisteminin içine alınmaya yönelik çalışmalar gerçekleştirilmiştir (Sak vd., 2020).

3.13.3 Özel Eğitim

Her toplumda kişisel ve gelişim özellikleri açısından anormal olmayan bireyler olduğu gibi bu gelişimsel ve kişisel özellikleri farklı olan bireylerde bulunmaktadır (Özsoy vd., 1998). Halen sürmekte olan ve var olan modern eğitim sistemi özel gereksinimli bireylerin eğitim ihtiyacının karşılanmasında ihtiyaçları doğrultusunda var olan fiziksel, bilişsel ve toplumsal becerilerini ileri seviyeye çıkaracak aynı zamanda birbirinden farklı olmaları da göz önünde bulundurularak bir eğitim planlanması yapılması öncelik kazanmıştır (Diken ve Sucuoğlu, 1999).

Özel gereksinimli bireylerin eğitimi, gelişimi, becerileri diğer çocuklardan daha geride olduğu için bu durum özel eğitim hizmetlerinden faydalanmalarını gerekli duruma getirmiştir. Bu açıdan özel eğitim (Aslan, 2016) tarafından “özel gereksinimli çocukların ihtiyaçlarının karşılamak için daha özenle hazırlanmış uygun ortama getirilmiş yerlerde sürdürülen devam edilen eğitim” olarak tanımlanmaktadır.

Özel eğitim bu eğitime gereksinimi olan kişiler için fazlaca önem teşkil etmektedir. Bu kişilerin ötekileştirilmemesi onların diğerlerinden farklı olmadıkları hissini vermek bu eğitimin bir parçası haline getirilmelidir. Özel gereksinimli öğrencilerin eğitimi bu kurumlarda olduğu için bu konuda öğretmen gereken sabrı göstermeli

uygun teknik ve yöntemlerle çocuğun gelişimine yardımcı olmalıdır. Yetenekleri istekleri doğrultusunda bir eğitim verilmekle birlikte bu bireylerin gereksinimlerine cevap verecek nitelikte çalışmalarda bu özel eğitim kurumlarında verilebilir.

- Özel eğitim kurumları birden fazla farklı alanı kapsadığı için iyi bir program hazırlanmalı hedefi olan bir koordineye gidilmelidir. Bu bağlamda özel eğitim bu bireyler için farklı kaynakları harekete geçirmek ve bunların ileri seviyeye taşınacak disiplinler arası problem odaklı bir hizmet alanıdır. Bu bireylerin çok değerli olması ve çeşitli haklara sahip olduğunu da göz önüne alarak onlara uygun eğitim ve becerilerini geliştirecek nitelikte olmalı ve bunların doğrultusunda tasarlanmalıdır (CEC, 2024). Özel eğitim kurumları her bağlamda öğrencilerin gelişim özelliklerini dikkate almalı ve en temel hedefi de bu bireyleri topluma kazandırıp onarında özgüvenli üretici ve aktif bireyler olarak güç kazanmalarını sağlamalarıdır. Bunların yanı sıra bu bireylerin özel gereksinimli olan bireyler de tespit edilmeli ve hangi gereksinimleri varsa onların giderilmesine olanak tanınmalıdır (Farrell, 2009). Özel gereksinimli öğrencilerin akademik başarılarını keşfetmek amacıyla özel eğitime ait birtakım alt hedefler ortaya konulmuştur.
- Öğrencinin öğrenme ve ileriye gitmesine olanak tanıyacak en iyi şartları oluşturmak
- Aynı şekilde öğrencinin öğrenme ve gelişmesine yardımcı olan temel disiplinleri belirlemek ve bunlardan yararlanmak.

Bütün bunlardan hareketle özel eğitim kurumu özel gereksinimli öğrencilerin tüm ihtiyaçlarını önemsemekte bu bireylerin sosyal yaşamın bir ferdi olduğu anlayışını göz önünde bulundurmakta onların kendilerine göre başkalarına bağımlı olmadan hürce yaşamlarını hedef almıştır. Aynı zamanda bu özel eğitim kurumları çocuğun haklarının farkına varacağı öğreneceği bu bilince sahip olacağı yerler olarak ta görülmektedir. Birey burada her yönden gelişip çok açıdan değerlendirilip bu bireyler için en fazla menfaati sağlayan bu konuda kendini geliştirmiş eğitim alanı olduğu açıkça görülmektedir.

3.13.4 Engelli Çocukların Çocuk Hakları

Çocuk Hakları Sözleşmesi 18 yaşına kadar olan bireyleri çocuk olarak nitelendirmiş onların gelişme, katılım hakkı, korunma, hayatta iştirak haklarını emniyete almışlardır. Çocuk Hakları sözleşmesinde özel ilgi ve eğitim gerektiren durumlar ve çocuklar için özel düzenlemeler ve hükümler gerektirmektedir. Sözleşmenin bu maddesinde engelli çocukların da sözleşmede var olan bütün yetilerin tanındığını görmekteyiz. Sözleşmenin 2. Maddesinde “Taraf Devletler bu Sözleşmede yazılı olan hakları kendi yetkileri altında bulunan her çocuğa, kendilerinin, anne babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasal ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayırım gözetmeksizin tanır ve taahhüt eder.”

Bunun yanı sıra Hukuki uygulamalar, siyasi çalışmalar ışığında engelli çocukların haklarının gözetilmesi için mecburi bağlayan bir çerçeve oluşturmuştur. Engelli çocukların haklarının gözetilmesi için zorunlu bağlayıcı çerçeve oluşturmuştur. BM Genel Kurulu tarafından Engellilerin Fırsat Eşitliğinin tanınması için belirli, ölçütler normlar neyin nasıl olacağı hususunda ayrıntılı bir yol göstermiştir. Çocuk hakları komitesi engelli çocuklar için birbirini tamamlayan iki belge sağlamıştır. Bütün evrende geçerli olan bu kurallar engelliler için yasa konulması, engellilere emek çaba gösterilmesi ve sorunların yapıcılığında büyük bir etkiye sahiptir. Bu yasaların kolaylığı ve buna dâhil olan ülkeler yasa yapımı ve politika üretimi için kullanışlı araç olarak kullanılmalarını sağlamaktadır. Sözleşmeye dâhil olan ülkeler bağlayıcı sayan sözleşmenin (ÇHS)aksine belli ölçülere uygun normlar sosyal çevreye engelli kişilere denk getirme hususunda ülkelerin siyasal mükellefiyetlerini ifade etmektedir. Belirtilen kurallar engellilerin ülkelerinde yurttaşlık haklarından tam anlamıyla faydalanmaları hususunda ülkelerin oluşturacağı hukuki değişimler, siyasi, sosyal farklılıkları gösterir aynı zamanda bu kişilerin problemlerine tüm yönleriyle dikkat çeker. Engellilerin fırsat eşitliliğinin sağlanmasıyla ilgili dört kural şu şekildedir:

1. Eşit katılım için ön koşullar (farkındalığı artırma, tıbbi bakım iyileştirme hizmetlerinin desteklenmesi ve ulaşılabilirlik)

2. Eşit iştirak için gaye olan alanlar (istihdam, aile hayatı, ulaşılabilirlik, gelir sürekliliği, spor, din, eğitim kişisel bütünlük, kültür eğlenilen ve sosyal güvence)

3. Uygulama ölçütleri (araştırma, bilgi finans politikaları ve planlama, yasal uygulamalar, politika üretimi, personel eğitimi, engellilerin örgütlenmeleri, iş koordinasyonu ulusal gözlemleme kuralların uygulanması ve engelli programlarının değerlendirilmesi milletlerarası iş birliği teknik ve ekonomik iş birliği)

4. Denetleme mekanizmaları (kuralların uygulanması STK'ların uzmanlarından oluşan komitenin yardımcı olduğu özel rapor yazıcı tarafından denetlenir (Miller, 2000).

Bunların yanı sıra Sözleşmenin 23. maddesi doğrudan engelli çocukların haklarıyla ilgilidir. Maddenin içeriğinde çocuklarla alakalı koruma, eğitim, bakım tedavi hizmetlerinin olması gerektiği belirtilmiştir. 24. maddede (çocuğun tıbbi bakım tedavi ve iyileştirme hizmetlerinden yararlanması), 27 (çocuğun bakım sorumlularının ebeveynde olması ve bakım için ne ihtiyaç varsa aile için sağlanması), 28 (çocuğun eğitim hakkı) ve 31 (çocuğun dinlenme, boş zaman değerlendirme oynama yaşına uygun eğlence etkinliklerde bulunma ve kültürel ve sanatsal yaşama serbestçe katılma hakkı) maddeleri doğrudan engelli çocukların haklarına ilişkin hükümleri belirtmektedir.

3.13.5 Özel Eğitime İhtiyacı Olanlar

Normal eğitim hizmetinden yararlanamayan veya kısmi olarak yararlanan vücut, dil, zihin, duygu toplumsal özellikleri olağan olmayan farklılıkları nedeniyle güçlerinin ortaya çıkabilmesi amacıyla özel eğitime ihtiyacı olan çocuklar özel ilgiye eğitime muhtaç çocuklardır (Akar, 2013).

T.C. Anayasasının 42/7 Maddesinde yer alan “*özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kılacak tedbirler*” ifadesi eğitim hakkının kişiyi öncelikle “kendine” faydalı olacak gayeleri elzem hale getiren fikirle tenkit edilmekte ve özel eğitimin normal eğitimle bir araya getirilip, eğitilenlerin sosyal hayata uyumlarının sağlanması gerektiği ileri sürülmektedir (Akar, 2013).

42. maddenin nedeni “...sakatlar için sağırlar, körler, dilsizler vb. kişiler için mektepler merkezler, oluşturmak 42. maddenin yerine getirilmesinde gerekli durum olarak görülmektedir” ifadesi özel eğitimin kapsamını belirlemiştir. Altunya (2006), bilinç, ruhsal vücut toplumsal özürlleri, sahipsiz çocukları üstün zekâya sahip çocukları dâhil etmediği nedeni noksan görmeleri ve özel eğitimin; duygu sağlık ve sosyal yönlerden, beden, zihin gibi değişik eğitim tedbirleriyle eğitilebilen kişilere yöneltilmiş eğitim olduğuna dikkat çekmiştir.

12.10.1983 tarihli ve 2916 sayılı ÖMÇK ile özel gereksinimli çocuklara eğitimde fırsat eşitliği sağlama eğitimlerin, iş ve meslek edinmelerinin çevre ve topluma uyum sağlamaları düzenlenmesi amaçlanmıştır. Kânunda özel eğitime ihtiyacı olan çocuklar; “hem vücut beyin his, duygu, toplumsal ve sıhhat nitelikleri ve normalin üstünde farklılıkları nedeniyle sebebiyle normal eğitim kurumlarından faydalanamayan 4-18 yaş aralığındaki grup” olarak ifade edilmiştir.

30.05.1997 tarihli ve 573 sayılı Özel Eğitim konusunda KHK ile 2916 sayılı yasa ortadan kaldırılmıştır. Özel Eğitim mevzusunda özel eğitime ihtiyacı olanlar KHK ile kişilerin mesleki ve genel eğitim öğrenme yetisini kullanabilmelerine yönelik esaslar belirlenmiştir. KHK 4. maddesinde Özel Eğitim Hakkında birkaç prensip oluşturulmuştur.

- Özel eğitime gereksinimi olan kişiler alaka, arzu ve becerileri yönünde özel eğitim kurumlarından faydalanırlar.
- Özel Eğitime en erken yaş ve zamanda başlanmalıdır.
- Bu eğitim hizmeti yürütülürken çocuk toplumsal ve fiziki çevreden asla ayrılmamalıdır.
- Özel gereksinimli olan bireylerin eğitim performanslarına bakılarak öğretim zamanında gerekli uygulamalar yapılarak diğer bireylerle birlikte eğitilmeleri ve kaynaştırmaları ilk iş olmalıdır.
- Özel eğitime gereksinimine sahip bireyler için kişileştirilmiş eğitim programları

ilerletmesi ve pratiğe dönüştürmesi gerekir.

- Özel eğitim sürecinde aile her aşamada bulunmalı ve katkı katılım sağlamalıdır.
- Özel eğitime gereksinimi olan kişiler için özel eğitim hizmetleri sosyal hayatla bağlantılı ve uyumlu olmalıdır.

Bununla birlikte özel eğitim hakkında KHK 6. maddesinde özel eğitime gereksinimi olan çocuğun eğitiminde ilk olarak eğitsel performans düzeyinin belirlenmesi, gelişim farklılıkları gözlemlenip değerlendirilerek onun en iyi eğitim programına konulması gerekli husustur. 7. maddedeki özel eğitime ihtiyacı olan çocuklar için okul öncesi eğitim şarttır. 8. maddede zorunlu ilköğretim çağına gelmiş olan çocuklar gereksinimleri ve özellikleri önemsenerak ilköğretim programlarına yerleştirilirler. Eğer mecburi ilköğretim programlarının amaçlarını gerçekleştirebilecek kişiler için ilerleyecek alanlardaki performans dereceleri göz önüne alınarak bu konuya paralel olarak hazırlanmış programların uygulanacağı eğitim programları açılmalıdır.

3.13.6 Çocuk Hakları Eğitiminin Amacı ve Önemi

Her toplumda mevcut olan siyasal ve toplumsal düzenin yeni kuşaklara aktarmak ve yasal hale getirmek amacındadır. Bu amaca ulaşmanın en önemli yolu şüphesiz ki eğitimidir (Çetinkaya, 1998). Bir toplumda gerek kişilerin gerek kurumların gerekse toplumların karşısına çıkabilecek her türlü sosyoekonomik problemin üstesinden gelebilmek için çocukların her yaşta korunması, iyi yetiştirilmesi ve iyi eğitilmelerinin çok büyük önemi vardır (Çetinkaya, 1998).

Eğitim güçlendirici bir hak olmakla birlikte tek başına özel bir yeti insan haklarının gerçekleşmesi için sosyal hareketliliğin vazgeçilmez bir parçasıdır. Aynı zamanda her bakımdan sosyal hayattan kopmuş veyahut sosyal hayatın dışına itilmiş çocuk ve yetişkinlerin kendilerini kurtarması sosyal hayatta faydacı ve etkin olmasının yolu da eğitim olarak nitelendirilmiştir (Çocuk, 2008).

Çocuk geleceğin çiftçisidir, askeridir, bilim insanıdır. Çocuk geleceğin ebeveyni, erkek kız bütün çocukları yetiştirecek geleceğin büyüklerini her bakımdan

yetiştirecek geleceğin büyüklerini eğitecek aileyi gözlemleyip koruyacaktır. Bu sayede çocuk iyi olursa toplumda iyi olacak yoksa tam tersine toplumda kötüye sürüklenecektir (Tunç, 2008). Bu sayede eğitilmiş insanlar tarafından ülkede var olan kaynaklar daha bilinçli kullanılacak devlet daha varlıklı hale gelir bireylerde daha mutlu huzurlu aynı zamanda refahı yüksek şekilde yaşar (Akyüz, 2001).

Bunların yanı sıra eğitim; talebe eğitime ihtiyacı olan bu ihtiyaçlarını geliştirmek için okula devam eden kişidir. Bu bağlamda okullar, sosyal hayata dahi olan hayatını sürdüren kişilere kendi toplumsal ihtiyaçlarını ve bedensel içinde yaşadığı hayatın gerekleri ve beklentilerine göre karşılayabilmeleri için gerekli olan yetenek tutum, değer, bilgi ve değerleri kazandırmaya çalışan ve bunu görev bilen bir kurumdur (Erden, 1992). Çocuklara yönelik bu görevler yerine getirilirken yüksek kalitede eğitim göreme hakkının sağlanması bireysel toplumsal kültürel sanatsal ve sportif açılardan gelişme fırsatı verilmesi eğitim ve öğretimle kazanılanların sosyal yaşama şehirselleşme aile yaşamına katkı sağlayacak uygulamalara geçirilmesi gerekir. Geleceğimiz olan genç ve çocuklar için en önemli yatırım toplumsal refahı geliştirmede, hayat standartlarını yükseltmede bilimsel aynı zamanda teknolojik alanda ilerleme ekonomik ve sosyal ilerlemenin sağlanmasıdır (Cılga, 2000). Bu bağlamda çocuğun en temel hakkı olan eğitim ile hayatta kalma hakkı, bu ikisi arasında çok yakın bir ilişki olmakla birlikte anayasa ve vatandaşlara sağlanan eğitim hakkı toplumsal ve finans koşullar sağlandığı sürece pragmatik bir hak olma özelliğini de göstermektedir. Eğitim kurumları sosyal değişim ve gelişmeye ayak uydurdukları surece toplumsal sorumluluklarını da yerine getirecektir. Bunun tersine yetiştirilen kişiler gerek toplumun gerekse sosyal değişime uyumluluk sağlayamazsa neticede toplumsal gelişimde engellenecektir. Bu bağlamda bu değişime uygun bireyler yetiştirmek de bu kurumların sorumluluğundadır. Problem çözme becerisi fikirlere açık hoşgörü olmalıdır (Erden, 1992).

Çocukların sevgi hoşgörü kararlı bir şekilde yetiştirilmesi bunların topluma kazandırılması Çocuk Hakları Sözleşmesinin kapsamında olan prensip ve ilkelerin yaşama aktarılması oldukça önemlidir (Cılga, 2000). Mili Eğitim Bakanlığı 24.03.2006 tarihinde yayınlamış olduğu yönergede çocukların kararlı ve sevilen bir mekânda eğitim görmeleri için şiddet önleyici okullarda artan şiddet, akran zorbalığı,

saldırgan tutumlar gibi durumların artması sebebiyle erken teşhis problem çıkmadan önlemler alma il milli eğitim müdürlükleri Ram müdürlükleri okul ve kurum müdürlükleri öğretmenlerin düzenli ve koordinasyonlu faaliyetlerle bazı tedbirlerin alınması gaye edinmiştir (MEB, 1998). Başka bir açıdan eğitimin önemi en temel amacı bireyde başkalarına saygılı olması bu duyguları onlara aşılacak haklarını öğretmek ve bu hakları koruma yollarını göstermektir. Bu amaca ulaşmanın ilk yolu, çocuğun içinde bulunduğu yaşadığı ortamdaki demokratik ve insan haklarına saygılı ortamlar olmasından geçer. Bu konudaki en önemli şey de okullarda ve sınıf ortamında insan hakları ile ilgili değerlere saygının sergilendiği ortamlar olması gerekir (Kepenekçi, 1999). Okul ve sınıf ortamı ile öğretmen yöneticilerin davranışları insan hakları eğitimin başarıya ulaşmasında en önemli etmendir. Bu bağlamda Yönetici ve öğretmenler bu eğitime yönelik önemli tutumlara sahip olmalıdırlar (Kepenekçi, 1999).

Çocukları sosyal hayatta daha aktif kılmak onları bu bağlamda hazırlamak hem çok çeşitli biçimlerde olur hem de eğitimin yalnızca geleneksel bir şekilde değil daha pratik bilgilerin verilmesiyle mümkündür. Çeşitli şekillerde yetiştirilen çocukların amaçlarından biri çocuğun kendi ülkesindeki komşu ülkelerdeki ve tüm dünyadaki olayları yakından izleyip yorumlama anlama becerilerinin geliştirilmesidir (Kepenekçi, 2001).

Her bakımdan sıhhatli yetişmiş bir çocuk ileriki yaşamda yaratıcı, üretici, çok yönden fikir yürütebilen bilimsel problem çözme becerisi yüksek iletişim gücü iyi olan kendisi ve doğal ortamla barışık olan bilinmeyen yönlerini keşfeden hak ve sorumluluklarını bilen mutlu bir vatandaş olacaktır. Sağlıklı yetişmiş çocuk değer yaratmaya adaydır. Bunun aksine niteliksiz eğitim alan ve sağlıklı olmayan bireyler toplumun gelişimini olumsuz yönde etkileyecektir (Senemoğlu, 2001).

Toplumların ileriki zamanlarında çok fazla payı olan gelecekteki nesillerin beden ve ruhen sağlıklı olması, kendisinin sahip olduğu değerleri bilmesi ve bu değerleri bütün insanlığın yararına kullanması bu nesillere sağlanan ortam ve koşullarla yakından ilgilidir (Aral ve Gürsoy, 2001). Yapılan araştırmaların çoğuna göre; 0-18 yaş aralığında en önemlisi de okulöncesi ve ilköğretim de bireyin ortamda edindiği

davranışlar, kazandığı yaşantı aldığı eğitim yaşantısını oldukça şekillendirmektedir. Ülkelerin veya toplumların gelişmesi eğitim görme hakkının sağlanmasına bağlıdır (Pehlivan, 2010).

Çocukların korunmaya muhtaç olması ve sorumluluklarının yerine getirememesi de hak sahibi olarak haklarını yerine getirememesi yetişkinlere göre güçtür. Geleceğimizin ışığı olan gençlerin güvenceye alınmış hakları eğitiminde ebeveyni daha geniş anlamda devlet sorumludur. İnsan haklarını düzenleyen belgelerde sorumlu çok taraflı BM organları ve diğer BM üyesi ülkeler tarafından bölüştürülmüştür. Bu denli geniş ölçekli bir sorumluluk çocukların emniyete alacağı beklentisi oluşacak benzer şekilde tarafların ortak biçimde sorumluluklarından kaçınmalarına imkân verecektir. Bu durumda yetişkinlerde buna dâhildir (Johnson, 2010).

Bunlarla birlikte çocuklar, çocuk hakları eğitimi yoluyla hakları ve sorumlukları konusunda temel bilgiler edinirler.

- Çocuk hakları eğitimi almayan çocuk “yeti” ve “sorumluluğunun” birbirinden ayrılmaz niteliğini algılamakta zor olanı, hak sahibi olmayı her şeyi yapabiliyormuş gibi anlar (Akyüz, 2010).
- Çocukların her bakımdan sorumluk sahibi olarak yetiştirilmesi birey olarak her çocuğun temel hak ve özgürlüklerden, sosyal ve ekonomik haklardan yararlanması ilerletilecek olan çocuk politikaları ve uygulamalarının özünü oluşturmaktadır (Aral ve Gürsoy, 2001).
- Çocuk hakları eğitiminin önemi çocukların demokratik değerleri anlama ve hayata geçirmelerinin en etkili aracıdır. Hür ve ayırım yapılmayan bir ortamda yetişen çocuk demokrasinin bu vazgeçilmez öğelerini ilerideki nesillere ulaştırır.
- Çocuk hakları eğitimi alan kimseler toplum içinde yurttaşlık bilincini daha iyi kavrar, rollerinin bilincine varır karşılaştığı sorunlara çözümler getirir haklarını bilir etkin hür katılımcı çocuklar olarak toplum içinde demokrasinin yerleşmesine katkı sağlarlar.

- Yapılan araştırmalardan hareketle hayatları içinde hakları olmayan bir sorunla karşı karşıya kalmadığı durumda yurttaşlık eğitimi ve insan hakları eğitiminin bireylerde öngörülen davranış ve tutumları yetenekleri ilerletemediğini görmekteyiz.
- Çocuk hakları eğitimi çocukları ihlal ve istismardan korunmalarında önleyici rol oynarlar.
- Aynı zamanda çocuk hakları eğitimi çocukların eşitlikçi bir tutum izlemelerinde yardımcı olur.
- Çocuk hakları ihlallerinin olmaması için kurumlarında çocuk hakları eğitimi önem arz etmekte ve ihlal eden sonra değil ihlalden öncede gerekli tedbirleri almalıdır.
- Son olarak ta İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi “insanlar onur ve haklar bakımından eşit doğarlar demektir. Çocuklar haklarını doğuştan kazanırlar fakat bu haklar onlara öğretilmediği kullandırılmadığı sürece yok sayılır. Haklarından haberdar olmayan birey haklarını koruyamaz ve ihlal edildiğinde korunma yollarını bilemez (Akyüz, 2010).

3.14 Sosyal Bilgiler ve Çocuk Hakları Eğitimi

3.14.1 Sosyal Bilgiler Kavramı

Sosyal bilgiler öncelikli olarak çocukların toplum içinde aktif bilinçli olmasını sağlayan bir disiplin olmakla birlikte soysal hayat içerisinde bocalamadan uyumlu yaşama fırsatını vermektedir. Çocuğa verilen öz nitelikte bir eğitime sahip olan bu ders önemli bir yere sahiptir. Çocuğun yaşadığı çevre ve bakış açısı etrafında bulunan kurum ve kuruluşlar iletişim kurduğu insanları bilinçli olarak tanınması hal ve hareketlerindeki denge ancak sosyal bilgiler dersinin öğretilmesiyle mümkündür. Bu süreci insanlık bağlarına değer veren bileşik konular bütünlüğü olarak tanımlayabiliriz (Atik, 2019).

Sosyal bilgiler kavramı ortaya çıkmadan önce sosyal bilimler kavramını tanımlamak gerekmektedir. Bu ki kavram birbiriyle ne kadar yakın anlam ilişkisi içinde olsa da eğitim ve öğretim kısmında farklı olduklarını açıklamak gerekmektedir. Sosyal bilgiler programında içerik belirtilirken daha çok sosyal bilimlere ait disiplinler kullanılmaktadır. Sosyal bilgiler kavramı ile sosyal bilimler kavramı anlamdaş olmasalar bile birbirleriyle yakın bir ilişki içerisinde (Sözer, 1998).

Sosyal bilimlerin en önemli vazifelerinden biri sosyal hayat içindeki insanların şahsi ihtiyaçları ile yaşadığı toplumun beklentileri karşısında dengeyi kurmak adına bireyler için gerekli olan bilgi, beceri, tutumlar kazandırmasıdır. Sosyal bilimlerin değişim ve süreklilik gibi süreçleri temel almasından şahısları sosyalleştirme vazifesini üstlenmesinden eğitimde sosyal bilimlerin etkin ve aktif bir konuma gelmesini sağlamıştır. Bununla birlikte eğitimin sosyal bilim dalı olarak hem de sosyal bilimlerin uygulama alanı haline gelmesi, sosyal bilgiler kavramını doğurmuştur (Dönmez, 2003).

Yaşadığımız topluma uyumlu olmak toplumun içindeki grup ya da yapısındaki grup birey ve kurumlarla beraber uyumlu yaşamak oldukça zahmetli bir iş olarak ortaya çıkmaktadır. Bu durumu düzgün yönetemeyen bireylerde davranışlarda bozukluk, üretken olmama, kendilerine ve çevrelerine zarar verme gibi fiiller olarak gözlenir. Bu yüzden eğitim kurumlarının en öncelikli görevi bireyi yani kişiyi topluma adapte etmektir. Bunun sayesinde bireyin daha mutlu, üretken olmasını sağlayıp bunun devamlılığı için uğraşır (Erden, 1996).

3.14.2 Sosyal Bilgiler Dersi ve Çocuk Hakları

Çocuk Hakları Sözleşmesinin çocuklara öğretilmesi, benimsetilmesi haklarının bilincinde olması toplum içinde nasıl davranması gerektiği ancak sosyal bilgiler dersinin varlığıyla mümkün olmaktadır. Bu sayede çocuk haklarını bilip iyi bir yurttaş aynı zamanda iyi bir vatandaş olacaktır. Sosyal bilgiler dersi çocuk hakları sözleşmesini kavratma çocuklara öğretmek için en iyi derslerden biridir. Çocuk hakları eğitimi, çocuğun hem iyi bir birey olması hem de hak ve özgürlüklerini kavraması bunların doğru öğretilmesi vazgeçilmez bir durumdur. Çocuk haklarını

öğretirken öğretmenlere düşen görev bu hakların bilgisine sahip olması, çocuklara aktarırken yeterli yöntem ve tekniği bilmesi en önemli husustur (Durgut, 2014).

Okul çocuklar için sosyal ortam arkadaşlık ilişkilerini kurduğu yer kendinin farkına vardığı bir yerdir. Çocuk ilk eğitimini ailede alır ve öğrendiklerini okulda gösterir aynı zamanda okul değerler eğitimiyle birlikte çocuğu sosyal hayata hazırlayan bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır. Çocuğun toplumsal hayata atıldığı yer Gerekli bilgilerle donatıldığı yerdir.

Sosyal bilgiler dersinde çocuk haklarında ki amaç; istenilen ve hedeflenen davranışlara sahip gençleri topluma kazandırmaktır. İnsan haklarına dayalı bir toplum oluşmasında çocukların haklara yönelik bilgi, tutum ve becerilere sahip olması gerekmektedir (Gözütok, 2007). Çocuk hakları sadece öğretimle sınırlı değildir. Çocuk haklarıyla ilgili değerler çocuklara verilirken rutin hayatlarını bu değerler çerçevesinde şekillendirmelidir. Bunlar sayesinde çocuğun davranışları daha olumlu yönde olacak çocuk sosyal hayatta huzur ve barışın sağlamasında etkin rol oynayacaktır.

Eğitim örgütlenmelerinin temel fonksiyonları, günümüz dünyasında rol oynayan bir birey yurttaş olabilmek için gerekli olan donanım yetenek kıymet boyutundaki kazanımların büyük bir bölümü ilkökul ve ortaokul kurumlarında ve bilhassa sosyal bilgiler dersinde öğrencilere verilmektedir (Kılıçoğlu, 2015).

Okullar çocuklara haklarının verildiği bunları bilip öğrendiği yer olmakla birlikte teoriden pratiğe geçtiği yer olarak da bilinmektedir. Bireylerin toplum hayatında söz sahibi olması kendini savunması haksızlıklar karşısında hak iddia etmesi ancak haklarını bilmesi ve bilinçli davranmasıyla ilgilidir. Çocuk haklarını ilk olarak ailede öğrenir okul da öğretmen sayesinde haklarını benimser. En önemli etken okulda ve günlük hayatta çocuğa haklarını uygulama fırsatını verilmesidir. Bu sayede çocuğun sosyal hayat içinde ilerleme kaydetmesi sağlanacaktır.

1739 sayılı Mili Eğitim Temel Kanunu içeriğinde mevcut olan “*insan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, laiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçlerini ve günümüz Türkiye’si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara*

göre düzenlemeleri” ifadesi Sosyal Bilgiler dersinin temel haleflerinden biri haline gelmiş insan hakları ile ilgili ders ve kazanımları genel olarak demokrasi, insan hakları, eşitlik ve çocuk hakları gibi konuların öğretimini içerir(Taşkayave Bal,2009).

Toplumsal hayatın ilerlemesi bunun birey için önemi tutumları, alışkanlıkları grup normları ve değerlerine uyulduğu görülmektedir (Yavuzer, 1996). Yapılan bazı araştırmaların sonuçlarına göre çocuk hakları eğitiminin ileriki yaşlarda verilmesinin etkisinin da az olduğu görülmektedir (Uluç, 2008). İlköğretim döneminde Sosyal Bilgiler dersi kapsamında verilen çocuk hakları eğitimi bireyin ileriki yaşamını etkileyecek ve çocuk daha bilinçli olacaktır. Çocuğun gelişimi ve fikirlerinin oluşumunda ilkokul dönemi büyük önem taşımaktadır. Bu dönemde yapılan çalışmalar çocuğun bilinç düzeyini etkileyecektir.

Sosyal Bilgiler dersi kapsamında yer alan çocuk hakları eğitimi sorumluluk alan bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır. Sözleşmenin 29. maddesi çocuk hakları eğitimi ile ilgilidir. Bu maddede insan haklarına saygılı olması gerektiği aynı zamanda fikir ve fiziksel yeteneklerin geliştirilmesi belirtilmektedir. Bireyin kendi kültürüne aynı zamanda başka kültürlere saygı duyması ve bunun geliştirilmesi gerektiği dile getirilmektedir. Bu madde çocuklara önem vererek çocuğu en merkeze yerleştirmeyi hedeflemiştir. Sosyal bilgiler dersinde çocuk hakları eğitimi; yalnızca çocuk hakları eğitimi ile ilgili değil temel vatandaşlık değerlerinin kazandırılmasında amaç edinen bir yurttaşlık eğitimidir. Bu bağlamda Sosyal bilgiler dersinde çocuk hakları eğitimi çocuk haklarını içselleştirmesi ve kabullenmesini sağlamaktadır. Aynı zamanda çocuk hakları sayesinde çoğu bireysel gelişimini tamamlar ve davranışlarına rehberlik eder (Howe ve Covell, 2005).

Sosyal Bilgiler dersi öğretim programlarında yer alan çocuk hakları eğitimi çocuğa kazandırılması hedeflenen değerler 4. sınıfta duygu düşüncelere saygı hoşgörü sağlıklı olamaya özen gösterme 5. sınıfta sorumluluk, doğal çevreye saygı, 6. sınıfta hak ve özgürlüklere saygı ve 7. sınıfta barıştır (Uluç, 2008).

Sosyal bilgiler dersi kapsamında çocuklara benimsetilen çocuk hakları eğitiminde

tutum ve davranışlarda tutarlılık okul müfredatı ve öğretmen davranışları çocuklara verilen ve içselleştirmesi istenen haklarda tutarlı olmalıdır. Çocuk hakları okul politikasıyla bütünleştirilmelidir. En önemli etkenlerden biri çocukların eşit haklara sahip olmasıdır. Ayrımcılığın olduğu bir ortamda çocuk haklarını öğrenemez ve benimseyemez.

Çocuk hakları konusunun işlenmesi ve çocuklara kavratılması için gerek günlük hayattan gerekse öğretim ilke yöntemlerinden faydalanılmalıdır. Özellikle yaşanmış olaylardan hareketle hayatın içinde gerçekleşen olaylarla daha nitelikli bir öğrenme gerçekleştirir. Çocuklar çocuk hakları konusunu yaşayarak öğrendiğinde daha iyi kavrar ve unutmamayı hedefler (Üstündağ, 2000). Çocuk hakları eğitiminde zihin kadar ruhun ufkunu açan ve bunu bir amaç haline getiren en önemli araç yaratıcı drama tekniğidir. Sosyal bilgiler dersinde bu amacı çocuk hakları eğitiminde kullanılmasına önem vermektedir. Sosyal bilgiler dersi hayatın içinden olması öğrencilerin çocuk haklarıyla ilgili konuların araştırılması bunlar hakkında bilgilenmesi araştırması ve günlük hayata aktarması bu ders sayesinde olmaktadır (Torun, 2011). Çocuk hakları eğitiminde oyun yönteminin başarıya ve kalıcılığa etkisi incelediği araştırmasında hak öğretiminde oyun yönteminin daha kalıcı olduğu sonucunu elde etmiştir. Bununla birlikte çocuk hakları konusu işlenirken çocuklara fikirlerini rahatça dile getireceği ortamlar sağlanmalı ve tartışma yöntemiyle de artı eksilerini görüp kendi farklılığını keşfedecektir.

Sosyal bilgiler dersinde çocuk haklarını öğretmenin bir sürü yol olduğunu yapılan araştırmalardan da yola çıkarak karşımıza çıkmaktadır. Öncelikli amaç zamana yayarak eğitimin verilmesidir. Dikkate alınması gereken hususlardan başka biri de her öğrencinin değerli ve biricik olması bakımından öğrenme farklılıklarının olmasıdır. Öğrenci merkezli eğitim dikkate alınmalı öğretmen yol gösteren olmalıdır. Öğrencilerin eleştirel sorgulayıcı problem çözme becerisi gelişmiş yöntemlerle öğretim verilmesi sağlanmalıdır. Hayatta yaparak yaşayarak öğrenme grup çalışması, örnek olma, rol yapma, tartışma, sorgulama, toplumsal etkinlikler, araştırma odaklı geziler, gözlem yapma gibi yöntemlerle insan hakları eğitimi verilmelidir. Bütün bunlar göz önüne alındığında bu şekilde yetişen bireyler iletişimi daha sağlıklı bireyler olarak yetişir ve topluma daha faydalı bireyler olarak yetişecektir. Sosyal

bilgiler dersinde de çocuk hakları eğitimi bu yöntemlerden yola çıkarak çocuk hakları eğitimi verilmesi amaçlanmaktadır.

3.15 Sosyal Bilgiler Öğretmenleri ve Çocuk Hakları

Öncelikle öğretmen öğreten öğretirken de eğiten aynı zamanda eğitimin dinamikliğini düzenini sağlayan kişidir. Öğretmen öğrenciye yol gösteren bunun için gerekli ortamı sağlayan onu hazırlayan gerekli motivasyonu veren bireydir (Merey, 2017). Öğretmenin sınıf içinde görev ve sorumlukları vardır. Öğrenmenin gerçekleşmesi sınıfın değerlendirilmesi gerekli olan güveni verme çocuğun toplum içindeki rollerini içselleştirme olarak sıralanabilir.

Geleneksel Öğretmen profilinden ziyade modern eğitim sisteminde muasır öğretmen öğrenciyi tanıyan, öğrencilerin değişik yönlerini fark eden programlarda mevcut bulunan öğretim programlarına yönelik öğretim ilke yöntemleri bilen kullanana sınıf içinde yapılandırmacı bir yaklaşımla davranış sergilemelidir. Çocuklara sevgi ve hoşgörü içinde yaklaşp çocuk haklarına saygı gösteren bir model olmalıdır. Özellikle çocuk hakları sözleşmesinde bulunan çocuklar arasında eşitlik ilkesine uymama, çocuğun yüksek yararı, çocuğun görüşlerine saygı duyulması ve çocuğun gelişim hakkı göz ardı edilmemelidir. Öğretmenleri verimli bir şekilde çocuk hakları konusunu işleme ve çocuklara benimsetmesi üniversite ve yüksek lisans ta bu dersi yani çocuk haklarını almasıyla ilgilidir. Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin aldığı dersler Temel hukuk vatandaşlık bilgisi insan hakları ve demokrasidir. Bu yüzden öğretmenlerin çocuk hakları konusunda yeterlilikleri sınırlı olmaktadır (Durgut, 2014).

Ülkemizde çocuk haklarına dair bir eğitim ya da bununla ilgili bir çalışma öğretmenlerle yürütmemekle birlikte öğretmenleri böyle bir eğitime tabi de tutmamaktadır. Yapılan araştırmalar incelendiğinde çocuk hakları kavramı çocukların kendisine ait bir farklılık olduğunu düşünmekte kendilerine ait bir dünya oluşturmaları ve bu dünyada birtakım haklarının olduğunu söyleyerek gerek toplum içindeki bireyler gerekse çocuklar tarafından bilinmediğini düşünmektedirler. Çocuğun hakları evrensel olması ve ülkelerin geleceği için önem teşkil etmesi yine

bu hakların devletler tarafından korunması temel bir prensip haline getirilmelidir (Kop ve Tuncel, 2010). Ülkemizde çocuk haklarına gereken önem verilmemekte ve bu konuda öğretmen pasif kalmaktadır. Çocuk hakları ile ilgili bir çalışmanın yapılmaması, sözleşmedeki maddelere kitaplarda yeteri kadar değinmemesi gibi nedenlerden dolayı öğretmenlerin çocuk hakları eğitiminde istenilen başarıyı elde etmemelerine yol açmaktadır.

Öğretmenlerin çocuk hakları konusunda bilgi ve bilinç düzeyleri dersin içinde haklar konusunun yeterli bilgilerin olmaması bu konuya detaylıca yer verilmemesinden kaynaklı olarak kendi bilgisi dâhilinde işledikleri ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte çocuk haklarına dair bir uygulama yapılmaması da konunun eksik kalmasına sebebiyet verdiğini dile getirmiştir (Uçuş, 2009).

Yapılan bir diğer araştırma sonucunda Çocuk Hakları sözleşmesinin günlük hayattaki uygulama alanlarına bakıldığında öğretmenlerin bu sözleşmeye gerekli önemin verilmediğini ve etkili olmadığını düşünmektedirler. Ülkemizde çocuk hakları hiçbir zaman gündemden düşmemekte ve çocuklara yapılan istismarlar, haklarının göz ardı edilmesi, çocuk yaşta çalıştırılma korunma ihtiyacının devlet tarafından korunmaması gibi sebeplerden dolayı da çocuklar en çok zarar görmektedir. Bununla birlikte devletin bu konuda üzerine düşen vazifeleri ihlal ettiği görüşüne de dikkat çeken öğretmenler gereken ilginin yine de çocuklar üzerine çekilmesi gerektiğini de söylemişlerdir. Okul yöneticileri ve öğretmenler Çocuk hakları sözleşmesi uygulamalarına müsait ortamların bulunmadığını bunu yerine getirebilmek için ders programında olduğu kadarına yer verdiklerini de dile getirmişlerdir (Kop ve Tuncel, 2010).

Bütün bu değimlere ek olarak Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin çocuk hakları konusunda okul ortamlarına başlamadan önce gereken bilgi donanım ve beceriye sahip olması gerektiği için bazı üniversiteler çocuk hukuku dersi eklemişlerdir. Netice olarak çocuk hakları bilgisi alan bir öğretmenin meslek hayatında demokratik, adil, bilinçli topluma fayda sağlayacak, devletin refah seviyesinin yükseltecek aynı zamanda modern, bilgi, bilime önem veren, bilimi takip eden çağdaş bireyler yetiştirmesi bakımından önemlidir.

3.16 İlgili Çalışmalar

3.16.1 Yurt İçinde Yapılmış Çalışmalar

Bu bölümde çocuk haklarına ilişkin görüşler, çocuk haklarına ilişkin tutumlar, davranışları etkileyen durumlar hakkında yurt içinde yapılmış Yüksek lisans, Doktora ve Makale çalışmalarına yer verilmiştir.

Hınçal (1993)'ın yaptığı çalışmasında rastgele seçilen 500 çocuk ve ebeveyn Ankara ili merkez ilçelerden seçilmiştir. Çocuk ve ebeveyn arasındaki en belirgin sorunun kız çocukları açısından çocukların fikrine yer verilmemesi, erkek çocuklar açısından fikrine önem verilmemesi ebeveyn bakış açısından çocuğun fikrinin sorulmaması olarak tespit edilmiştir. Çocuğun fikrinin ve karar vermesinin yaş büyüklüğüyle doğru orantılı olduğu ve anne babanın bu konuda müdahalesinin azaldığı da görülmüştür. Çocukların kendisi ile ilgili olan kararları vermesindeki durum incelendiğinde erkek çocukların cevapları ile anne babanın verdiği cevaplar arasında ki benzerlik kız çocuklarının anne baba ile verdiği benzerlik oranının da kız çocuklarının ebeveynle daha çok benzerlik gösterdiği saptanmıştır. Ayrıca katılımcıların verdiği cevaplardan çocuğun yaşının büyümesiyle bir birey olarak karar verdiği durumların anne baba tarafından daha çok kabul edildiği ve bu oranın yüksek çıktığı görülmüştür. Çocukların tek başına verdiği kararlar ilerde yapacağı iş, almak istediği eğitim evle ilgili rutin işlerin kimin yapacağı ile ilgili konularda fikir sunup etkili olduklarını fakat eve giriş çıkış saati ve tatil gibi kararlarda etkili olmadıkları araştırmada ulaşılan bir sonuç olmuştur. Bu konuda anne babalar çocukların meslek seçimi kararına ve eğitim kararına katılıp hem fikir olduklarını tatil ve eve giriş çıkış saatine katılıp etkin rol oynamadıklarını dile getirmişlerdir. Bu çalışmada bir birey olan çocuk ve anne babaların büyük çoğunluğu çocukların aile kararlarının katılımına önem dikkat çekmekle birlikte 9-11 yaşındaki ebeveynlerin %3,8 oranında önem teşkil etmediğini dile getirmiş 16-19 yaşındaki çocukların anne babasının aile kararlarına iştirak etmesinin önemli olmadığını belirtmiştir.

Karaman (1993)'ın yaptığı “İlköğretim Öğretmenlerinin Gözlemlerine Göre Çocukların Aileleri Tarafından istismarı” çocuklara yapılan istismara dikkat çekilmiş

ve haklar konusunda farkındalık yaratılmak istenmiştir. Yapılan çalışma neticesinde sınıf öğretmenlerinin yeterli bilgi ve donanıma sahip olmadıkları görülmüştür. Bununla birlikte çocukların hakları konusunda farkındalık durumlarının önemli olduğunu ve pratiğe dönüştürmek için demokratik ortamlara ihtiyaç duyulduğu önemli olarak görülmüşlerdir.

Çetinkaya (1998)'nın yaptığı “Öğretmen ve Öğrencilerin Çocuk Haklarına Bakışın değerlendirilmesi” konulu araştırmasında yapılan anket sonuçlarına göre bütün haklar ev ve okul ortamında önemli görülmüş; ancak bu hakların ev ve okul ortamlarındaki varlık derecesi istenen seviyede olmadığı görülmüştür. Öğrenciler hakların varlık derecesi ve önem derecesine okula oranla evde daha yüksek puan vermişlerdir. Öğrenci ve öğretmenlerin çocuk haklarına bakışı hemen hemen aynı olmasa da benzer çıkmıştır. Öğretmenlere nazaran öğrenciler hakları ev ve okul ortamında daha önemli görmüşlerdir. Öğretmenler bu durumun aşağı seviyede olduğunu düşünmüşlerdir. Özel okul öğretmenleri ise; hakların korunması ve önem verilmesine dair daha özverili oldukları sonucu ortaya çıkmıştır.

Kavak (2005)'in yaptığı Polis Akademisinde yaptığı “*çocuk haklarının korunmasında polisin görev ve yetkilerinin uygulama açısından değerlendirilmesi*” adlı yüksek lisans tezinde polisin görev ve yetkilerinin çocuk haklarının korunmasında yeterli olup olmadığı araştırılmıştır. Bu çalışma Türkiye genelinde 81 il merkezinde Çocuk şube birimlerinde çalışan orta kademe amirler Türkiye genelinde 76 ilde “olasılıklı örnekleme yöntemiyle seçilen avukatlara (her ilden bir tane) olmak üzere anket uygulanmıştır. Bu araştırmanın sonucunda çocuk haklarının korunması bağlamında polisin görev ve yetkilerinin uygulanabilme düzeyi; %83'ü yeterli, %13'ü yetersiz hukukçuların ise %50'si yeterli %44'ü yetersiz olarak değerlendirmiştir. Türkiye'deki çocuk polisi birimlerinin görev ve yetki alanlarına giren konularda oldukça etkileyici uygulamaların olduğunu ve çocuk polisliği yapılanmasının meydana gelmesinden sonra müdafî talebi hususunda polisin yaklaşım ve uygulamalarının olumlu yönde değişmekte olduğu aynı zamanda yeterlilik bakımından polislerin %26'sının yasal zorunluluk yetersizlik bağlamında ise avukatların %27'sinin polis faktörüne vurgu yaptıklarını ortaya koymuştur. Son olarak ta konuyla ilgili bir öneri de polisin eğitimi ile ilgili maddelerin çocuk

polisliği uygulamalarındaki etkilerinin sorgulanması gerekli bir durum olarak geliştirilmiştir.

Aktürk (2006)'ün Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye de çocuk Hakları ve Güvenliği: Yapılan bu yüksek lisans tezinde Türkiye'nin çocuk hakları sözleşmesini imzalaması fakat bu hakların günlük hayata geçirilmesinde sıkıntılar yaşandığı açıkça belirtilmiştir. Toplumun içindeki kültürel değerler, sosyal alışkanlıklar vb. sorunlar oluşturmaktadır. Bunların yanı sıra bu çalışmanın amacını teoriye ve sosyal hayata yansımayan bu çağdaş değerlerin günlük hayata geçirilmesinin yönetmelik farklılıkları gereği tek başına noksan olduğunu bu yönetmelik farklılıklarının yanında sosyal farkındalık oluşturmaya yönelik çalışmaların yapılması gerçeğini ülkemizde yaşayan çocukların içinde bulunduğu mevcut şartlarda göz önüne alınarak ortaya koymaktır. Araştırmanın sonucunda Türkiye'nin Avrupa Birliği zamanının da gündemin bu bağlamda çok olduğu dönem 90'lı yılların başından bu yana çocuk hakları konusunda da öncelikli olarak yönetmelikle ilgili farklılıklar meydana getirmiştir. Yalnız bu değişikliklerin çocuk hakları ile ilgili sosyal algının oluşması yönünde bir etki yaratmamıştır. Aynı zamanda çocuk hakları konusunda toplumda var olan süre gelen sosyal yaşantının her tarafında kendini göstermesi medeni olan soyut ölçü dediğimiz değerlerin yerleşmesini oldukça güçleştirmektedir. Çocuk haklarına yönelik değerlerin yaşama geçişinde mevzuat değişikliğinin yetersiz olduğunu bunların yanında toplumsal bilinç oluşturmaya yönelik işve çalışmaların yapılması gerektiği aynı zamanda ülkemizde yaşayan çocukların hallerini de göz önünde bulundurarak ortaya çıkarmaya çalışmışlardır. Yapılan bu bilimsel araştırma neticesinde Türkiye'de çocuk hakları ile ilgili istenilen sonuçlara ulaşılamadığı ülkemizin çocuk hakları ile ilgili politikaları gözden geçirerek konu hakkında sosyal bilinç ve Farkındalık çalışmaları yapmasını gerekli bir durum olarak görmüştür.

Neslitürk ve Ersoy (2007)'un Okul Öncesi Öğretmen Adaylarının Çocuk Haklarının Öğretimine İlişkin Görüşleri: .Yapılan bu araştırma sonucunda çocuk hakları eğitiminin çok erken yaşlarda verilmesi gerektiği çocukların davranış ve tutumlarına olumlu bir etki yarattığı, geçen zaman içinde haklarını daha iyi bilen bunun bilincinde olan kendinin karşılaştığı bir problemde savunabilen başkalarının yerine kendinin koyabilen bireyler olarak yetişmeleri için en erken yaşlardan itibaren çocuk

hakları eğitimi verilmelidir. Öğretmen adaylarının tamamı bu araştırma nihayetinde bu görüşü belirtmişlerdir.

Fazlıoğlu (2007)'nin Çocuk Hakları Sözleşmesinde yer alan çocuk hakları konusunda öğretmenlerin ve okul yöneticilerin bilinç düzeyleri adlı çalışma 2007 yılında yapılmış ve ilköğretim okullarında görev yapan öğretmen ve yöneticilerin özel hayat ve okulda Çocuk hakları sözleşmesi maddelerinin varlığını ne ölçüde kabul ettikleridir. Aynı zamanda bu çalışma ile bu maddeleri ne derece uyguladıkları da saptanmak istenmiştir. Çalışma İstanbul ili Maltepe ilçesi devlet okullarında çalışan 318 öğretmen 50 yönetici üzerinde uygulanmıştır. Araştırma neticesinde; öğretmen ve yöneticilerin çocuk haklarını bilinç düzeyleri arasında farklılık görülmemiştir. Öğretmenlerin çocuk hakları ile ilgili bilinç düzeyleri kıdemlerine göre değişmektedir. Gerek okulda gerekse ev ortamında hakların varlığı ve önem derecesi arasında farklılıklar olduğu ortaya çıkmakla birlikte ülkemizde öğretmen ve yöneticilerin çocuk haklarının öneminin kavranmış olmasına rağmen uygulama henüz istenen düzeyde değildir.

Zöğ(2008)'in *Öğrencilerin Çocuk Haklarını Algılama Düzeyleri ile Akademik Başarıları Arasındaki İlişki*: Adlı çalışmada araştırmacıya özgü olan çocuk hakları ölçeği kullanılmış araştırma 2007-2008 eğitim öğretim yılında İstanbul Beyoğlu ilçesindeki genel liseler meslek liselerindeki 840 öğrenciye uygulanmıştır. Bu çocukların çocuk haklarını algılama düzeyleri ile akademik başarı arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda öğrencilerin okuduğu okul, ebeveynin öğrenim durumu, cinsiyet faktörlerine göre oluşturulan öğrenci sınıflamalarından çıkan sayısal veriler sonucunda. 05 düzeyinde anlamlı farklar bulunmuştur.

Tunç (2008)'un yaptığı “Çocuk Hakları Sözleşmesinin eğitim politikalarına yansımaları konusunda milli eğitim bakanlığının görüşleri” çalışmasında sözleşmenin eğitim politikalarına yansımalarında milli eğitim uzmanlarının konuyla ilgili görüşleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırmanın hedefi kapsamında hazırlanan görüşme sorularıyla yaşamsal, gelişimsel, korunma ve katılım haklarının eğitim politikaları ile ilgisini anlamak amacıyla genel görüşlerine başvurulmuştur. Demokratik bir toplum olarak daha rahat bir eğitim sistemi kendine güvenen baskıcı

eğitimden uzak haklarının bilincinde adı geçen eğitim politikalarına yansıtılması konusunda görüş birliğine varmışlardır. Bunun dışında Çocuk Hakları sözleşmesin ortaya koyduğu yaşamsal, gelişimsel, korunma ve katılım haklarının eğitim politikalarına yansımaları konusunda görüş farklılığı ortaya koymuştur.

Uluç (2008)'un yaptığı çalışmada: *İlköğretim Programlarında Çocuk Hakları: Türk İlköğretim Sisteminde ve yurt dışında mevcut olan durum tasvir edilmiş farklılıklar ve yeniden düzenlenmelerin gerekli olduğu konusunda tavsiyelerde bulunmuşlardır. İlköğretim sosyal bilgiler dersinden toplumsal, tarihsel, kültürel konulu anlatımlarda kesin olması gereken derslerin programlarında çocuk haklarına nasıl yer verildiği açıklanmıştır. Araştırmanın sonucunda çocuk haklarının çocuklara uygun yaşamıyla aynı düzeyde çocuklar bir birey aynı zamanda vatandaş olarak görülmeli en önemlisi de çocukların haklarına saygı duyulan ortamlarda bu eğitim verilmelidir. Bununla birlikte toplum ve aile de buna dâhil olmalı bu konuda bilinçli olması sonucuna varılmıştır. Çalışmanın diğer neticesinde de çocuk haklarına ne derece yer verildiğini tespit etmek amacıyla ders programları ve bütün sınıf bazlarında tek incelenmiş ve sınıflar arasında karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Araştırmanın bir başka tespiti de programlardaki çocuk hakları eğitimiyle anı düzeyde olan yaklaşımlar görülmüş fakat bu hakların kazanımlara ve etkinliklere uygulanmadığı fark edilmiştir. Çocukların yaşama hakkı ile korunma haklarına istenilen düzeyde yer verilmediği de görülmüştür.*

Gömlüksiz vd. (2008)'in “*Okul Bahçeleri Mercek Altında: Şiddet ve Çocuk Hakları Üzerine Nitel Bir Çalışma*”: Yapılan makale çalışmasında öğrencilere yönelik olan davranışların okul bahçesinde yönetici ve öğretmenlerin çocuk hakları açısından incelenmektedir. Araştırma 7 tane ilköğretim okulunda Adana ilinin Seyhan ve Yüreğir ilçelerinde 2004-2005 eğitim-öğretim yılında yapılmıştır. Gözlem ve görüşme den çıkan veriler içerik analizine tabi tutulmuş ve araştırma sonucunda elde edilen bulgular çocuk hakları açısından değerlendirilerek fikir yürütülmüştür. Seçilen örneklemin bulgularından öğrencilerin temiz, sağlığa uygun ve emniyetli ortamlarda eğitim hakkının gözetilmediği öğretmen ve yöneticilerin gerek ortamı idare etme gerekse emniyet disiplin açısından bilgi ve yetenek noksanlıklarının olduğunu sonuç itibarıyla çocuk haklarının öğretmen ve yöneticiler tarafından istismar ve

çığnendiğini söylenmiştir.

Kobat (2009)'ın Ulusal ve Uluslararası hukukta Çocuk Hakları Işığında Çocuk Suçluluğu ve Nedenleri: adlı çalışmasında çocuk haklarının günümüzdeki durumu ince ayrıntılarıyla incelenmiş geçmiş zamandan günümüze kadar olan süre zarfında çocuk haklarının ulusal ve uluslararası hukukta ne tür ilerleme kaydettiğine gelişimi incelenmiştir. Araştırmadan çıkan sonuç şu şekildedir: Çocuk haklarının ulusal ve uluslararası hukuk düzeyinde olan ilerlemenin maalesef noksan olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Karaman-Kepenekçi ve Baydık (2009)'ın “*Zihin Engelliler Öğretmen Adaylarının Çocuk Haklarına İlişkin Tutumları*”: Bu makalede Yaş, sınıf düzeyi, cinsiyet insan hakları ya da çocuk haklarına ilişkin bir ders alma durumları ölçüt seçilerek zihinsel engelliler öğretmen adaylarının çocuk haklarına ilişkin tutumları incelenmiştir. Çalışmanın diğer bir hedefini de seçilen öğretmen adaylarının sözü edilen davranışlarının sınıf öğretmeni, okul öncesi öğretmeni, bilgisayar öğretmeni adaylarının davranışlarından değişiklik gösterip göstermediğini ortaya çıkarmaktır. Araştırma çalışma grubunu total de 287 öğrenci Ankara üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi oluşturmaktadır. Çocuk hakları tutum ölçeği bu gruplara uygulanmıştır. Araştırmanın verilerine bakıldığında cinsiyet ve sınıf düzeyi bu programda olan öğrencilerin çocuk haklarına ilişkin davranışlarında etkin olmamıştır. Bu çalışmada zihinsel engelliler programına kayıtlı öğrenciler çocuk hakları ile ilgili bir ders almadığı için bu farklılıkların davranışlara etkisi tespit edilememiştir. Araştırmanın diğer bir sonucu da zihinsel engelli öğretmen adaylarının çocuk haklarına ilişkin tutum ve davranışlarının diğer araştırmanın çalışma grubunu oluşturan öğrenme adaylarınınkinden değişiklik göstermediği de saptanmıştır.

Uçuş (2009)'un *Çocuk Hakları Sözleşmesinin İlke ve Hükümlerinin İlköğretim Programlarında Yer Alma Düzeyi ile Çocuk Hakları Sözleşmesinin Okullarda ve Yaşatılmasına İlişkin Öğretmenlerin ve Okul yöneticilerin Görüşleri*: Adli çalışmasının hedefi Eğitim Programlarındaki kazanım, içerik, Öğretme Öğrenme durumları açısından detaylıca bakılmış olup konuyla ilgili alanlar Sözleşme İlke Hükümleriyle karşılaştırılmıştır. Çocukların Hakları Sözleşmesinin okullarda

uygulanmasına yönelik yeterince çalışmanın yapılmadığı aynı zamanda konu hakkında bilgi ve donanımlarının noksanlığı programda yer aldığı kadarıyla öğrencilerle paylaştığı okul ve öğretmenlerle yapılan görüşme sonucunda ortaya çıkmıştır. Özellikle birbirinden farklı olarak seçilen okullarda konuyla ilgili branş öğretmenleri ve okul ve yöneticileri ile görüşülmüş araştırmanın nihayetinde ÇHS'nin ilköğretim programlarına yönelik, 2005 ten itibaren programın çocuklara en merkeze aldığı çocuğun her türlü yararı ilkesinin gözettiğine bağlı olarak hazırlandığı ortaya çıkmıştır. Programda önem teşkil eden haklardan biri katılım hakkı ve bununla birlikte görüş geliştirme, görüş bildirme istediği gibi fikrini beyan etme gibi çocukların biricik ve kendine özel olması detayını dikkate alması ve öğrencilerin birbirinden farklı olduklarını kabul ederek ayrımcılığı önleyip özel durumdaki çocuklara bu konuda dikkat çekilen grup engelli olanlar temel alınarak hazırlanmıştır. Araştırmanın diğer bir bulgusu da programın içeriğinde rastlanan çocukların arta kalan vakitlerini fırsata çevirme, toplumsal çalışmalarda bulunma, oyun oynama hakkı eğitim hakkı gibi özellikler ile ilgili konulardır.

Kop ve Tuncel (2010)'in yaptığı araştırmasında: Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Çocuk Haklarını Algılamaları: Bu çalışmanın amacı çocuk hakları açısından Türkiye'nin durumunu tespit etmek ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin çocuk haklarının algılaması durumunu tespit etmektir. Araştırma İstanbul ili ilköğretim okullarında görev yapan 400 sosyal bilgiler öğretmenine uygulanmıştır. Çocuk haklarını algılamaları konusunda bu öğretmenlere anket uygulanmış 30 ile de görüşme sağlanmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlar betimsel analize tabi tutulmuştur. Araştırmanın sonucunda çocuk temelinin Türk toplumunda ÇHS ile amaçlanan ileriye dönük düşünülen bazı hedeflerin arkasında kalmıştır.

Ersoy (2011)'un “*ilköğretim Öğrencilerinin Çocuk Haklarına İlişkin Algıları*”: yapılan araştırmada il merkezinde seçilen üç ilköğretim okulunda sosyo- ekonomik alt üst orta seviyedeki ailelerin çocuklardan alınmıştır. Bu araştırmada çocukların çocuk haklarını algılamaları öğrendiği kaynakları ve karşılaştıkları sorunlar tespit edilmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşme ile veriler toplanmıştır. Yukarıda bahsedilen konular hakkında çocukların sosyo-ekonomik düzeye göre farklılaştığı belirtilmiştir. Alt ve orta seviyedeki öğrenciler de temel yaşam ve gelişim ile korunma haklarını

dile getirmişlerdir. Araştırmanın başka bir neticesi de çocukların hakları çoğunlukla okulda gördüğünü dile getirmesi bununla birlikte sosyo-ekonomik bakımdan alt ve orta düzeyde olan öğrencilerin fikirlerini açık ve rahat bir şekilde dile getiremediklerini belirtmişlerdir.

Kent-Kükürtçü (2011)'nın *5-6 Yaş Çocuklarının Ailelerinin ve Öğretmenlerinin Kullandıkları Disiplin Yöntemlerinin çocuk Hakları ile İlişkilendirilmesi*: Bu araştırmanın hedefi ebeveynlerin ve öğretmenlerin çocukların istenmeyen davranışları karşısında kullanmadıkları disiplin yöntemlerinin tespit edilmesi ve bu kullanılan tekniklerin çocuk hakları sözleşmesine uygunluğuna bakılmıştır. Bu çalışmanın örneklemi ise Kayseri ilinde seçilmiş olup 231 çocuğun ebeveyni 65 kişilik bir öğretmen grubu 231 çocuk hiçbir özellik gözlemlenmeden seçilmiştir. Ayrıca çocuklardan 75'ine betimsel bir araştırma uygulanmıştır. Araştırmanın sonunda ebeveynler ve öğretmenlerin Çocuk Merkezli Demokratik Yöntemleri seçmelerine karşılık sözleşmenin 2., 3., 5., 12., 18., 19., 28., 29., 31., 37. ve 42. maddeleriyle bağdaşmayan disiplin teknikleri de uyguladıklarına ulaşılmıştır.

Erbay (2011)'ın Türkiye'de Çocuk Hakları Tanıtma, Yaygınlaştırma ve İzlemeye Yönelik Uygulamaların Eleştirel Analizi ve Bir model Önerisi: Adli doktora tezinde çocuk haklarını yaygınlaştırma, tanıtma ve bunu gözlemleyen kurumların durumu ile ilgili olarak bir model önerisi hedeflenmiştir. Konuyla ilgili kurumlar MEB, TBMM Çocuk İzleme Komiteleri, Yerel yönetimler, Hükümet dışı örgütler medyadır. Araştırmadan elde edilen veriler sonucunda SHÇEK'in üstüne düşen sorumlulukları yerine getirmediği bu konuda problemler olduğu yerel raporların vaktinde verilmediği bunun kurum dışından kaynaklı olduğu İl Çocuk Komiteleri Çocuk Forumlarının ise katılım hakkı neticesinde daha kuvvetli olması gerekli bir durum olarak görülmüştür.

Sadioğlu vd., (2012)'in "Sınıf Öğretmenlerinin Özel Gereksinimli Öğrencilerin Kaynaştırılmasına İlişkin Görüşleri" adlı makale çalışmasında ise özel gereksinimli öğrencilerin kaynaştırılması ve uygulamada sıkıntı çıkan durumlar bunların tespit edilmesi başarının değerlendirilmesinde sınıf öğretmenlerinin görüşleri derinlemesine araştırılmıştır. Türkiye'nin 16 farklı ilinde Millî Eğitim Bakanlığına

bağlı olarak kaynaştırma eğitimi yapılan ilkokullarda öğretmenlik yapan ve araştırmaya gönüllü katılan 23 öğretmenle katılmıştır. Araştırma sonucunda sınıf öğretmenlerinin özel gereksinimli öğrencilerin kaynaştırma eğitimi süresince toplumsal ve akademik bağlamda ilerlemeye kaydetmediklerini özel gereksinimli ailelerin çocuklarıyla yeterince ilgi alaka gösterilmediği öğretimle alakalı problemler olduğu ve bu durumdan da vicdanen ve duygusal olarak etkilendiklerini dile getirmişlerdir. Özel gereksinimli öğrenciler adına diğer öğretmenlerle bilgi ve düşünce alışverişi yapan sınıf öğretmenleri olmakla birlikte yeterli desteği sadece buradan alabilmekte okul müdürü ve rehber öğretmenlerden yeteri kadar destek alamamakta kaynaştırma eğitiminde hem sınıf öğretmenlerine hem de özel gereksinimli öğrencilere destek eğitim hizmeti sağlanmasının yaşanan problemleri tamamen ortadan kaldırmaya da en aza indirileceği düşüncesine de varılmıştır.

Ersoy (2012)'un Yaptığı diğer bir araştırmasında “*Vatandaşlık Alanında İhmal Edilen Bir Alan: Evde ve Okulda Çocuk Hakları Eğitimi*” adlı bir çalışmada şuna dikkat çekilmiştir. Çocuk haklarının eğitiminin önemine değinilmiştir. Çocukların haklarını öğrendikleri yerlerin ev ve okul oramı olduğu aynı zamanda bu ortamların çocuk haklarını kullandıkları yer olduğunu da dile getirmişlerdir. Gerek öğretmenlerin gerekse ailenin bu konuda önemini araştıran bir çalışmadır. Bu çalışmanın önemi çocukların çocuk hakları eğitiminde öğretmenlerin ve ailenin etkili olduğu ilköğretim öğretmenlerinin çocuk haklarına ilişkin algıları ve eğitimini hedeflemiş ev ortamı okulda karşılaştıkları problemleri sorunları belirlemek için bu konu araştırılmıştır. Araştırma 3 ilköğretim okulundan 24 öğretmen 56 veli katılmıştır. Araştırma Eskişehir ilinde yapılmış olup yarı yapılandırılmış görüşme formu ile tematik analiz kullanılmıştır. Araştırmanın sonunda çocuk hakları hakkında yeterli bilgi sahibi olmadıkları çocukların bu ortamlarda yetecek kadar bilgi sahibi olmadıkları uygulama ve kullanma konusunda sıkıntılar çıktığının ortaya konulmuştur. Bunlarla birlikte çocuk hakları eğitiminde öğretmenlerin velilerin finans, sosyo-kültürel, politik eğitim sisteminden kaynaklanan problemler yaşadıkları görülmüştür.

Akar(2013)'ın “Çocuk Hakları Bağlamında Çocuklarda Eğitim Hakkı” adlı yüksek lisans tezi çalışmasında çocuğun eğitim hakkı, ulusal ve uluslararası hukukta gelişimi günümüzdeki durumu da göz önüne alınarak ortaya konulmuştur. Uluslararası alanda

çocuk hakları ve eğitim hakkı ayrıntılarıyla irdelenip araştırılmış olup çeşitli eğitim hakkına yönelik değişik fikirlere de yer verilmiştir.

Nayır ve Karaman-Kepenekçi (2013)'nin “Kaynaştırma Öğrencilerin Haklarına İlişkin Sınıf Öğretmenlerinin görüşleri” adlı makale çalışmasında İlkokullarda görev yapan sınıf öğretmenlerinin sınıflarındaki kaynaştırma olan çocukların Yaşamsal, gelişimsel, korunma haklarının kullanılmasında yaşanan sorunlar ve bunların çözümü için görüşlerini ortaya koymaktır. Araştırmanın çalışma grubunu 2012-2013 Ankara ili merkezindeki ilkokullarda görev yapan aynı zamanda sınıfında kaynaştırma öğrencisi olan 58 öğretmen katılmıştır. Araştırmanın sonucunda sınıfında kaynaştırma öğrencisi olan öğrencilerin halkalarını uygulamada sıkıntılar olduğu gözlemlenmiştir. Bunun çözümü olarak öğretmen veli ve diğer öğrenciler konu hakkında aydınlatılmalı özellikle sınıfında kaynaştırma öğrencisi olan öğretmenlerin sınıf mevcutlarının azaltılması bu sınıfların öğrencilerin ihtiyaçlarına göre dizayn edilmesi aynı zamansa sınıf öğretmenine yardımcı bir özel eğitim öğretmenin görevlendirilmesi bu konuda ortaya çıkan problemlerin çözümü için önem teşkil etmektedir.

Kuş vd. (2013)'te yapmış oldukları “*Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Çocukların Bilgi Edinme ve Zararlı Yayınlardan Korunma Hakkına yer Verilmesi Açısından Değerlendirilmesi*” Adlı Çalışmasında Sosyal bilgiler ders kitaplarında bilgi etme ve edinme hakkı ile zararlı yayınlardan korunma hakkı konusunda kitle iletişim araçları yoluyla ne derce yer verildiği hedeflenmiştir. Bu araştırmanın neticesinde Sosyal bilgiler ders kitaplarında çocukların bilgi edinme hakkının çocukların zararlı yayınlardan korunma hakkına ek olarak çokça yer verilmiştir.

Museyava (2013)'nin Araştırma çocuk haklarının giderek öneminin arttığını ifade ederek bu çalışmanın ulusal ve uluslararası alanda çocuk haklarının öneminin artmasına bağlı olarak sunulmuştur. Azerbaycan, Türkiye, Avrupa Birliği açısından incelenmiştir. Çocuk hakları kapsamında meydana gelen problemler bunların belirlenmesi ayrıca bunlara çeşitli çözümler üretilmesi sağlanmıştır. Araştırmanın içeriğinde çocuk hakları ile ilgili tanımlar yapılmış bunların çeşitli kültürlerde nasıl çağrışım yaptığı da karşımıza çıkmaktadır. Doküman inceleme kullanılmakla birlikte

araştırmanın nihai sonucunda bu ülkelerin çocuk haklarını yasal yönetmeliklere nasıl yansıdığı ayrıca pratikte ne kadar gerçekleştiği çocuk hakları ile ilgilenen kurum ve bununla ilgili olan yapıların amaç, vazife, işleyiş evlat edinme konularının ulusal ve uluslararası yasa alanlarındaki değişik maddelere bakılmış ve bunlar hakkında bir fikir sunulmuştur.

Uçuş (2013)'un Çocuk Hakları Eğitim Programının Hazırlanması ve Değerlendirilmesi: Adli doktora tezinde çocuk haklarının çocuklara kazandırılması gereken eğitimin insan haklarına saygılı, demokratik fikirlerini hürce ifade eden bir ortamın sunulması ve bunu niçin gerekli olan temel, bilgi, tutum sosyal becerilerin kazandırılmasıdır. Bu araştırma 2011-2012 eğitim öğretim yılı içinde Ankara il merkezinde sosyo-ekonomik düzeyleri orta ile ortanın altında olan ailelerin çocuklarının gittiği ilköğretimin 5. Sınıfında serbest etkinlik dersinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmada hedeflenen durum ise: Çocukların haklarında ne düzeyde faydalandıkları onlar için hazırlanan eğitim programının bilişsel duyuşsal alanlarına katkısını belirlemek çocukların hakları ve hürriyetlerinden faydalanma seviyelerini ortaya koymaktır. Araştırma bir eylem araştırması olup yaklaşık 11 hafta boyunca seçilen öğrencilerden çocuk hakları konusunda farkındalık oluşturulmak istenmiş buna yönelik bir program sunulmuştur. 6 ders saati boyunca çeşitli hakları ile ilgili etkinlikler yapılmış olup öğrencilerin bu haklarından haberdar olması istenmiştir. Yapılan bu araştırmanın nicel analiz sonucunda hazırlanan çocuk hakları eğitim programının gerçekleştirildiği öğrenci grubunda şu değişiklikler bulunmuştur. Çocuk haklarını öğrenme, bunları beceri olarak geliştirme haklar ve hürriyetlerinden faydalanma konusunda ilerleme kaydettikleri görülmüştür. Nitel verilerden elde edilen nihai sonuca göre çocuklarda katılım korunma gelişme yaşam gibi sınıflanmalarda değişiklikler gözlenmiş olmakla beraber programın uygulanması sonucu uygulanan öğrencilere hazırlanan ve gerçekleştirilen program sayesinde çocuk hakları konusunda Farkındalık oluşturmada başarı sağlandığı görülmüştür.

Kor (2013)'un Okul öğrencisi Öğretmenlerinin Çocuk Hakları Konusundaki Görüşlerin Belirlenmesi: Bu araştırma okul öncesi öğretmenlerin çocuk haklarına ilişkin görüşlerini ortaya koymaktır. Araştırma Millî Eğitim Bakanlığında görev yapan Çanakkale merkez ilçelerindeki Biga, Çan, Ezine, Gelibolu, Lâpseki, Yenice

de 151 anasınıfı öğretmeni katılmıştır. Yapılan araştırmada öğretmenlerin çocuk hakları sözleşmesini okuduğu saptanmıştır. Bu konuda daha önce bir bilgi ve eğitim almadıkları çocuğun yaşama gelişme yüksek yararının gözetilmesi çocuğun görüşlerinin dikkate alınması, katılım hakkından haberdar ettikleri sonucuna varılmıştır. Çocuk hakları sözleşmesindeki maddeleri bilmeleri öğretmenlerin yaş ve meslek yılına göre değişkenlik göstermekte bununla birlikte eğitim zaman diliminde çocuk haklarını dikkate aldıkları belirlenmiştir.

Yeşilkayalı ve Demirtaş (2013)'in yapılan bu çalışmada ebeveynlerin çocuk hakları konusundaki tutumlarının ilköğretim öğrencilerinin ahlaki olgunlukları ve hoşgörü eğilimleri ile ilişkisi incelenmiş olup İzmir ili Karşıyaka ilköğretim II. Kademe 7 sınıf öğrencileri ve ebeveynleri araştırmanın evrenini oluşturmuştur. Sonuç olarak elde edilen veriler doğrultusunda ilköğretim öğrencilerinin hoşgörü değerinde yaşadığı çevreden çok etkilendiği aynı zamanda çocukların bu konuda serbest özgür bırakılmaması da dikkat çekmiştir. Anne babaların da bu konuyla ilgili olarak çocuklara uygun ortam sağlamaları gerektiği gerçeğine de varılmıştır.

Ateş (2015)'in İlköğretim Okullarında Görev Yapan Sınıf Öğretmenlerinin Çocuk Haklarını Bilmelerinin Yönetimsel Açıdan etkisini bulmak amacıyla öğretmenlerin sözleşmeyi ne derce bildikleri ve çalışmada belirtilen yaş, cinsiyet, statü medeni hali, çocuk olma durumuna göre değişiklik gösterip göstermediği incelenmiş ve anlamlı bir ilişki olduğu saptanmıştır. Çocuk haklarını okudukları bu çalışmadan anlaşılmış fakat uygulanmadığı gerçeğine de varılmıştır. Sözleşmenin uygulama yani pratiğe dönüştürme noktasında problemin tek kendilerinden kaynaklanmadığı okulun fiziki yapısı ve bunun öğrencinin gelişimine uygun olmaması katılım hakkının uygulanmasında hafife alınmayan sebeplerin olduğu bulgularına da rastlanmıştır.

Orhan ve Genç (2016)'in “Ülkemizde Engellilere Yönelik Özel Eğitim Hizmet Uygulamaları ve Örnek Ülke Karşılaştırması” adlı makale çalışmasında da ülkemizde engellilere verilen özel eğitim hizmetlerinin uygulanması tarihi süreç içerisinde incelenerek yabancı ülkelerle kıyaslanmıştır. Araştırma sonucunda ülkelerin engel gruplarının daha çok engel gruplarının fazla olduğu görülmekle birlikte öğrenme güçlüğü çeken engellilerin de fazla olduğunu görmekteyiz.

Ülkemizde ise süregelen gelen hastalıklar engel grubu ilk sıradadır. Özel Eğitim Hizmeti Alanları sayısı 2012 yılında ABD’de 6.4 milyon Almanya’da 493 bin İngiltere de 1.62 milyon ve Türkiye’de 256 bin olduğu görülmektedir. Özel Eğitim Alanlarının sayılarına göre ABD, İngiltere, Almanya Türkiye gelmektedir. Araştırmanın diğer bir sonucuna göre de Türkiye’de Özel Eğitim Hizmeti diğer ülkelere göre daha az sayıda kişiye ulaşmıştır. Hizmet ücretinin fazla olması özel eğitimin çok kişiye ulaşmasında olumsuz bir etken olarak görülmüş ve özel eğitim hizmetinin ulaştırılması için çalışmalar yapılmalıdır.

Şimşek (2016)’in “Türkiye’de 2005 Yılı Sonrası Çocuk Hakları Gelişimi” bu çalışmada çocuklara yapılan haksızlıklar çocuk hakları ihlalleri ve uygulama esnasındaki sorunlar çocukların haklarından mahrum bırakılmasına sebep olmaktadır. Çocukların ileride daha güzel ortamlarda yaşaması ve demokratik ortamlarda kendine yer edinmesi için çocuk haklarının gelişimi bu bağlamda yarar sağlayacaktır. Çocuk hakları ile alakalı gelişmeler yaşansa da hiçbir zaman gündemden düşmemekte ve problemler bitmemektedir. Bu konuda eldeki kaynakların noksanlığı haksız ve eşitsiz gelir paylaşımı, savaşlar gibi sebepler çocuk haklarının gelişimini olumsuz etkilemektedir.

Doğan (2017)’ın Çocuk Hakları Eğitiminde Uzman Sınıf Öğretmenlerinin (ÇHUÖ’lerin) perspektifinden Etkili Olan Çocuk Hakları Eğitiminin (EÇHE’nin) incelediği araştırmasında Etkin ve aktif çocuk hakları eğitimi nasıl olur bununla alakalı olarak beş ilkenin tavsiye edildiği görülmüştür. Çocuk hakları eğitimi ile ve bu hakların pratiği için hangi mekânda ve kimlerle yapılacağı konusunda ayrıntılı bilgiler elde edilmiştir. ÇHUÖ’nün sınıf içi ve okul düzeyinde meydana getirdikleri düzen ile alakalı bulgulara da rastlanmıştır. Araştırmanın başka bir sonucu da sınıf düzeyi ve okul ortamında da çocuğun sorumluluklarını bilmesi ve katılım hakkı ile alakalı farklı uygulamalar yapıldığı da tespit edilmiştir.

Erdoğan (2018)’ın yaptığı çalışmasında sınıf öğretmenlerinin kültürlerarası duyarlılık seviyeleri ve çocuk haklarına yönelik tutumları ile ilgili öğretmenlerin bu konuda fazlasıyla hassas oldukları kültürlerarası farka karşı duyarlı olduğu aynı zamanda öğretmenlerin cinsiyet, yaşı ya da okuduğu okul vazifesini yaptığı kurum ile ilgili

farklılık gözlenmemiştir. Bazı kültürel farklılıklardan dolayı problem yaşadıkları fakat çocuk hakları konusunda öğretmenlerin davranışlarının pozitif yönde olduğu bulgusuna da varılmıştır. Son olarak ta öğretmenler çocuk hakları konusunda bazı sorunların devam ettiğini dile getirmiş kendilerinin bu konuda yeterli bilgiye sahip olduğu kanaatini de belirtmişlerdir. En önemlisi de okul ve sınıf ortamında çocuk hakları ile ilgili yeterli çalışma ve uygulama yapıldığı görüşünü de belirtmekten çekinmemişlerdir.

Katıtaş (2019)'ın Özel Gereksinimli “Çocuklara Eğitim Hakkının Sağlanmasında Okul Müdürlerinin Rollerine ilişkin Müdür, Öğretmen Veli görüşmeleri” adlı doktora tezinde özel gereksinimli çocuklara eğitim hakkının sağlanmasında okul müdürlerinin rollerine, bu zaman diliminde yaşanan problemlere bu problemlerin sebepleri ve çözümüne yönelik önerilere ilişkin müdür öğretmen veli görüşlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu araştırmanın nicel aşamasında 2016-2017 eğitim öğretim yılında Ankara ilinde kamu ve özel eğitim kurumlarında görev yapan (I. Kademe) 12.318 öğretmen oluşturulmuştur. Tabakalı örnekleme yöntemiyle belirlenen örnekleme 490 öğretmen yer almıştır. Aynı zamanda Ankara ilinde 12 müdürü ve özel gereksinimli çocuğu bu okullarda öğrenim gören 12 veli ile görüşme yapılmış ve 30 öğretmenin yazılı görüşüne başvurulmuştur. Araştırmanın sonucunda okul müdürlerinin özel eğitim kaynaştırma eğitiminin kavramsal çerçevesine yönelik temel düzeyde sahip olduklarını göstermiştir. Araştırmanın neticesi itibariyle okul müdürlerinin özel eğitim mevzuatına hâkim olduğu fakat bunu uygulama esnasında sorunlarla karşılaştığını dile getirmişlerdir. Okul müdürlerinin özel eğitim kaynaştırma eğitiminin yönetiminde alanındaki beceri boyutunda ise veli görüşlerinin öğretmen müdür görüşlerinden farklılaştığı sonucuna varmışlardır. Bunlara ek olarak özel eğitim alan mezunlarının azlığı, mevcut fiziki şartların yetersizliği özel gereksinim türü, derecesi ve sınıf düzeyi dikkate alınmadan özel eğitim sınıflarına yerleştirilmesi konularında öğretmenler, okul müdürleri veliler ortak problemlere varmışlardır.

Hançer (2019)'ın Çocuk Hakları ve Çocuk İstismarı Konusunda Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Görüşleri: Bu çalışmanın amacını çocuk hakları ve çocuk istismarına yönelik sosyal bilgiler öğretmenlerinin farkındalığını ortaya koymaktır.

Araştırma 40 tane Sosyal bilgiler öğretmeni adayı ile yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmıştır. Verilerin analizi betimsel analiz yöntemiyle yapılmış olup araştırma neticesinde sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çocuk hakları konusunda yeterli düzeye sahip oldukları yalnız çocuk istismarı ve çocuğa yapılan istismar türleri hakkında istenilen düzeyde bilgi sahibi olmadıkları görülmüştür. Araştırmanın bir diğer tespiti de Sosyal bilgiler öğretmen adayları çocuk istismarı ile yüz yüze geldiklerinde yetkili kişilere bildireceklerini söylemişlerdir. Kendilerine bu konuyla alakalı olarak yeteri kadar bilgi verilmediği bu konuyla ilgili etkinliklerin düzenlenmediğini de açıkça söylemişlerdir. Araştırmada 2018 sosyal bilgiler öğretim programı ile karşılaştırmalar yapılmış sonucunda da sosyal bilgiler öğretmen adayları çocuk hakları ve çocuk istismarı konusunda istenilen derecede sahip oldukları fakat bunun için yeterli eğitimin olmadığı ve bu eğitimlerin gerekli olduğunu da eklemişlerdir.

Atik (2019)'in Sosyal Bilgiler Öğretmenlerin Çocuk Haklarına İlişkin Görüşleri: Bu araştırma Diyarbakır kaya pınar ilçesi sınırlarında yer alan 2018-2019 Eğitim - Öğretim yılı içinde 20sosyal bilgiler öğretmeniyle görüşülerek yapılmıştır. Araştırmanın verileri içerik analizi ile çözümlenmiştir. Bu araştırmanın amacı ise şu şekildedir: Sosyal bilgiler öğretmenlerinin çocuk haklarına yönelik bakışını ortaya koymaktır. Araştırmadan ulaşılan sonuç ise; Sosyal bilgiler dersi öğrenciler için bir farkındalık oluşturmakla birlikte ülkemizde en fazla çocuklara cinsel istismar, fiziksel, psikolojik şiddet, küçük yaşta çalıştırılma haklarının ihlal edildiğini söylemişlerdir. Ayrıca öğretmenler sosyal bilgiler dersinin ders sayısının azlığı ve müfredatta çocuk hakları konusunun işlenmesi bakımından noksanlık olduğunu belirtmişlerdir. Ders esnasında sosyal bilgiler öğretmenleri çocuk haklarını anlatırken hayatın içinden gerçekler, bununla ilgili panolar oluşturup görsellikle etkileyici olmak dramalarla anlatmaya çalıştıklarını söylemişlerdir.

Çavuş (2019)'un bu araştırmada öğrencilerin çocuk hakları konusunda zihinsel yapılarının şubeler arasında bu zihinsel yapılarıyla alakalı değişiklikleri meydana çıkarmak hedeflenmiştir. Araştırmadan elde edilen veriler sonucunda zihinsel yapılarında en çok onlara hitap eden hakların oyun hakkı eğitim hakkı olduğu yer almakla birlikte temel ihtiyaç olan yaşama, beslenme, barınma gibi hakları izlediği

saptanmıştır. Son olarak ta korunma, katılım gibi hakların çok az farkında olduğu haberdar olmadığı haklar ise; dernek kurma, vatandaşlık, kimlik gibi haklar olduğu neticesine varılmıştır.

Sucu (2020)'nın “Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Çocuk Haklarının Analizi” adlı çalışmasında çocuk haklarının öğretilmesinin ne kadar önemli olduğu çocukluk döneminin çokça önem teşkil ettiği ayrıca kendini ve haklarını bilen çocukların ileride kendini ifade edebilen bireyler olabileceğini, katılım hakkının kullanılacağını bunun içinde okul ve aileye büyük görevler düştüğünü dile getirmiştir.

Erdoğan (2021)'ın bu yüksek lisans tezinde öncelikle özel eğitilmiş öğrencileri, ötekileştirmemek adına fırsat eşitliğinin sağlanması, onlara uygun ortamların hazırlanması; öğretmenlerin sorumluluğundadır. Bu araştırmanın hedefini özel eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin çocuk haklarını ve özel gereksinimli olan öğrencilere karşı davranış ve tutumlarını bulmaktır. Araştırmaya 387 kişi katılmış olup araştırma neticesinde bu bireylere karşı tutum ve davranışların iyi pozitif yönde olduğu bayanların bu konuda daha ciddi ve duyarlı olduğuna ulaşılmıştır. Bu konuda tavsiye edilen çocuk haklarına yönelik eğitimler verilmesi bu konuda ilgili makam ve kurumlarla iletişim halinde olunması da çalışmaya eklenmiştir.

Tunalı vd., (2022)'ın “Öğretmenlere Göre Özel Gereksinimli Öğrencilerin Okulda Yaşadıkları” adlı makale çalışmasında Özel gereksinimli öğrencilerin okulda yaşadıkları sorunlar, sorunların çözümü ve önerilere yönelik öğretmen görüşlerinin incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırma bir ilköğretim okulunda farklı branşlarda çalışan 29 öğretmen katılmıştır. Katılımcılara özel gereksinimli bir öğrenci oldukları düşünülerek öğrencinin ağzından sınıfta yaşadıkları durumlar hakkında bir arkadaşına bir mektup ve okuldaki ihtiyaçlarını idareye anlatan bir dilekçe yazın yönergeleri verilmiştir. Araştırmaya katılanların branşları 21 sınıf öğretmeni,3 rehber öğretmen,2 özel eğitim öğretmeni 2 İngilizce öğretmeni 1 idare kadrosunda çalışan müdür yardımcısıdır. Araştırmanın sonucunda ise; öğretmenlerin özel gereksinimli öğrencilerini detaylıca gözlemlediği ve fiziksel olarak görülen ve hissedilen özel gereksinim gruplarının öğretmenlere yetersizlik kavramının daha fazla çağrıştırdığını gözlemlemiştir. Aynı zamanda öğretmenler öğrencilerin okulda yaşadıkları sorunlara

duygudaş yaklaştığı yazdıkları dilekçeler ile anlaşılmaktadır.

Aslan (2022)'ın yapılan bu yüksek lisans çalışmasında sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çocuk haklarına yönelik tutumlarını tespit etmek hedeflenmiştir. 2020-2021 eğitim öğretim yılında Ömer Halis Demir üniversitesindeki 177 sosyal bilgiler öğretmen adayıyla yapılmıştır. Bu araştırmada bayanların tutumlarının erkeklerden daha fazla çıktığı bulgusuna ulaşmakla beraber 1. sınıftaki öğretmen adaylarının düşük olduğu fakat 4. sınıftakilerin yüksek olduğu sonucunda varılmıştır. Aynı zamanda çalışmada mezun olan lise durumuna göre ve kardeş sayısına göre de çeşitli farklılıkların olduğu sonucunda bu çalışmada varılmıştır. Son olarak da öğretmen adaylarının yaşadığı yere göre de tutumlarda değişiklik olduğu saptanmıştır. Kırsal kesimde yetişmiş olan öğretmen adaylarının tutumlarının kentte ya da ilçede yaşayanlara göre daha düşük çıktığı belirlenmiştir.

İnce vd., (2023)'nın “Öğretmen Adaylarının Özel gereksinimli Öğrencilerine Yönelik Tutumların Tespit Edilmesi” adlı makalede öğretmen adaylarının özel gereksinimli öğrencilerin eğitimlerine yönelik tutumlarının tespit edilmesidir. Üç eğitim fakültesinin 10 farklı programının 3. ve 4. sınıflarında öğrenim gören ve araştırmaya gönüllü olarak katılmak isteyen 422 öğretmen adayıyla gerçekleşmiştir. Araştırmanın sonucunda kadın öğretmen adaylarının tutumlarının daha olumlu olduğu 26 yaş üzerinde olan katılımcılarının tutum puanlarının 18-21 ve 22-25 yaş aralığındaki katılımcıların tutum puanlarından yüksek olduğu belirlenmiştir. Aynı zamanda araştırmada özel eğitin bölümünde öğrenim gören öğretmen adaylarının özel gereksinimli bireylerin eğitimine yönelik tutum puanlarının diğer programlarda öğrenim gören öğretmen adaylarından daha yüksek olduğu tespit edilmiş ve gerçekçi çözümler ürettikleri görülmüştür.

Solak (2023)'ın Çocuk hakları konusunda yazılmış bu tezin asıl amacını çocuk haklarıyla yapılan nitel araştırma meta-sentez yoluyla incelemektir. YÖK TEZ veri tabanında çocuk hakları kavramıyla ilgili 111 adet tez olduğu görülmüştür. Çocuk hakları konusunda yapılan tezlerde kullanılan araştırma desenlerinin en fazla yarı yapılandırılmış görüşme formu ve doküman taraması olduğu saptanmıştır. Araştırmanın sonucunda ise yapılan meta analiz sonucunda çocuklardan çok

yetişkinlerin fikrine yer verildiği aynı zamanda öğretmen yönetici öğretmen adaylarının ve akademisyenlerin fikrine başvurulmuştur. Gelişme hakkı en çok tezlerde değinilen hak olmuş aynı zamanda oyun ve eğitim hakkına dair verilerde ulaşılmıştır. Çocuk haklarını kazandırma boyutunda yine çocuklarda çok yetişkinlere yönelik çalışmaların daha fazla olduğu belirlenmiş ve bu durumda yetişkinlerin daha çok önemsendiğini göstermiştir.

Özdemir(2024)'in İlkokul ve Ortaokul Ders Kitaplarının Çocuk Hakları Sözleşmesinin Genel İlkeleri Bağlamında İncelenmesi: Yapılan bu yüksek lisans çalışmasında Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu tarafından onaylanmış olan ilkokuldaki hayat bilgisi 4. sınıftaki insan hakları yurttaşlık ve demokrasi ortaokullardaki sosyal bilgiler ders kitaplarında mevcut bulunan içerik ve resimlerde çocuğa yönelik ayrımcılık yasağı, çocuğun yaşama ve gelişme hakkı, çocuğun yüksek yararına öncelik tanınması, çocuğun görüşlerinin dikkate alınması ve katılım hakkı ilkelerine ne sıklıkta bahsettiği bulunmak istenmiştir. Yapılan çalışmanın neticesinde en çok çocuğun katılım hakkı yüksek düzeyde yer verildiği, bir diğerinin de ayrımcılık olduğu bunu takip eden sırada da çocuğun yaşama ve gelişme hakkının geldiğini çalışmada görmekteyiz. En düşük olarak ta çocuğun yüksek yararına öncelik tanınması ilkesi olduğu bulgularda belirlenmiştir. Çalışmanın son aşamasında ise bu çalışmayla eşdeğer olan sonuçlarla karşılaştırılmıştır.

İbret (2024)'in 2018 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Çocuk Hakları Açısından İncelenmesi: Bu çalışmanın amacını Bir toplumun geleceğini oluşturan çocukların hakları hakkında bilgi sahibi olma kendini savunma tek başına karar alma yeteneklerini geliştirmek adına önemli adımları oluşturmaktadır. Bu bilgilerin çocuklara verilmesi onarda toplumsal bir güce de yardımcı olacak ve toplumun demokratik süreçlerin dede söz hakkı olmaya başaracaktır. Bu bağlamda haklarını bilen çocuklar sosyal hayata ayrımcılıkla mücadele edebilir ve daha adaletli bir ortamın oluşmasına katkıda bulunacaklardır. Bu bağlamda günümüzde uygulanmakta olan eğitim-öğretim programının 2008 sosyal bilgiler dersi 4. 5. 6 ve 7. sınıf öğretim programları çocuk hakları konusunda incelenmiş ayrıntılarıyla analiz yapılmıştır. Araştırmanın nihayetinde 2018 öğretim programının çocuk hakları konusunda güncellenmesinin gerekli olduğu sonucuna varılmıştır.

3.16.2 Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar:

Stanly vd., (1988)'in "The Child With Special Needs" (Özel İhtiyaçları Olan Çocuk) Özel gereksinimli olan çocukların otizm, konuşma güçlüğü, down sendromu olan bireylerin günlük ve duygusal kapasitelerini keşfetmeye yardımcı olan bir eser olmakla birlikte bu çocukların güçlü başarıları yönlerini keşfetme yolları sunulmuş kendisini geliştirecek tekniklere değinmişlerdir. Özel gereksinimli olan çocuklara derin bir anlayış ve şefkatle yaklaşmanın önemi de bu eserin bir diğer konusunu oluşturmuştur.

Decoene ve Decock (1996)'un yapılan bu araştırma sonucunda çocuk hakları öğreniminden çocukların hoşuna giden ve bununla ilgili olan çalışma çocuk hakları etkinliklerini çok sevdiği konu ile alakadar oldukları nihayetine varılmıştır. Aynı zamanda çocuk hakları bilgisi olan çocukların bu bilgiyi edinmemiş çocuklara nazaran gerek büyüklere gerekse de çocuklara daha saygılı oldukları da bu çalışmanın farklı bir neticesidir.

Wolfe (1998)'nin anneler ve çocukların çocuk haklarına ilişkin bakış açıları incelenmiş olup 107 anne ve 141 çocuk çalışmaya dâhil edilmiştir. Araştırma kapsamında olan çocuklara uzun olmayan öyküler sorulmuş ve buradaki kişilerin haklarını bilip bilmediği sorulmuştur. Araştırmanın sonunda çocuklar 6.8. ve 10. sınıftaki çocukların hakları kavrama noktasında bir farklılık bulunmamıştır. Fakat bu bilimsel araştırmanın dâhilinde olan anneler arasında önemli değişiklikler saptanmıştır. Çocukların güvenliğini sağlayan ve onların her türlü bakımını üstlenen olarak dile getirmişlerdir. Tabi ki çocukların yaşının küçük olması bu bakım ihtiyacı ve güvenlik ihtiyacının daha da artırdığını söylemişlerdir. Bu gruplar arasına 10 sınıflardaki anne ve çocuk arasındaki hak kavramına bakıldığında 6. ve 8. şubedeki çocuklara göre uyumluluk oranı yüksek çıkmıştır.

Covell ve Howe (1999)'nin tarafından yürütülen çalışmada çocuk hakları eğitimi ve bununla ilgili programların çocukların haklarını ne düzeyde algıladıkları bununla alakadar olarak çocuk haklarına dair tavır ve duruşları yönelimleri üzerindeki etkisi değerlendirilmiştir. Araştırmadan elde edilen veriler bu eğitimleri alan yani çocuk

haklarını bilen öğrencilerin, diğer öğrencilere göre azınlık olan çocuklara en fazla sahip çıktıkları görülmüştür.

Morine (2000)'nin “Çocukların ve ebeveynlerin Çocuk Haklarına ve Aile İlişkileri algılarına yönelik tutumları”: (Children's and parent attitude towards children's rights and perceptions of family relation ship) adlı yüksek lisans tezinde ebeveynlerin aile ilişkileri buna yönelik algıları çocuk haklarına yönelik durumları üzerine çalışma yapılmıştır. Araştırmada 6. ve 7. sınıfta olan 32 çocuk ve bu çocukların aileleri ile çalışılmıştır. Çalışma kapsamında bakılan durumlar çocuk ve ebeveynlerin bakım koruma bir birey olarak karar verme tutumları ile anne babanın çocuk üzerindeki hâkimiyet durumları ve bunlar arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda özellikle aileler çocukları korumadan, çocuklar ise yaşadığı ortamda karar vermeden dolayı bir durum takınmışlardır. Anne- babalar özellikle çocukların korunması ve emniyeti ile ilgili hakları daha çok benimsemiş anne baba ile çocukların tutum ve sergiledikleri davranış arasında bariz bir değişiklik olmadığı saptanmıştır.

Guggenheim (2005)'in “Wath's wrong with children's rigts” (Çocuk Hakları ile İlgili Hatalar) yazılan bu kitap sekiz bölümden oluşmakta ve ABD'deki çocuk hakları ile ilgili problemler, anne babanın hakları, bu hakların geçmişi, kaydedilmesi, çocuk haklarını koruma, aile ortamında hukuk ve çocuk hakları konusuna değinilmiştir.

Westra (2014)'nın “Child law children's rigts and collective obligations” (Çocuk, Hukuku Çocuk Hakları, Toplu Yükümlülükler) bu yapıtta çocuğun anne rahmine düştükten itibaren ki hakları ve temel insan hakları adı altında çocukların bu haklarının hukuk sistemi içerisindeki yeri konusunu oluşturmuştur. İnsana karşı edepli olma ve insan gururunu incitmeyecek temalara değinmiştir. Çocuğun temel hakları dediğimiz yaşama, sağlığı gelişimi, fırsat eşitliği, iş yasası, cinsel ihmal ve istismar hukukta çocuk haklarının yeniden düzenlenmesi başlıkları adı altında incelenmiştir.

Corradi ve Desmet (2015)'in “A review of literatüre on children's rigts and legal pluralism” (Çocuk Hakları ve Hukuka İlişkin Literatürün Gözden Geçirilmesi) çocuk

hakları ve insan haklarına ilişkin çalışmalar incelenmiş olup çocukların kanunlara ne kadar ayak uydurduğu, toplumsal farklılıkların çocuk haklarına olan tesiri en önemlisi de çocuk hakları ve çocuk hukuku hakkında ilerleyen zamanlarda yapılması düşünülen çalışmalara kılavuzluk edilmeye çalışılmıştır.

Kirk vd., (2017)'ın "Educating Exceptional children" (Özel Gereksinimli Öğrencilerin Eğitimi) bu kitapta her yönüyle özel gereksinimli çocukların eğitiminin felsefesini ortaya koyan bir eser olmakla birlikte bu çocukların eğitimle ilgilenen öğretmen, aile öğretmen adayları için özel gereksinimli bireylerin eğitime dair konular bilgiler içeren temalar işlenmiştir. Aynı zamanda özel gereksinimli çocukların eğitimiyle ilgili tarihsel bilgiler bunlarla ilgili toplumbilim analizler içermesi de büyük önem teşkil etmiştir.

Moody ve Darbellay (2019)'ın yapılan çalışmada "çocukluk, çocuk ve haklarının incelemek" disiplinler arası zorluk disiplinler arası alanlarının bilgi bilim yansıması olarak çocukluk ve çocuk haklarını tavsiye etmektedir.

4. YÖNTEM

Tezin bu bölümünde araştırmanın hedefine uygun olarak; araştırmanın modeli, araştırmanın çalışma grubu, veri toplama araçları ve verilerin analizi ile ilgili bilgiler verilmiştir.

4.1 Araştırmanın Modeli

Bu araştırmanın modelini nitel araştırma yöntemi oluşturmaktadır. Bu tür araştırmalar, bir grafik veya çizelgede sunulan somut sayıların aksine fikirleri, görüşleri ve nitelikleri ölçer. Aynı zamanda gözlem ve doküman analizi gibi veri toplama yöntemleriyle oluşturulan bir araştırma türüdür. Olayların ve olguların gerçekçi bir ortamda bütüncül bir şekilde incelenmesine yönelik süreci temsil eder.

4.2 Çalışma Grubu

Bu çalışmada Manisa ili Yunus Emre ve Şehzadeler ilçesindeki 2023-2024 eğitim öğretim yılı içerisinde MEB'na bağlı resmi ve özel ortaokullardaki 30 tane sosyal bilgiler öğretmeniyle yapılmıştır. Bununla beraber öğretmenler tamamen MEB' lığı tarafından hazırlanan gönüllük formu neticesinde araştırmaya dâhil edilmişlerdir.

Araştırmanın çalışma grubunu ise nitel araştırmalarda yaygın olarak kullanılan çok amaçlı örnekleme yöntemi kullanılmakla beraber bu araştırmanın örneklemini Yıldırım ve Şimşek (2008)'e göre; kolay ulaşılabilir örnekleme seçilmiştir. Bu örnekleme türü, araştırma yapılacak birey yâda grupların araştırma sürecine dâhil edilmesinin daha kolay ve bunlara ulaşabilmenin daha basit olmasıyla ilişkilidir. Bu yöntemin seçilmesinin nedeni araştırmaya hiçbir zorunluluğa tabi tutulmayan öğretmenlerin kendi isteğiyle katılması ve görüşülen 30 sosyal bilgiler öğretmenine uygulanan yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmasıdır.

Kolay erişilebilen durum (convenience sampling) araştırmacının kolayca ulaşılacağı örneklem grubudur. Bu örnekleme yöntemi sosyal bilimciler için vazgeçilmez bir yöntem olarak da karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 4.1 Katılımcılara ait istatistiksel bilgiler

CİNSİYET	FREKANS	YÜZDE
Kadın	16	53,3
Erkek	14	46,7
MEDENİ DURUM		
Evli	19	63,3
Bekâr	11	36,7
GÖREV SÜRESİ		
1-4	3	10
5-9	6	20
10-14	5	16,6
15-20	5	16,6
20-	11	36,8
OKUL DURUMU		
Resmi	25	83,4
Özel	5	16,6

4.3 Veri Toplam Aracı

Sosyal bilgiler öğretmenlerine göre özel gereksinimi olan öğrencilerin çocuk haklarını kullanıma dair görüşlerini tespit etmek amacıyla oluşturulan bu çalışma veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmıştır. Görüşme soruları öğretmenlerin özel gereksinimli çocukların çocuk haklarının kullanıp kullanmadığını tespit edecek nitelikte hazırlanmış soruları kapsamaktadır. Aynı zamanda görüşme formunda gönüllülere ait şahsi bilgilerin bulunduğu bölüm olmakla birlikte çocukların çocuk haklarını ne düzeyde kullandığının öğretmenler tarafından görüşünü tespit etmek amacıyla üç bölümden oluşmuştur. Görüşme formu hazırlanırken bununla alakalı literatür taraması yapılmış uzman görüşü alınarak 10 sorudan meydana gelen bir form oluşturulmuştur. Görüşme soruları oluşturulurken odak sorular, açık uçlu sorular, yönlendirmeden kaçınma alternatif ve kolay zor olmayan anlaşılır olmasına dikkat edilmiş ve bunun için (Sosyal bilgiler öğretmeni: 2 Türkçe öğretmeni: 2 Sosyal Bilgiler Öğretim üyesi: 1) uzman görüşü alınmış olup bu düzeyde 3 tane öğretmene

pilot uygulama yapılmış daha sonra bu özel uygulama geri bildiriminden ve uzman görüşünden sonra bazı sorulara son şekil verilerek görüşme formu oluşturulmuştur.

4.4 Verilerin Analizi

Bu araştırmadan elde edilen veriler içerik analizi ile çözümlenmiştir. İçerik analizinde görüşme, dokümanlar yoluyla meydana gelen veriler dört aşamada analiz edilir. Birincisi verilerin kodlanması, ikincisi kod, kategori ve temaların bulunması üçüncüsü ise kod, tema, kategorilerin düzenlenmesi, bulguların tanımlanmasıdır. (Miles ve Huberman, 1994; Eysenbach ve Köhler, 2002). Başka bir açıdan içerik analizinde asıl hedef; araştırmalara katılan gönüllü kişilerin görüşleri düşünceleri dosya ve belge araştırmasıyla bulunan doneleri tanımlayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır (Yıldırım ve Şimşek, 2008). Bu yaklaşımda amaç görüşme ve gözlem sonucu elde edilen verilerin düzenlenmiş ve yorumlanmış bir şekilde okuyucuya sunulmasıdır. Araştırmada elde edilen veriler nitel olduğu için görüşmeler öncelikli olarak araştırmaya katılan öğretmenler Gönüllü (G) ve sıralama olarak (1) olarak kodlanmış olup, soruların içeriğine uygun olarak başlık ve temalar oluşturulmuş olup bu doğrultu da düzenlenmiştir. Ortaya çıkan temalara göre kategorilendirilen veriler çerçevesinde görüşmede öğretmenlerin sorulara verdiği cevaplarla “K-1 (K)” veya “K-1 (E)” kodlanmasıyla bu araştırmada sunulmuştur.

5. BULGULAR

Araştırmanın bu bölümünde sosyal bilgiler öğretmenlerine göre özel eğitim gereksinimi olan öğrencilerin çocuk haklarının kullanımına dair görüşleri çerçevesine ilişkin bulgulara değinilmiş ve bunlara ait alt problemler doğrultusunda yer verilmiştir. Bu bağlamda sosyal bilgiler öğretmenlerinin bakış açısından özel gereksinimi olan öğrencilerin çocuk haklarına yönelik görüşlerini anlamayı amaçlamaktadır. Buna göre araştırmanın alt problemleri sosyal bilgiler öğretmenlerinin bakış açısından, özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin çocuk haklarını ne ölçüde bildikleri ve bu hakların kullanımına dair görüşleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla ortaya çıkan temel sorun sosyal bilgiler öğretmenine göre nedir? Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin perspektifinden ele alındığında, özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin çocuk haklarını uygulayabilme düzeyi nedir?

Bu alt problemler ışığında sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri alınmış bu görüşlere ilişkin içerik ve tablolara ait bulgulara yer verilmiştir.

Soru 1: Öncelikle çocuk haklarına dair sözleşmeden doğan haklar nelerdir?

Tablo 5.1 Çocuk haklarına dair sözleşmeden doğan haklara ilişkin katılımcıların görüşleri

KATEGORİ	TEMALAR	f
BİLGİ	1. Barınma korunma hakkı	18
	2. Dokunulmazlık hakkı	14
	3. Kişi hakkı	14
	4. İfade edebilme hakkı	13
	5. Eğitim hakkı	12
	6. Kimlik ve Vatandaşlık hakkı	9
	7. Dilekçe hakkı	7
	8. Bilgi edinme hakkı	5

Tablo 5.1 incelendiğinde “Bilgi” kategorisine ait katılımcıların yüksek bir oranı (f:

18) Barınma korunma hakkına ilişkin görüş belirtmiştir. Yani en çok çocuk hakları sözleşmesinde geçen barınma korunma hakkının önemine dikkat çekilmiş ve bu konuda en çok bilgi sahibi olduğu görülmüştür. Bununla beraber toplum içinde birey olduklarını kabullenerek Kişi hakkının bilindiği (f: 14) de tespit edilmiştir. Bunların dışında (f: 14) çocukların masum ve savunmasız olduğunu belirterek dokunulmazlık hakkının da önemine vurgu yapmışlardır. Çocuk haklarında evrensel haklar olan yaşama hakkı, kişi hakkı Barınma ve korunma hakkı, ifade edebilme hakkı, eğitim hakkı en temel haklar olduğu için öğretmenler bunların bilgisine yeterince sahiptirler. Aynı zamanda öğretmenler çocuk haklarına dair sözleşmenin ne olduğu ve içeriğindeki çoğu maddenin bilgisine sahip olduğunu da araştırmanın veriler kısmında söylemişlerdir.

Bilgi kategorisinde alt tema olan “Barınma korunma hakkı” temasına bir öğretmen görüşünü

(K-E-22) “Çocuk hakları sözleşmesinde öncelikli hak barınma ve yaşama korunma hakkıdır. Cinsel, fiziksel, psikolojik sömürüye karşı korunma her çocuk bu haklara doğuştan sahiptir. Aynı zamanda kendini ifade edebilmesine olanak tanımalı ve bu hakkın önemi çocuğa verilmeli ve öğretilmelidir.” şeklinde ifade etmiştir. Bu temayı destekleyen diğer bir öğretmen görüşü ise;

(K-E-25) “Çocukların çocuk haklarından doğan sözleşmede geçen güvenli bir şekilde yetiştirilmesi onu korumak her türlü barınma ihtiyacını karşılamak ve zor işlerde çalıştırılmama, özgürce kendini ifade edip düşüncelerini paylaşması en önemlileridir.” şeklinde ifade edilerek özellikle öğretmenler cinsel istismar ile ilgili daha hassas davranılması gerektiğini dile getirip çocukların fikirlerini dinleyip onların özgüvenli halde yetiştirilmeleri sağlanmalarına vurgu yapmıştır.

Bilgi kategorisinde “Dokunulmazlık hakkı” Bu alt temayla ilgili öğretmenlerin birkaçı konu ile ilgili görüşünü şu şekilde dile getirmiştir.

(K-E-1) “Çocuk haklarının devredilemez olduğunu vazgeçilmez olduğu her bireyin on sekiz yaşına kadar çocuk olduğu gibi hakları olduğunu ve çocukların güvenli bir şekilde yetiştirilmesi ırkı, dini, cinsiyete bakılmaksızın yaşama hakkının korunması

onların bedenlerinin değerli olduğu kendine özel olmasından dolayı dokunulmazlık hakkı güvenlik altına alınmalıdır. Bu sağlandığı takdirde bahsettiğimiz haklar sağlanır.”

(K-E-2) “Çocuklara özel olarak verilen temel yaşama, barınma ve beslenme oynama aynı zamanda dokunulmazlık hakkıdır. Bu hakları evrenseldir. Çocuk hakları uluslararası düzeyde geçerli olan eşitlik ve temel yaşam haklarını çocuklara aşıl原因an haklardır.”

(K-K-7) “Bir çocuğun en temel hakkı yaşama ve sağlıklı sıhhatli bir ortamda büyümesi hakkıdır. 18 yaşına kadar her birey çocuktur. Bir aile ortamında sağlıklı bir çevreye ihtiyaç vardır. Eğitim, isim hakkı, ailesiyle birlikte yaşama hakkı eğitim ve korumaya ihtiyacı olduğu için korunma ve dokunulmazlık ihtiyacı vardır.”

Bir alt temada yer alan “Kişi hakkı” ile ilgili birkaç öğretmen görüşü,

(K-E-9) “Genel olarak kişinin şahsına ait olan isim, özel yaşamına ait olan hakkıdır. Bu hak mutlak hakkı temsil etmekle beraber kişiye özgü olan devredilemeyen bir haktır.”

(K-K-18) “Kişi hakkı bireylerin sahip olduğu fikirleri korur toplumda saygın ve özgür olmasını sağlayan hakkıdır.”

Bir alt temada yer alan “İfade edebilme hakkı.” bu temada öğretmenlerden biri konu ile ilgili görüşünü,

(K-K-4) “Çocuk hakları sözleşmesi Yaşama hakkı, sağlık hakkı, eğitim hakkının eşit ve adaletli bir şekilde her çocuğun yararlanmasını sağlamaktadır. Bildiğimiz gibi doğuştan kazandığımız evrensel olan haklarımızın yanında çocukların sağlıklı ve mutlu bir aile ortamında başlayacağı büyüme sürecinin okul hayatında da desteklenerek devam edebilmeleridir. Bunların yanında okul ortamında çocuğun fikirlerine değer verilmeli dinlenmeli ifade edebilme hakkının bilinci verilmelidir.”

(K-K- 20) “Temel hakların yanı sıra Dünyaya getirilen her çocuğun kollanmak,

olduğu gibi kabullenip onaylamak ve sevmek onların bir vatandaş olduğu bir kimliklerinin olduğu haklarının öğretilmesidir.”

Diğer bir alt tema “Eğitim hakkı” ile ilgili birkaç öğretmen görüşü,

(K-K-22) *“Her çocuk içinde büyüdüğü topluma ait olup sahip olduğu kültürel değerlere göre kendini geliştirmeye ihtiyacı vardır. Bunun yanı sıra kaliteli bir eğitim alma hakkına da sahiptir.”*

(K-E-27) *“Çocuk haklarına dair sözleşmede en önemli rolü oynayan eğitim hakkıdır. Eğitim hakkı sayesinde diğer sahip olduğu hakların bilincine haklarını nasıl kullanmasının geliştirilmesinde önem teşkil etmektedir.”*

Bir diğer alt tema “Kimlik ve vatandaşlık hakkı” ile ilgili birkaç öğretmen görüşü,

(K-K-25) *“Kişinin bir kimliğe sahip olması yurttaş olmasından doğan hakkıdır. Çocuğun bir ülkeye aidiyet duyduğu hakkı olmakla beraber içinde bulunduğu ülkenin korumasında olmasıdır.”*

(K-E-6) *“Çocuk hakları sözleşmesinden doğan haklardan kimlik ve vatandaşlık hakkı kişinin vatandaşlık görevlerini yerine getirmesi yasalara uyması, toplumun bir parçası olduğu bilinciyle kimlik ve vatandaşlık hakkına da sahiptir.”*

Bir diğer alt tema olan “Dilekçe hakkı” ile ilgili öğretmen görüşü,

(K-E-19) *“Kişinin temel haklarının yanında insan haklarından doğan karşılaştığı bir sorun karşısında problemin çözümü için elde ettiği hakkı olmakla birlikte çocuk hakları sözleşmesinden doğan önemli haklardan birini oluşturmaktadır.”* şeklinde ifade ederek kişinin bilinçli olması uğradığı bir haksızlık karşısında ilgili kuruma nasıl başvuracağının önemine dikkat çekmiştir.

Bir diğer alt tema “Bilgi edinme hakkı” ile ilgili bir öğretmen görüşü,

(K-K-2) *“Öncelikle çocuk haklarının önemi bu hakla gerçekleşmektedir. Çünkü kişi*

istediği şekilde her şeyin bilgisine sahip olmalı ve merak ettiği her konuda bilgi sahibi olacağı hakkının olduğunu bilmelidir.” şeklinde görüş belirterek eğitim ve bilgi hakkının çocuklar için vazgeçilmez hak olduğunun önemini belirtmiştir.

Soru 2: Size göre çocuk hakları nelerdir? Çocuk hakları ile ilgili neler söylersiniz?

Tablo 5.2 Çocuk hakları ile ilgili katılımcıların görüşlerini

KATEGORİ	TEMALAR	f
DÜŞÜNCE	1. Hakların tümüdür. • Eğitim Hakkı • Yaşama Hakkı • Barınma Hakkı	18
	2. Sağlıklı bir çevrede yaşamasıdır.	15
	3. Doğum öncesi haklarıdır.	12
	4. Yaşama ve güvenlik hakkıdır.	10
	5. İstismar edilmeme hakkıdır. • Çocuk işçiliği • Fiziksel İstismar • Cinsel Sömürü	9
	6. Çocuk hakları maddelerine uyulmamaktadır.	5
	7. Devlet tarafından sağlanan ücretsiz haklardır. • Eğitim Hakkı • Sağlık Hakkı • Barınma Hakkı	3
	8. Çocuk hakları uluslararası düzeyde geçerli olan bir sözleşmedir.	1

Tablo 5.2 incelendiğinde çocuk haklarına dair görüşler çerçevesinde “Düşünce” kategorisinde öğretmenlerin çoğu (f: 18) çocuğun eğitim, yaşama oyun barınma gibi fiziksel ve psikolojik hakların tümüdür doğrultusunda görüş belirterek Tüm çocukların sağlıklı bir çevrede iyi bir aile ortamında yaşaması yönünde görüş belirten (f: 15) çocukların aile de aldığı eğitimin ve bilincin önemini vurgulamışlardır. Bununla birlikte (f: 12) çocuğun doğum öncesi ve doğduğu andan itibaren elde ettiği haklarıdır şeklinde görüş belirtmişlerdir. Tabloda belirtilen (f: 10) Yaşama hakkı ve güvenlik hakkının korunması onlara gereken yaşama ortamının sağlanması aynı şekilde korumaları onların güvenliğinin de sağlanmasına vurgu yapmışlardır. (f: 9)

ise çocukların zor işlerde çalıştırılmaması onların istismara maruz bırakılmamasının da önemine vurgu yapmakla beraber (f: 5) çocuk hakları sözleşmesinin maddelerinin kabul edildiğini fakat uygulama noktasında eksiklikler olduğunu belirtmişlerdir. (f: 3) çocuk hakları ile ilgili devlet tarafından verilen haklardır ifadesinin kullanmışlardır. (f: 1) ise çocuk haklarının uluslar arası düzeyde geçerli olan bir belge olduğunu ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin konuya ilişkin verdiği cevaplar alt temalarla birlikte verilmiştir:

Çocuk haklarına dair görüşler kategorisinde “Hakların tümüdür.” alt temasında öğretmenlerden biri konu ile ilgili görüşünü;

(K-K-1) *“Öncelikle her çocuk doğuştan haklarını kazanmaktadır. Sağlık, yaşama, barınma, eğitim, fiziksel, psikolojik, cinsel sömürüye karşı korunma haklarıdır.”* şeklinde görüş belirterek çocuk haklarının neler olduğunu açıklamıştır.

(K-K-16) *“Çocuk hakları denilince öz bakım, denetim, eğitim, sağlık, ihmal edilmeme oyun vb. haklarının sağlanması ve çocuğa her alanda destek verilmesidir.”*

(K-K-19) *“Oyun hakkı, beslenme hakkı, en önemli hakları olduğunu düşünüyorum. Bir çocuğun sağlıklı gelişimi için oyun beslenme hakkı şarttır.”* şeklinde görüş belirterek çocuğun en önemli hakkının sağlıklı beslenmesi ve oyun hakkının çocuğun gelişimi için önemine vurgu yapmıştır.

Bir diğer alt tema olan “Sağlıklı bir çevrede yaşamasıdır.” Temasında öğretmenlerden biri görüşünü şu şekilde belirtmiştir:

(K-E-3) *“Tüm çocuklar sağlıklı bir çevrede, iletişimin iyi olduğu aile ortamında yaşamakla birlikte yakına uygun bir eğitim almalıdır.”* şeklinde görüş belirterek ilk eğitimin ailede başladığı sağlıklı bir çevrenin çocuğun haklarını Gerçekleştirmesi için yeterli olacağının önemini söyleyerek kaliteli bir eğitim hakkına Sahip olduğunu da belirtmiştir.

(K-K-28) *“Bir çocuğun en temel hakkı yaşama hakkı ve bir aile ortamında büyüme hakkıdır. 18 yaşına kadar her birey bir çocuktur. Aynı zamanda sağlıklı bir çevrede*

iyi bir aile ortamına ihtiyacı vardır. Eğitim hakkı da en önemli haklarından bir tanedir.” şeklinde ifade etmiştir.

(K-E-23) “Bildiğimiz doğuştan kazandığımız evrensel olan haklarımızın yanında çocukların sağlıklı mutlu bir aile ortamında başlayacağı büyüme sürecinin okul hayatında da desteklenerek devam etmesidir.” şeklinde belirterek hakların evrensel olduğuna büyüme sürecinde ailenin desteği ve okulun da çocukların haklarının öğretilmesinde önemli rolü olduğunu açıklamıştır.

Bir diğer alt tema olan “Doğum öncesi haklarıdır.” temasında öğretmenlerden biri konu ile ilgili görüşünü,

(K-K-10) “Çocuğun doğum öncesinden ve doğduğu andan itibaren elde ettiği haklarıdır.” şeklinde görüş belirterek çocukların haklarını dünyaya gelmeden elde ettiği evrensel haklar olarak ifade etmiştir.

(K-K-21) “Çocuk haklarının dünya çapında yani evrensel olduğunu çocukların çocuk ve insan olmalarından doğuştan sahip olduğu haklarıdır.” yönünde ifade etmiştir.

Bir diğer alt tema olan “Yaşama ve güvenlik hakkıdır.” temasında öğretmenlerden biri konu ile ilgili görüşünü,

(K-E-16) “Beslenme, barınma oyun gibi çocukların haklarını kullanacakları güvenli ve sağlıklı ortamlar oluşturulmasıdır.” şeklinde çocuk haklarını ifade ederek onların her türlü korunması kollanması ve güvenlik ihtiyacının sağlanması yönünde tanımlamıştır.

(K-K-5) “En temel haklar belli olmakla birlikte bunun yanında dünyaya getirilen her çocuğun en temel hakkı sevilme, kollanma ve olduğu gibi kabul edilip onaylanmasıdır.” şeklinde çocuk haklarını açıklamıştır.

Bir diğer alt tema “İstismar ve zor işlerde çalıştırılmamasıdır.” temasında öğretmenlerden biri konu ile ilgili görüşünü,

(K-E-9) “Çocuk hakları sözleşmesinde belirtilen maddelerin yanı sıra çocuğun hiçbir şekilde incitilmemesi yani onun istismara maruz bırakılmaması ve hiçbir şekilde zor işlerde çalıştırılmamasıdır.” şeklinde ifade etmiştir.

Bir diğer alt tema olan “Çocuk hakları maddelerine uyulmamaktadır.” temasında öğretmenlerden birkaçı konu ile ilgili görüşünü,

(K-E-30) “Öncelikle çocuk hakları ÇHS’inde belirtilen temel haklardır. Bütün çocuklar bu haklara sahip olmakla birlikte dünyamızda özellikle savunmasız olan çocuklarımıza verilen haklara çok uyulmamaktadır.” şeklinde belirterek sözleşmenin kâğıt üstünde kaldığını ifade etmiştir.

(K-K-14) “Bana göre çocuk hakları her ne kadar yasalarla belirlenmiş olsa da uygulama ve hayata geçirmede sıkıntılı olan maddelerdir.” yönünde çocuk hakları ile ilgili görüşünü belirtmiştir.

Bir diğer alt tema “Devlet tarafından sağlanan ücretsiz haklardır.” temasında öğretmenlerden biri konu ile ilgili görüşünü,

(K-K-19) “Çocuk hakları sözleşmesinden doğan hakların sağlanmasında çocuklara gereken desteğin verilmesi ve devlet tarafından sağlanan ücretsiz haklardır.” şeklinde ifade ederek devletin çocukların hakları konusunda daha duyarlı ve hassas olması gerektiğinin önemini açıklamıştır.

Bir diğer alt tema “Çocuk Hakları Sözleşmesi uluslararası düzeyde geçerli olan bir sözleşmedir.” temasında öğretmenlerden biri konu ile ilgili görüşünü,

(K-E-21) “Çocuk hakları ile ilgili sözleşmeden doğan haklar olmakla birlikte çocuğa sağlanan temel hakların yanı sıra uluslararası düzeyde kabul gören geçerli bir belgedir.” şeklinde belirtmiştir.

Soru 3: Size göre okulunuzda çocuk haklarına duyarlı olduğunu veya buna uygun davranıldığını düşünüyor musunuz? Neden?

Tablo 5.3 Okulda çocuk haklarına duyarlı olunduğu veya buna uygun davranıldığına ilişkin katılımcıların görüşleri

KATEGORİ	TEMALAR	f
DUYARLILIK VE UYGULAMA	1.Özel eğitilmiş bireylere pozitif ayrımcılık sağlanmalıdır	20
	2. Haklar konusunda kısmen bilgi sahibi, okulun fiziki şartları istenilen düzeyin altındadır.	15
	3. Özel eğitim sınıfları amacına uygun kullanılmamaktadır.	14
	4. Uzman eğitimciler tarafından eğitim sağlanmalıdır.	12
	5. Çocuk haklarının farkındadır.	10
	6. Okulumuzda Özel gereksinimli öğrencilere gerekli ilgi ve bu konuda duyarlılık tam anlamıyla oluşturulamamıştır.	9
	7. Okulumuzda 20 Kasım Çocuk Hakları günü adı altında farkındalık oluşturulmaktadır.	8
	8.Öğrencilere hakları konusunda gerekli olan yardım verilmektedir.	7

Tablo 5.3 incelendiğinde “Duyarlılık ve Uygulama” kategorisinde gönüllü olan katılımcıların çoğu (f: 20) özel eğitilmiş bireylere pozitif ayrımcılık sağlanmalıdır. Şeklinde görüş belirterek (f: 15) ise Hakları konusunda kısmen bilgi sahibi olduğunu söylemiş ve özel gereksinimli öğrenciler için daha farklı çalışmalar için gereken destek sağlanmalı görüşünü belirtmişlerdir. Bununla birlikte (f: 14) özel eğitim sınıflarının amacına uygun kullanılmadığı ayrıca tabloda diğer temaları oluşturan okul ile ilgili fiziki şartların yetersizliği, öğrencilerin haklar konusunda desteklenmediği, Özel Eğitim sınıflarının amacına uygun kullanılmadığı bu bireylere pozitif ayrımcılık tanınmasını düşüncelerini de belirtmişlerdir. (f: 12) ise özel gereksinimli öğrencilerin eğitiminde yeteri kadar bilgi sahibi olmadıklarını bu sebeple uzman öğretmenler tarafından eğitim verilmesi gerektiğini ifade etmiştir. (f: 10) bu tarz çocukların genel olarak haklarının farkında olduğunu belirterek bu konuda farklı çalışmalarla da desteklenmesine vurgu yapmıştır. (f: 9) öğretmenler

özel gereksinimli çocuklar için gerekli algının oluşması bu konuda duyarlılık tam anlamıyla oluşturulamamakta şeklinde görüş belirtmişlerdir. Bu tema ile ilgili bazı öğretmenler şu şekilde cevap vermişlerdir. (f: 8) okul sınırları içerisinde sadece çocuk hakları adına 20 Kasım farkındalık günü adı altında farkındalık oluşturulmaktadır. Tablonun sonunda belirtilen (f: 7) bu tarz öğrencilere hakları konusunda gerekli olan yardımların verildiğini ifade etmişlerdir.

“Özel eğitimli bireylere pozitif ayrımcılık tanınmalıdır.” alt temalı maddede bir öğretmen şu şekilde görüşünü dile getirmiştir:

(K-K-9) “Özel gereksinimli bireyleri ötekileştirmemek ve diğer akranlarından farklı olduğunu ona hissettirmemek için ona toplum yaşamında öteki kişilerle eşit bir duruma gelebilmenin yollarını açmalıyız. Bunun için özel gereksinimli bireylerin diğer akranlarından eğitim öğretim için daha fazla çaba sarf edilmesi gerektiği gerçeğini ortaya çıkarmaktadır.”

(K-E-30) “Okul ortamımız çocuk haklarına saygılı hoşgörülü ve demokratik bir ortam oluşturduğu için bu tarz öğrencilere pozitif ayrımcılık sağlanmaktadır. Ayrıca bu durum hakkında öğretmenler odasında ve toplantılarda da gündeme getiriyoruz.”

“Haklar konusunda kısmen bilgi sahibi ve okulun fiziki şartları yeterli değildir.” alt temada bir öğretmen görüşünü şöyle dile getirmiştir:

(K-E-19) “Okul kısmen duyarlı fakat okulun fiziki şartlarının elverişli olası bu hakların öğretilmesinde gerekli etkinlik ve faaliyetler için zaman tanınmaması bu konuda eksiklidir.”

(K-K- 20) “Okul her ne kadar duyarlı olsada yeni nesil gençlerin sosyal medyanın etkisi ile arkadaşlarına olan davranışlarında kaba ve şiddete meyilli olması haklarını geri plana itmesine sebebiyet vermektedir.”

(K-K-1) “Evet okulumuzda rehberlik servisi ve branş öğretmenler öğrencinin herhangi bir sorununda, başarısında desteklemesi ve çözüm odaklı yaklaşması önem teşkil etmektedir.”

(K-K- 17) “Kısmen bilgi sahibi olmakla birlikte özel gereksinimli bireylere eğitim hakkı uygulanıyor. Özel sınıf ve özel öğretmen çeşitli malzemelerle destekleniyor.”

“Özel eğitim sınıfları amacına uygun kullanılmıyor” alt temasın da bu sınıfların yetersiz oluşu malzeme eksikliği okulun bu konuda destek vermemesi gereken özenin gösterilmemesi ile ilgili olarak diğer bir öğretmen şu görüşü belirtmiştir

(K-E- 9) “Okulumuzda özel eğitim sınıflarına asla girilmiyor. Bu sınıflar için malzeme ve eksiklikler giderilmiyor örneğin akıllı tahta dahi yok amaca hizmet etmeyen bir ortam mevcuttur.” bu görüşü destekleyen bir diğer görüş ise:

(K-E-11) “Okulumuzda çocuk haklarına kısmen duyarlı davranıldığını düşünüyorum. Eğitim-Öğretim hakkının kullanımı dikkate alınırken, kültürel, sanatsal ve sportif faaliyetlere çok fazla önem verilmekte veya ikinci plana atılmaktadır.” bu görüşün tam zıddı olarak bir öğretmen ise şu şekilde açıklamıştır:

(K-E-15) “Çocuk çift kanatlı olduğu için hiçbir zaman tek bırakılmamalı ve eğitim hayatı okulun bir parçası özel eğitimli öğrencilerimiz için gerekli ortam mevcut ve amaca gayet uygundur.” bunu destekleyen bir başka görüşte şu şekildedir:

(K-K-16) “Öğretmenlerin amaca hizmet etmek için çok sabırlı ve zahmet çektiğini düşünüyorum. Gerektiğinde pozitif ayrıcalık gösterilmekte ancak tüm öğrencimiz için söylemek gerekirse eğitim sistemi sorunludur.”

“Uzman eğitimciler tarafından eğitim verilmelidir.” alt temasıyla ilgili bir öğretmen görüşünü şu şekilde dile getirmiştir.

(K-E-3) “Özel gereksinimli öğrencilerin eğitimi daha farklı olduğu için bu konuda yetersiz olduğumuz konular olduğu için uzman yardımı şarttır. Çünkü çocuğun tepkileri akranlarından farklı olmakla birlikte ortamda kendini iyi ifade edemiyor.”

(K-K- 13) “Sınıf ortamında akran zorbalığına maruz kaldığı için bu durumda çocuk kendini yalnız hissedebiliyor bu yüzden sağlıklı bir iletişim kurulması için hem öğretmen hem de bunun yanında uzman yardımı daha faydalı olacaktır.”

“Çocuk haklarının farkındadır.” alt temasında öğretmen şu şekilde görüşünü belirtmiştir

(K-K-14) “Okulumuz bu konuda duyarlı olduğunu, çünkü öğretmenlerin bu konuda yeterli bilgi sahibi olduğu bunun için gerekli olan eğitimlerin alındığını işlerinde iyi olduğunu söylemiştir.” bu görüşü destekleyen başka bir görüşte.

(K-E-12) “Okulumuzda ahlak ve yurttaşlık eğitimi dersi seçmeli olarak seçilmiş olup, çocuk haklarına yer verilmiştir. Ayrıca 5,6. sınıflarda sosyal bilgiler dersinde de bu konulara yer verilmektedir. Bu yüzden çocuk haklarının korunduğu her bireyin kendine özgü biricik olduğu ve kabul edildiği bir ortam vardır.”

(K-K- 10) “Evet demiştir. Özel gereksinimli öğrenciler için ayrı çalışma planlıyoruz. Onlar için ayrı sınav yapıyoruz ve bu öğrencilerde din, dil, ırk ayrımına girmeksizin uygun ortam sağlıyoruz.”

Bu kategorideki en son temada “Okulumuzda Özel gereksinimli öğrencilere gerekli algı ve bu konuda duyarlılık tam anlamıyla oluşturulmuyor.” bu temaya öğretmenlerden biri şu görüşü şekildedir.

(K-E-29) “Okulumuzda çocuk haklarına tamamen duyarlı olduğunu düşünmüyorum. Bazı haklara çok önem verip onları ön plana çıkararak örneğin eğitim hakkı ya da oyun hakkı gibi çocuğun hiç haberi olmadığı haklarla ilgili bir şey yapmaması onlarda bir algı oluşturmuyor ve çocuk bu haklarını asla bilmiyor. Mesela toplumun kültürüyle ilgili olan estetik, sanatsal, fiziki yapının güçlendirecek spor faaliyetlerle ilgili hiçbir şey yapmaması bunları yokmuş gibi göstermesi çocuğun haklarından haberdar olmasını engellemektedir. Çünkü bazı haklar ne kadar çocuğa aktarılsa da herhangi bir uygulama ya da çalışma yapmadan ve çocuk burada bir sorumluluk almaması maalesef bu haklarını sadece öğrenmesine ya da bir süre sonra unutmasına sebebiyet vermektedir”

“Okulumuzda 20 Kasım Çocuk Hakları günü adı altında farkındalık yaratılıyor.” bu alt temada çoğu gönüllü katılımcılar okullarında bu tarz faaliyetlerle ilgili çalışmaların yapıldığını söylemişlerdir. Ayrıca okulların bugünde çeşitli çalışmalar

gerçekleştirdiğini de söylemişlerdir. Bir öğretmen bu konuda şunu söylemiştir:

(K-K-25) “Çocuk hakları gündemden düşmeyen bir konu olduğu için ve çocuk haklarının çoğu ihlal edildiği için çocuklara bu bilinci vermek adına 20 Kasım çocuk hakları günü Farkındalık yaratmak adına konunun ana fikrine uygun afiş, pano, video anket gibi çalışmalar yapılmaktadır.”

(K-K-27) “Branşım ile ilgili önemli bir konu olduğu için çocuklarla her yıl bugünü kutlamaktayız. Bununla ilgili yazılar ve görsellerle zenginleştirip çocuk haklarıyla ilgili bir köşe hazırlatıp bu köşeye çeşitli çocuk haberleri çocuk hakları sözleşmesinde Bulunan hakları yazıp Farkındalık yaratıyoruz.”

Bir diğer Alt tema “Öğrenciler hakları konusunda destekleniyor” temasında öğretmenlerden biri şunu dile getirmiştir:

(K-E-28) “Bu konuda özel gereksinimli bireyler için ayrı çalışma hazırlıyoruz. Onlar için ayrı sınav soruları seviyelerine uygun olarak daha açık anlaşılır ve zorlanamayacağı şekilde hazırlıyoruz. Ayrıca bu konuda okulumuzda bulunan özel eğitim öğretmenlerinden yardım isteyip disiplinler arası kuralına da uyarak çocuğun haklarını ihlal etmemeye çalışıyoruz ve onu bu konuda destekliyoruz.”

(K-K-5) “Haklarının bir kısmı ihlal edilse de özel gereksinimli öğrencilerimiz için haklarının bilincinde daha iyi olması için her konuda destekliyoruz ve kendinin özgüvenli olmasını sağlıyoruz. Yaşına uygun eğiti almakta bunun için sağlığa uygun ortamlarda bu eğitim verilmektedir.”

Soru 4: Sosyal bilgiler öğretmeni olarak öncelikle özel gereksinimli çocuklara haklarının öğretiminde hangi yöntem ve materyali kullanıyorsunuz?

Tablo 5.4 Sosyal bilgiler öğretmenlerinin hakların öğretiminde kullandığı yöntem ve materyale ilişkin görüşleri

KATEGORİ		TEMALAR	f
EVE ÖĞR ETİ M	YÖN TEM	1. Soru-cevap, drama, hayal gücü, hikâye, örnek olay	20

		2. Yaparak ve yaşayarak öğrenme	10
		3. Fiziksel, psikolojik, cinsel sömürüye karşı korunma	8
		4. Kendini koruma ve kollama	7
	MATERİYAL	5. Temel Haklar, Görsel ve 3 Boyutlu Materyal Kullanımı	4
		6. Video. Mindlab, satranç resim	3

Tablo 5.4’e incelendiğinde Öğretmenlerin çoğunluğu (f: 20) çocuklara hak kavramı öğretilirken soru cevap, drama, hayal gücü, resim gibi yöntemlerden yararlanarak daha etkili olduklarını belirtmişlerdir. Bunlara ek olarak (f: 10) bu hakların öğretiminde hayatın içinden gelen hayata uyumlu yaparak yaşayarak öğretme tekniğine sık sık başvurduklarını belirtmişlerdir. Öğretmenlerden (f: 8) özel gereksinimli çocuklara fiziksel ve cinsel sömürüye karşı nasıl kendini koruyacağını Sınıf ortamına en uygun olan şekilde kendilerini çok değerli olduğu anlatılmaktadır. Tabloda ki bir başka tema olan kendini koruma ve kollama (f: 7) sınıfta bu konuyla ilgili örneklerin çocukları çok etkilediği ve akılda daha fazla kalıcı olduğunu söylemekle beraber kendilerinden de örnek verilerek Farkındalık yaratılmaya çalıştıklarını da söylemekten çekinmemişlerdir. (f: 4) ise çocuk haklarının öğretiminde en çok temel haklar ve bu haklarla ilgili görseller 3 boyutlu materyal kullandıklarını ifade etmişlerdir. Tablonun sonunda yer alan (f: 3) çocuk haklarının öğretiminde video, Mindlab, satranç, resim gibi materyallerden yararlandıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenlerin konuya ilişkin vermiş olduğu cevaplar aşağıdaki alt temalarda belirtilmiştir.

Öğrenme ve öğretim şekilleri kategorisine ait “Soru-cevap, drama, hayal gücü, hikâye, resim” alt temalarında birkaç öğretmen görüşünü şöyle dile getirmiştir.

(K-K-18) “*Kaynaştırma öğrencilerin düzeyine göre eğitim öğretim planı hazırlarım. Haklar soyut olduğu için örneklerle, yaşam becerilerini, günlük yaşam problemleri ve başarıları ile somut yaşantılar oluşturmaya çalışıyorum. Bazen de röportaj ve soru cevap yöntemin den de yararlanıyorum.*”

(K-E-16) “Öncelikle onların değerli olmaları her şeyden önemlidir. Çünkü özel gereksinimli öğrenciler kendilerini farklı hissederler. Çocuğun değerli olduğunu ve diğerlerinden farklı olmadığını davranışlarımızla hissettirmemiz için onlara uygun sorular hazırlarım gerekirse röportajdan yararlanırım bazen de dramaya dâhil ederim bazen hikâyeler, hayal güçleri geniş olduğu için resim çizmelerini de isterim.”

“Yaparak ve yaşayarak öğrenme” alt temasında Öğretmenlerden bir tanesinin düşüncesi aşağıda belirtilmiştir.

(K-E-2) “Özel gereksinimli çocukların kendilerini değerli hissetmeleri için diğer öğrencilerden farklı hissetmemeleri için sınıf içinde yatırdığım yaparak yaşayarak öğrenme etkinliğine aktif katılmasını sağlıyorum. Onlar için derste daha çok görsel materyaller kullanmaya çalışıyorum.”

Diğer bir tema da “Fiziksel, psikolojik, cinsel sömürüye karşı korunma” öğretmenlerden biri görüşünü şu şekilde dile getirmiştir.

(K-K-30) “Öncelikli olarak bu çocukların fiziksel her türlü cinsel sömürüye karşı korunması ve bununla ilgili haklarının eğitimini veriyorum. Çünkü bu öğrenciler özel ihtiyaçları olduğu için güvenlik hakkını bilmeli sağlıklı bir ortamda yaşaması hakkını bilip psikolojik sömürüye de maruz bırakılmamalıdır.”

(K-E-13) “Okulumuzda özel gereksinimli öğrenciler bulamamaktadır. Fakat olsalardı özel eğitim seminerleri olarak kendimi geliştirir onlara daha iyi bir eğitim sunma fırsatını vermek isterdim. Onların çok değerli olduklarını hissettirir çokça hakkı olduğunun farkına varmalarını sağladım. Onlar için en önemli şey psikolojilerinin iyi olması ve kendi bedenine ona ait olduğunu kavratıp kendini her türlü kötülükten korumasıdır.”

Tablodaki bir diğer alt tema “Kendini koruma ve kollamayı” temasında öğretmen görüşünü şöyle ifade etmiştir.

(K-K-28) “Özel gereksinimli öğrenciler diğer akranlarında gerek zekâ gerek fiziksel,

bilişsel olarak farklı olduğu için en çok kendini korumalı ve kendinin değerli ve biricik olduğunu kabul ettirmeliyiz.”

(K-E-11) *“Bir öğretmen olarak özel gereksinimli çocuklara düşüncelerini ifade etme saygı, sevgi çerçevesinde hür iradeleriyle fikirlerini söyleyebilmelerini teşvik ediyorum. Bu yüzden sağlıklı bir iletişim meydana gelebilecek ve olası bir tehlike karşısında kendini koruyacak ve bunu rahatlıkla dile getirebilecektir.”*

(K-E-19) *“Bütün öğrencilerle aynı olmak istiyor ve BEP’li olduğunu kabul etmiyor çözmek istemiyor bende eğitimini almadığım için sadece onun eksik olarak görmediğimi hissettiriyorum. Haklarının temel haklar olduğunu öğretiyorum okulumuzda herhangi bir materyal malzeme olmadığı için bu konuda pek bir şey yapamıyoruz.”*

Öğrenme ve öğretim şekilleri alt kategorisine ait “Temel Haklar, Görsel ve 3 Boyutlu Materyal Kullanımı” alt temasında öğretmenlerden biri konu ile ilgili görüşünü,

(K-E-7) *“Tüm çocuklar gibi özel gereksinimli çocuklar da aynı haklara sahiptir. Ayrıca özel gereksinimli çocuklar olduğu için yaşlılarından daha çok ilgilenilmeli emek harcanmalıdır. Bu yüzden temel haklar konusu onlara kavratılmalıdır. Bunun içinde görsellerden 3 boyutlu materyallerden faydalaniyorum.”*

(K-E-11) *“Çocuğun özel gereksinimli uygun olarak değişimiyle birlikte yaşama hakkı, eğitim haklarından bahsediyorum. Akıllı tahta, çeşitli videolardan faydalaniyorum.”*

“Video, mindlab, satranç” alt teması ile alakalı öğretmen düşüncesi aşağıda belirtilmiştir.

(K-K-14) *“Özel gereksinimli öğrencilerin raporlarının getirilmemesi ve ailelerin bu durumu gizlemesinden dolayı düzgün soru hazırlama ya da onların seviyesine uygun konu anlatımlarında zorlanıyorum. Özel bir ilgi gerektiren bu öğrenciler aşağılanmaya da zorbalık yapılmasın diye aile durumu kabullenememekte bu durum özel gereksinimli olan öğrencinin yaşlılarına göre nasıl bir ilerleme kaydetmesinin*

önünü kapatmaktadır. Fakat okulumuzda bu öğrenciler için mindlap akıl oyunu (düşünce laboratuvarları) onların seviyesine uygun olarak hazırlanmış ve becerilerini geliştirecek niteliktedir. Satranç ve çeşitli diğer oyunlarda oynatılmaktadır. Bunların yanı sıra onların el becerilerinin sergilendiği ve bu tür becerilerinin gerçekleştiği mekânda okulumuzda mevcuttur.”

(K-K-17) “Öncelikle özel gereksinimli çocuğun kendini ifade edebilmesinin çok önemli olduğunu düşünüyorum. Bu anlamda onlara bol bol söz hakkı verip desteklemeye çalışıyorum. Böylece sınıf arkadaşlarıyla kaynaşmasını sağlıyorum. Dersimizle ilgili oyunlarda öncelik tanıyorum.”

Yorumlardan anlaşıacağı üzere her çocuğun hisleri farklı ve her okulun yapısı öğretmenlerin elindeki fırsatları sınırlı hale getirmektedir. Öğretmen kendi eğitimi dâhilinde haklarını öğretiyor ve kavratıyor. Çoğu öğretmen okulda materyal ve malzeme eksikliği olduğu için özel gereksinimli öğrencilerin eğitiminin eksik kaldığını belirterek aynı zamanda fırsat eşitliği ilkesinin ihlalinin de söz konusu olduğunu ifade etmişlerdir.

Soru 5: Sizce özel gereksinimli öğrencilerin çocuk haklarını öğrenme düzeyi nedir? Sizce bu öğrenciler en çok hangi haklarının biliyor ve kullanıyorlar?

Tablo 5.5 Özel gereksinimli öğrencilerin çocuk haklarını öğrenme düzeyine ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri

KATEGORİ	TEMALAR	f
----------	---------	---

ÖĞÇ' LARIN HAKLARINI ÖĞRENME DÜZEYİ	1. Eğitim hakkı, oyun hakkı, yaşama hakkı ve kendini ifade edebilme hakkı öğrenimi daha yüksektir.	13
	2. ÖĞÇ'ların çocuk hakların öğrenme düzeyi ve algılaması zihinsel, kişilik ve gelişim aşamasına göre farklılık göstermektedir.	9
	3. Normal öğrencilere göre öğrenme düzeyleri daha yavaştır. Bunun için derste ayrıntılı bilgiler verilmelidir.	8
	4. En çok Ekonomik ve finansal haklarını bilmektedir.	7
	5. Soyut bir kavram olan hak konusunu tam olarak algılayamamaktadır.	5

Tablo5.5 incelendiğinde özel gereksinimli çocukların haklarını öğrenme düzeyi ve bu haklarından en çok hangilerini kullandığını (f: 13) eğitim, oyun, Yaşama ve kendini ifade edebilme hakkı öğrenimleri diğer haklara göre daha fazla öğrenmektedirler. Diğer hakların sadece kitap üstünde kaldığını belirtmişlerdir. (f: 9) Özel gereksinimli çocukların çocuk haklarını öğrenme düzeyi ve algısı zihinsel, kişilik ve gelişim aşamasına göre farklılık göstermektedir. Şeklinde belirterek her öğrencinin durumunun kendine göre olduğu aynı zamanda özelliklerinin farklılaştığını söyleyerek buna göre eğitim verilmeli ifadesini kullanmışlardır. (f: 8) ise normal öğrencilere göre öğrenme düzeylerinin yavaş olduğunu onlara haklarını öğretirken daha özverili olunması gerektiği görüşünü belirtmiştir. (f: 7) kategorisinde de başta aileler ve çocuklar ekonomik ve finansal hakların farkında olduğunu diğer haklarının ise farkında olmadıklarını belirtmişlerdir. Son olarak (f: 5) ise hak kavramı elle tutulur bir kavram olmadığı için soyut bir kavramı oluşturduğu için bu konu tam olarak algılanamamaktadır.

Diğer bir kategori “Eğitim hakkı, oyun hakkı beslenme hakkı Yaşama hakkı ve kendini ifade edebilme hakkı öğrenimi daha fazladır.” alt temasında öğretmen görüşünü şu şekilde belirtmiştir.

(K-K-18) “Bence en çok Yaşama, Eğitim, Sağlık, oyun hakkı gibi temel haklarını biliyor. Örneğin eğitimlerini en başarılı şekilde devam ettirebilmek için gerek aile gerek çocuklar çok çaba gösteriyor. Bu konuda her şey aile ile başlamaktadır. Eğer

aile özel durumunun ihtiyaç ve isteklerini farkındaysa çocukta bir o kadar Farkında ve bilinçli oluyor.”

(K-E-1) *“Özel gereksinimli öğrencilerin öğrenme düzeyi düşük olduğu için haklarını çok iyi öğrenememekte en çok oyun haklarını öğrenmekte bununla beraber eğitim, beslenme haklarını öğrenmektedir. Yalnız diğer öğrencilere göre bilinç düzeyleri daha noksandır.”*

Bu öğretmenlerin bu temayla ilgili görüşlerinden anlaşılan özel gereksinimli öğrencileri alt ve orta düzeyde haklarını öğrendiğini görmekteyiz. Bilinçlerinin yeterli olmadığı tespit edilmekle birlikte en çok temel haklarının farkındadırlar.

Bir diğer alt kategori olan “Özel Gereksinimli çocukların çocuk haklarının öğrenme düzeyi ve algılaması zihinsel, kişilik ve gelişimine göre değişir.” alt temasında öğretmen görüşünü şu şekilde belirtmiştir.

(K-K-10) *“Özel gereksinimli bireylerin öğrenme düzeyi performansına göre değişir. Çocuklar en azından eşit eğitim haklarının olduğunu biliyor ve fark edebiliyorlar. Eskiye oranla bu öğrenciler daha fark edilebilir ve haklarını yaşamada daha sorun yaşadığını görüyorum düzey daha da artırılabilir.”*

(K-K-2) *“Özel gereksinimli öğrencinin durumuna göre değişkenlik gösterir bu durum çünkü gereksinimine göre taşınmalı eğitim okulun olanakları öğrenciye uygun hale getirilmelidir.”*

(K-E-22) *“Bu çocuklar haklarını yeterince kullanamamaktadır. Çünkü BEP’li öğrenciler için yeterince çalışma yok bu çocuklar bir kenara konulmaktadır. Öncelikle bu çocukların algısı tespit edilmelidir. Öğrenme düzeyine bireysel farklılıklarına göre gelişimine göre hareket edilmeli ve hakları öğretilmelidir.”*

(K-K-18) *“Son yıllarda evet kullanıyorlar. Bu sorunun cevabı özel bir bireyin rapor yani zihinsel durumuna göre değişkenlik gösterir. Hafif zihinsel, raporlu öğrenciler bu konuda daha bilinçlidir.”*

(K-E-16) “Öncelikle öğretmen olarak çocuğun durumunu göz önüne alarak öğretebildiğimiz ve Farkındalık oluşturarak bilinçlendirebildiğimiz ölçüdedir. Her özel gereksinimli öğrenci de kendine özgüdür. Bu yüzden verebildiğimiz eğitim öğretim öğrencideki bulunulmuşluk bu sorunun cevabıdır.”

(K-E-10) “Özel gereksinimli öğrenciler ailenin desteği ile var oldukları için çocuklar haklarının kavrayamıyor düşüncesindeyim. Özel çocukların kişilik ve gelişim aşaması algı düzeyi farklı olduğu için yapılan testler ve özel uygulamalar ile bunlar desteklenmelidir.”

(K-K-7) “Benim öğrencim düşük seviyede olduğu için orta ağır zihinsel sınıfı olduğu içindir. Bilinç düzeyi gelişimine göre orta seviyede olduğunu söyleyebilirim.”

“Özel gereksinimli çocukların haklarını Öğrenme düzeyi ve Kullanımı” kategorisinde “Normal öğrencilere göre öğrenme düzeyleri yavaştır. Bunun için daha ayrıntılı ders işlenmelidir.” temasında öğretmenlerden biri görüşünü şu şekilde belirtmiştir.

(K-E-9) “Özel gereksinimli çocukların bilinçleri şu şekilde oluyor. Kurallar belirtilirse uymaya çalışıyorlar. Örneğin parmak kaldırıp söz hakkı almaları öğrenme düzeylerini bir nebze geliştiriyor. İfade özgürlüklerini kullanıyorlar. Bilinç düzeyleri normal bireyler kadar etkili değil tabi ki fakat sorularla yönlendirilirse bilinç düzeyleri artıyor. Farklı seçenekler arasında seçim yapabiliyorlar. Bunların tam manasıyla gerçekleşmesi için onlar için ayrıntılı ders işlenmelidir.”

(K-E-30) “Öğrenme seviyeleri orta düzeydedir. Çoğu hakkının asla farkında değil ve bu konularda bilinçli davranıp hareket ettiklerini düşünmüyorum. Örneğin öğretmenle iletişim kurmayıp bazen kendilerine en yakın seçtikleri kişilerle problemlerinin paylaşıyorlar. Haklarının bilince değil ve napa çağını bilemeyebiliyor.”

Bir diğer alt tema “En Çok Ekonomik finansal haklarının farkındadırlar.” alt temasında öğretmen görüşü;

(K-K-21) “Haklarını öğrenme düzeyi denilince devlet güvencesi de birçok hakları bulunduğundan habersizdir. En çok ekonomik parasal haklarının farkındadırlar. Öğrenci ve ailesinin yarar/zarar, Devlet/vatandaş, Zayıf/menfaat değerlerine göre değişiklik gösteriyor diye gözlemliyorum. Bunun yüzünden sanki çocuğun bir tek bu hakkı varmış gibi bir algı yaratılıyor ÇHS sözleşmesinde ki devlet tarafından da kabul görüp onaylanan diğer haklar geri planda kalabilmektedir. Bu da çocuklarımızın haklarının sadece finansal haklar olduğu bilincinin yaratılmasına sebep olmaktadır.”

Son kategoride ise “Soyut bir kavram olan haklarını anlayamamaktadırlar.” bu temaya ilişkin görüşlerini öğretmenler şu şekilde belirtmişlerdir.

(K-K-24) “Haklarını kavraması özel gereksinimli öğrenim durumuna göre değişir. Haklar konusu soyut olduğu için hemen algılayamayabiliyor. Bunun için öğrencinin seviyesine daha uygun ve somut bir şekilde işlenmelidir diye düşünüyorum. Ailenin eğitim durumu düşükse çocuğun bilinç düzeyide düşük olmaktadır.”

(K-K-15) “Özel gereksinimli öğrencilerin haklarını öğrenme konusunda düzeyleri düşük özellikle algılama ve anlama sorunu yaşayanların haklarını yeterince koruyamadıklarını düşünüyorum. Aynı zamanda bu tarz öğrencilerin anlama düzeyleri düşük olduğu için uygulama esnasında problem ortaya çıkmaktadır. Haklar konusu somut elle tutulur bir konu olmadığı için aile ve öğretmen desteklemeli hakların pratiğe dönüştürülmesi sağlanmalıdır.”

(K-E-7) “Haklar konusunda çok ilerleme kaydettiğimizi düşünmüyorum. Özel gereksinimli çocukların kişilik ve gelişim aşaması algı düzeyi farklı olduğu için yapılan testler ve özel uygulamalarla bunlar desteklenirse hem daha iyi anlar hem de rahatlıkla uygulayabilir.”

(K-K-9) “Özel gereksinimli öğrenciler arasında bireysel farklılık olduğu için bu konu hakkında genelleme yapmayı doğru bulmuyorum. Hepsi aynı anda anlayamayabiliyor. Her özel gereksinimli öğrencinin düzeyi farklı olduğu için algılamaları değişiyor. Genellikle sessiz, çekapank ve kabullenmiş ve çaresiz olarak ortamda yaşamaya çalışıyorlar.”

(K-E-11) “Örneğin otizmli bireyler haklar konusu soyut kavramlar olduğu için haklarını asla anlayamıyorlar. Bilinçli hareketleri yoktur. Soyut kavramları algılamadığı için de bunlar kesinlikle anlaşılmamaktadır.”

Soru 6: Size göre özel gereksinimli çocukların haklarını kullanma ve uygulama esnasındaki bilinç düzeyi nedir?

Tablo 5.6 Sosyal bilgiler öğretmenlerinin özel gereksinimli çocukların bilinç düzeylerine ilişkin görüşleri

KATEGORİ	TEMALAR	f
BİLİNÇ DÜZEYİ	1. Anlama düzeyleri düşüktür.	13
	2. Haklar konusunda bilinçli olduğunu düşünmüyorum.	10
	3. Ailelerin bilinç düzeyi düşükse haklarını kullanamamaktadır.	10
	4. ÖGÇ durumuna göre farklılık göstermektedir.	8
	5. Çocuk haklarını istenilen düzeyde kullanamamaktadır.	4
	6. BEP çocukların düzeylerine göre değildir.	3
	7. Çocuğun zihin engeline göre bilinç düzeyi ve uygulaması değişkenlik gösterir.	2

Tablo 5.6 incelendiğinde çocuk haklarının kullanımı ve uygulamadaki bilinç düzeyi hakkında sosyal bilgiler öğretmenlerinin büyük çoğunluğunun (f: 13) özel gereksinimli öğrencilerin anlama düzeylerinin düşük olduğunu ifade etmişlerdir. Bununla birlikte (f: 10) bu tarz öğrencilerin haklar konusunda bilinçli olmadıklarını belirtmişlerdir. Özel gereksinimli çocukların durumlarının farklılık göstermesi (f: 8) tarafından açıklanmıştır. (f: 4) ise çocukların haklarının yeterince kullanamaması bunun nedenin öğrencilere bu hakların öğretiminde yeteri kadar zamanın olmaması şeklinde açıklamışlardır. Aynı zamanda (f: 3) BEP programlarının çocukların düzeyine göre olmadığı için haklarının bilincinde olmadığını tanımlamışlardır. (f: 2) de öğretmenlerin bazıları öğrencilerin bilinç düzeylerinin zihin durumuna yani rapor durumuna göre de değişkenlik gösterdiğini belirterek çocuk haklarının uygulama ve

kullanma esnasındaki bilinç düzeyinin farklılığını ifade etmiştir. Bu konuda öğretmenlerin vermiş olduğu temalar aşağıda verilmiştir.

“Hakların kullanımı ve uygulamasındaki bilinç düzeyi” kategorisi “Anlama düzeyleri düşüktür.” alt temasında öğretmenlerin konu ile ilgili görüşleri,

(K-E-3) “*Özel gereksinimli çocukların kişilik ve gelişim aşaması algı düzeyi anlama düzeyi farklı olduğu için testler özel uygulamalar ile bunlar desteklenmeli aksi takdirde anlama düzeyleri düşük kalmaktadır.*” şeklinde belirtmiştir.

(K-K-17) “*Anlama düzeyleri ve bilinçleri normal bireyler kadar etkili değildir. Fakat bu tarz öğrenciler sorularla yönlendirilirse bilinç ve anlama düzeyleri artıyor ve farklı seçenekler arasında seçim yapmaktadır.*” belirterek anlama düzeylerinin düşük olması ancak bunun çeşitli etkinliklerle desteklenmesiyle daha bilinçli hale gelmelerinin mümkün olduğunu açıklamıştır.

Bir diğer alt tema olan “Haklar konusunda bilinçli olduğunu düşünmüyorum.” temasında öğretmenlerin görüşü aşağıda verilmiştir:

(K-K-22) “*Özel gereksinimli çocuğun haklarını kullanması biraz daha bilinç ve süreç isteyen bir durum olduğu için haklar konusunda bilinçli olduğunu düşünmüyorum.*” şeklinde açıklayarak bilinç düzeylerinin iyi olmadığını hatta çok düşük seviyede olduğunu ifade etmiştir.

Bir diğer alt tema olan “Ailelerin bilinç düzeyi düşükse haklarını kullanamamaktadır.” temasında konuya ilişkin öğretmenlerin görüşü,

(K-K-27) “*Anlama düzeylerinin istenilen seviyede olmamasından dolayı haklarını kullanma ve uygulama esnasında problemler yaşamaktadırlar. Bu konuda hem okul hem de aile çocukları daha çok desteklemeli ve pratiğe dökülmesine yardımcı olmalıdır.*” şeklinde açıklamıştır.

(K-K-9) “*Aile'nin eğitim düzeyi ne kadar düşükse bilinç düzeyide düşük olmaktadır.*” ifadesiyle ailelerin bu konuda bilgi seviyelerinin artırılması ve çocuğa bu konuda

gereken desteğin eğitimle sağlanacağını açıklamıştır.

Bir diğer alt tema olan “Özel gereksinimli çocuğun durumuna göre farklılık göstermektedir.” temasında konuya ilişkin öğretmen görüşü,

(K-E-15) *“Öncelikle her özel gereksinimli öğrenci kendine özgüdür. Bu yüzden verdiğimiz eğitim öğrencideki hazır bulunuşluk bu sorunun cevabı olabilir şeklinde görüş belirtmiştir.”*

(K-K-11) *“Her öğrenci için bu durum farklıdır. Öğrencinin o anki durumuna göre farklılık göstermektedir.”* şeklinde ifade ederek çocuk haklarının yeterince kullanamadığını ve bunu sebebinin özel gereksinimli çocuğun durumunun değişkenlik göstermesidir.

Bir diğer alt tema “Çocuk haklarını yeteri kadar kullanamamaktadır.” temasında öğretmenlerden biri konu ile ilgili görüşünü,

(K-E-7) *“Çocuğun haklarını yeteri kadar kullandığını düşünmüyorum. Bunun nedeni ise bu öğrencilerin davranışlarının farkında olmaması ve onlara bu konuda yeteri kadar destek verilmemesi ve gerekli ortamın sağlanmamasıdır. Şeklinde ifade etmiştir.”*

Bir diğer alt tema “BEP programları çocukların düzeyine göre değildir.” temasında öğretmenlerden biri konu ile ilgili görüşünü,

(K-E-1) *“Çocuklar yeterince haklarının kullanamamakla birlikte BEP’li çocuklara yönelik istenilen düzeyde çalışma yapılmaması aynı zamanda bu hazırlanan programların bu tarz öğrencilerin düzeyine göre olmamasıdır.”* şeklinde ifade etmiştir. Bu tarz programlar hazırlanırken öğrencinin düzeyinin dikkate alınmasına vurgu yapmıştır.

Bir diğer alt tema olan “Bilinç düzeyi ve uygulaması öğrencinin rapor yani zihin durumuna göre değişmektedir.” temasında konuya ilişkin öğretmen görüşü,

(K-K-5) “Hakların kullanımı ve uygulamasındaki bilinç düzeyi ile ilgili öğrencinin rapor yani zihin durumuna göre değişkenlik göstermesidir. Hafif zihinsel raporlu öğrenciler bu konuda daha bilinçlidir.” şeklinde ifade etmiştir.

Soru 7: Okulunuzda özel gereksinimli çocukların haklarını uygulama esnasında karşılaştığı problemler nelerdir?

Tablo 5.7 Özel gereksinimli öğrencilerin haklarını uygulamasına ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri

KATEGORİ	TEMALAR	f
SORUNLAR	1. Aile bilgisizliği ve ailenin durumu kabullenmemesini başlıca sorun olarak kabul ediyorum.	10
	2. Eğitim, materyal, uzman yetişmiş personel eksikliğinden kaynaklı sorunlar	10
	3. Sağlıklı çocukların ÖĞÇ’leri akran zorbalığına maruz bırakması	8
	4. Haklar konusunda müfredat eksikliği bulunmaktadır.	7
	5. Değer eksikliği	5
	6. Kendilerini tam anlamıyla ifade edememeleri	4
	7. ÖĞÇ’lerin İstihdam sorunları	2

Tablo 5.7 incelendiğinde özel gereksinimli öğrencilerin haklarını uygulama sırasında karşılaştığı sorunlar kategorileştirilmiş ve tabloda belirtilen temalardan da anlaşılacağı üzere en çok (f: 10) ailenin bilgisizliğini ve ailenin çocuklarının durumunu kabullenememesi temasını (f: 10) Eğitim, Materyal, Uzman yetişmiş personel eksikliğinden kaynaklı sorunlar (f: 7) ise haklar konusunda yetersiz bilgi Müfredat eksikliğinin olması bu konuda yeteri kadar kitapların içeriğinde bahsedilmemesi (f: 8) sağlıklı çocukların ÖĞÇ’leri dışlaması ve alay etme, akran zorbalığına maruz bırakması bu tarz çocukların içine kapanık sessiz kalmasına sebebiyet vermektedir. Öğretmenlerin bu temalara verdiği yanıtlar aşağıda belirtilmiştir. (f: 5) ise değer eksikliği temasına vurgu yaparak bu çocuklara daha fazla değer verilmesi onların eğitiminde daha sabırlı ve özverili davranışların sergilenmesinin gerekli olduğunu ifade etmişlerdir. (f: 4) özel gereksinimli çocukların bazen konuşma güçlülüğü çekmesi kendilerini ifade edememelerine neden olmaktadır. Bu sebeple iletişimde kopuklukların ortaya çıktığına vurgu yapmışlardır. Tabloda belirtilen (f: 2) özel gereksinimli çocukların eğitim hakkı

olduğunu okuduklarını fakat yaşamlarının ileriki dönemlerinde işle alakalı istihdam sorunlarının gerçekleştiğini de ifade etmişlerdir.

Karşılaşılan sorunlar kategorisinde “Aile bilgisizliği ve ailenin durumu kabullenememesi” alt temasında öğretmen görüşünü şu şekilde belirtmişlerdir.

(K-E-5) “Ebeveynin eğitim durumu Ailenin ekonomik durumu gibi sorunlardan dolayı Velililerle iletişimde zorluklar yaşanmaktadır. Özel gereksinimli öğrencinin ailesinin maddi geliri ve eğitim durumu iyiye iletişim kurmada bir problem yaşanmamaktadır. Bir diğer sıkıntıda velinin çocuğunun özel durumunu kabullenememesi öğretmenle bu konuda iletişim kurmasında da güçlükler yaratabilmektedir.”

(K-K-9) “Ailenin öğretmenle iş birliği içinde olmaması sadece okula bırakıp hiçbir şekilde ilgilenmemesi haklarını öğrenmede zaman israfına neden olabilmektedir. Bu konuda ailenin destek olmaması özel gereksinimli çocukların haklarının uygulama esnasında bir problem oluşturuyor çünkü ailede bu haklar pekiştirilmiyor ve bu çocuklara demokratik ortam sağlanmıyor.”

Bir diğer alt tema ise “Eğitim Materyal ve Uzman Yetişmiş Personel Eksikliğinden Dolayı” temasında öğretmenlerden biri görüşünü,

(K-E-20) “Sınıf içinde yeterli materyal olmadığı için o atmosfer oluşturulamıyor. Ve bu tarz öğrencilerimizin eğitim hakkı sınırlı kalmaktadır. Aynı zamanda özel gereksinimli çocukların özel eğitimiyle ilgili yeterli donanıma sahip olunamaması çocuğun verdiği tepkiler karşısında bazen nasıl bir yol izleyeceğimizi bilemeyebiliyoruz.” buda uzman yetişmiş personel eksikliğinden kaynaklanmaktadır.

(K-E-9) “Okul binasının çok eski olması fiziki yapısının kötü olması malzemenin olmaması ve sınıfta uygulamaya olanak sağlayacak ortamın hazırlanamaması zaman sınırlılığı gibi sebeplerden dolayı çocuk hakları tam manasıyla kavratılamamaktadır.”

(K-K-4) “Eğitim sisteminin ve okul imkânları el verdiği sürece uygulamaya

çalışıyoruz. Fakat okulların koşulları bu konuda en büyük sıkıntıdır bence çünkü koşulları oldukça yersizdir.”

(K-K-21) *“Bu konuda şunu söyleyebilirim. Fiziksel öğretim materyallerinde eksiklikler olabiliyor. Bu onların çoktan almış olduğu haktır. Bu yüzden çevresel desteklerin artırılması gerekmektedir.”*

Bir diğer alt tema “Sağlıklı çocukların ÖĞÇ’ları akran zorbalığına maruz bırakması” ile alakalı bir öğretmen görüşünü şu şekilde dile getirmiştir.

(K-K-9) *“Özel gereksinimli çocuklar daha çok akran zorbalığına maruz kalıyor buda önemli bir sorundur. Hem çocukların ruh hali hem de okuldan soğumalarına da sebebiyet vermektedir. Sağlıklı olan öğrencilerin onlara karşı yaklaşımları, dışlama, alay etme gibi sorunlar da onların haklarını uygulama esnasına örnek verilebilir.”*

(K-E-16) *“Özel gereksinimli öğrencilerde utangaçlık duygusu olduğu için zaman zaman hiçbir şey yapmamakta buda katılım hakkının da uygulamasında sorun oluşturmaktadır.”*

(K-E-14) *“Özel gereksinimli çocukların arkadaşları tarafından dışlanması en azından belli bir süre geçinceye kadar sürdüğünü belirtebiliriz. Ancak öğretmenin objektif olması bu tarz çocukların desteklenmesi neticesinde bu sorunlar aşılabılır.”*

“Haklar konusunda müfredat eksikliği bulunmaktadır” alt temasında bir öğretmen görüşünü şu şekilde belirtmiştir.

(K-K-22) *“Çocuk hakları konusunda kitap içeriklerinin eksikliği, içeriğin az olması ve bu haklar öğretilirken bu çocukların normalmiş gibi görülmeleri öğrenci arkadaşlarının bakış açıları bu konuda görülen en büyük problemlerden birisidir. Haklar sadece kitapta olduğu kadar müfredat dâhilinde işlenmesi çocuğun eksik kalmasına sebep olabilmektedir. Ayrıca özel gereksinimli öğrencinin diğer arkadaşlarından farklı olması hakları uygulamalı olarak öğretilmeyince ya da sık sık tekrar edilmedikçe haklarını unu tadabiliyor.”*

(K-E-5) “Bizim okulumuzda böyle bir sorunla karşılaşmadım. Bir eksiklik varsa giderilebiliyor. Öğretmenler ve rehberlik servisi özel eğitim öğretmenin yardımıyla özel gereksinimli çocuklara destek verilmektedir.”

Bazı okullarda bir problem yaşanmazken özel gereksinimli çocukların haklarının kullanımıyla ilgili hatta uygulamada direk gerekli yardımlar yapılırken bazı eğitim kurumlar arında gerek haklar konusunda yetersiz bilgi, müfredat eksikliği gibi sebepler öne sürülerek çocukların haklarını uygulaması esnasında problem teşkil etmektedir.

(K-E-29) “Özel gereksinimli çocukların (BEP)planları çocukların düzeyine göre hazırlanmıyor. Bu programlar ne kadar hazırlansa da bunlar maalesef kâğıt üstünde kalmakta ve uygulanmamaktadır.”

Bir diğer tema “Değer eksikliği” ile ilgili öğretmen görüşünü şu şekilde belirtmiştir.

(K-K-17) “Bu öğrencileri çoğu içene kapanık olduğu için kendilerinde bir özgüven ve değer eksikliği olduğunu düşünebiliyorlar. Bu yüzden asla iletişim kurmuyorlar çoğu zaman ailesiyle bu sorunu çözüyorlar ve bu şekilde bağımlı hale gelebiliyorlar.”

(K-E- 3) “Bu öğrenciler ötekileştirildiği için içine kapanıyor arkadaşları ile hemen kaynaşamaması ve aktif görevler verilmemesi değer eksikliğine sebep olmaktadır. Bu sebepler yüzünden özel gereksinimli öğrencilerimizde uyum sorununu da meydana getirmektedir.”

(K-K-10) “Bazı ailelerinin desteği ve çocuğa olan ilgisi öğretmenle sürekli iş birliği içinde olmasından dolayı çocuğun özgüvenli bir şekilde gelmesine neden olmaktadır. Fakat hiç destek almayan öğrenciler asla kendini ifade edemiyor. Haklarını bilse dahi söylemeye dile getirmeyi bile unutuyor. Bunun en büyük nedeni de kendisinin dışlandığını hissetmesidir.”

“Kendilerini tam anlamıyla ifade edememeleri” alt temasına göre de öğretmen görüşünü şu şekilde ifade etmiştir.

(K-E-2) “Kendilerini ifade etmekte bazı öğrencilerimizde konuşma güçlüğü olduğu için asla konuşmak istemiyor çünkü takılı kaldığında arkadaşlarına dalga konusu olabileceğini düşünüyor bu yüzden iletişim Sıkıntısı çekiyoruz. Bu bağlamda çocuk haklarının sık sık söylemedikçe haklarının farkında olmuyor ya da untabiliyor ki bu da haklarını asla uygulayamamasına sebebiyet vermektedir.”

Başka bir alt tema “ÖGÇ’ların İstihdam sorunları” ile ilgili bir öğretmen görüşü,

(K-K-3) “Öncelikle uygulama esnasında okuldan çok toplumsal sorunlar mevcuttur. Toplum tarafından özel gereksinimli çocuklar kısıtlanıyor ve engelleniyor. Özel çocuklar daima uygulama yapabilmeli ve toplum içinde aktif olmalıdırlar. Bu nedenle toplum bilinçlendirilmelidir. Ayrıca özel gereksinimli öğrenciler için iş, istihdam, sigorta, bağımsızlık gibi haklarında sahibi olmalı devlet bu konu üzerinde hiçbir çalışma yapmıyor ve bu fırsatlar özel öğrencilere maalesef tanınmıyor.”

Soru 8: Size göre ebeveynler çocuklarının haklarını öğrenmelerinde nasıl bir etkide bulunuyor?

Tablo 5.8 Ebeveynlerin çocuklarının haklarını öğrenmelerindeki etkisine ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri

KATEGORİ	TEMALAR	f
EBEVEYN ETKİSİ	1. Ebeveyn çocuk hakları konusunda ilgisizdir.	20
	2. Ebeveyn yaşama ve eğitim hakkını bilmektedir.	10
	3. Çocuklara haklarını öğretmesi; ebeveynin, ekonomik, eğitim ve değer yargıları durumuna göre değişkenlik göstermektedir.	8
	4. Aileler çocukların engel durumundan dolayı okula karşı isteksizdirler.	5
	5. Hakların öğretiminde aile bilinçli ve olumlu bir etkiye sahiptir.	4

Tablo 5.8 incelendiğinde çocuk haklarının öğrenilmesine ilişkin ebeveyn etkisindeki kategoride (f: 20) çocuk hakları konusunda velilerin çoğunluğunun ilgisiz olduğunu belirtmişlerdir. (f: 10) ise ebeveynin sadece haklar konusunda temel hakları bildiği, bu hakların içinden de yaşama ve eğitim hakkının farkında olduğunu ifade edip diğer haklar konusunda asla yeterli bir bilgiye sahip olmadıklarını belirtmişlerdir. (f: 8) çocuk haklarının çocuklara öğretilmesinde ebeveynin durumuna göre değişkenlik

gösterdiği belirtilmiş olup ebeveynin eğitim, öğrenim, çocuğa karşı durumu, ailedeki sosyal ve demokratik ortama göre değişken olduğunu ifade etmişlerdir. (f: 5)’te çocuğun engel durumundan dolayı ebeveynin okula göndermek istememesi bu konuda çocuğun eğitimini aksattıklarının ve topluma faydalı bir birey yetiştirmeye engel bir durum teşkil ettiğini ifade etmişlerdir. Tablo 5.8’de (f: 4) ise ailenin çocuk haklarının öğretilmesindeki rolünün olumlu olduğunu ve hakları konusunda yeterince bilinçli olduklarını belirtmişlerdir.

“Ebeveynin etkisi” kategorisinde “Ebeveyn çocuk hakları konusunda ilgisizdir.” alt temasında birkaç öğretmen görüşü,

(K-E-8) *“Öncelikle öğrencilerin yanı sıra ailelerde bu konuda bilgisiz ve diğer insanlara karşı duyarsız olduğunu düşünüyorum.”* şeklinde ifade ederek velilerin bu konuya karşı asla hassas olmadıklarını bu konu ile ilgili bilgilerinin asla olmadığını belirterek öğrencilerin de bu yüzden yetersiz kaldığına vurgu yapmıştır.

(K-K-15) *“Öğrenciye bu konuda evde bir eğitim verilmemektedir. Çünkü öğrenci yalnızca yanı sıra cevap vermekte bu durumda biz öğretmenlerin durumunu zorlaştırmaktadır.”* şeklinde ifade etmiştir.

(K-K-12) *“Bu alanda yöneticiler dâhil çocuk hakları konusunda yeterli bilgiye sahip değildir. Velilerde çocukların özellikle eğitim alma hakkında kendileri dahi yeni yeni yeterli olmaya başlamaktadır.”* şeklinde belirterek çocuk hakları konusunda henüz bilinçli olduklarına vurgu yapmıştır.

(K-K-22) *“Aileleri yetersiz buluyorum. Öncelikle ailelerin çocuklarını iyi tanımaları gerektiği, sonrasında çocukların hakları konusunda sorumluluk noktasında eğitim almalarını düşünüyorum.”* şeklinde ifade etmiştir.

Bir diğer alt tema “Ebeveyn yaşama ve eğitim hakkını bilmektedir.” alt temasına ilişkin birkaç öğretmen görüşü,

(K-E-1) *“Devletin sunduğu olanaklar ölçüsünde eğitim ve yaşama hakkını kullanıyorlar. Yaşama hakkına ait ellerinden geldikçe ortamlara uyum*

sağlamalarına yardımcı olmaktadır.” şeklinde belirterek imkân olarak sunulan hakları bildiklerini ve diğer haklar konusunda bilgi sahibi olmadığı için çocuklara da faydalı olmadıklarına vurgu yapılmıştır.

(K-K-9) *“Doğumlarından itibaren temel haklar olan beslenme, barınma ve güvenlik haklarını koruyorlar. Fakat çocuk ilerleyen yaşlarda diğer hakları öğrenemediği için diğer hakları anlamada zorluk çekmektedir.”* şeklinde ifade etmiştir.

“Çocuklara haklarını öğretmesi; ebeveynin, ekonomik, eğitim ve değer yargıları durumuna göre değişkenlik göstermektedir.” alt temasına ait birkaç öğretmen görüşü;

(K-E-10) *“İlk eğitim ailede başlar ifadesinden yola çıkarak ailenin yaşayış, davranış, eğitim düzeyinin olması çocuğun gelişimi ve davranışları için önemlidir. Eğitim, sosyal, statü, sağlık vb. hakları yaparak yaşayarak çocuğa aksettirmeleri gerekir.”* şeklinde ifade edilerek aileni içinde bulunduğu duruma göre farklılaştığını belirtmiştir.

(K-K-18) *“Her şey ailede başlar ibaresi çerçevesinde eğer aile bu konuda bilinçli ve eğitilmiş ise maalesef okuldaki eğitim yetersiz kalabiliyor. Bu yüzden okulda haklarını öğrenemiyor bu durumda da pekişmesi de mümkün olmuyor.”* şeklinde belirtmiştir.

(K-K-25) *“Ebeveynlerin ekonomik, eğitim, sınıf, değer yargıları ve düzeyleri çocukların farkındalığını belirlemektedir.”* şeklinde ifade ederek ebeveynin çocuklarının haklarını öğretmesinde son derece etkili olduklarını bu yüzden de ailenin eğitim, içinde bulunduğu ekonomik durumun şartlarına göre çocuklara faydalı ve etkili olacağını ifade etmiştir.

Bir diğer alt tema “Aileler çocukların engel durumundan dolayı okula karşı isteksizdirler.” ifadesine ilişkin birkaç öğretmen görüşü;

(K-E-30) *“BEP’li öğrencilerin velileri bu çocuklarla ilgilenmenin zorluğundan dolayı yorgun durumdadır. Bazı ebeveynler bu yükü öğretmenle paylaşmak durumunda ve bütün konularla ilgilenemediği gibi hakların öğretilmesinde de eksiktirler.”* şeklinde ifade edilmiştir. Bu durumda ebeveynin çocuk hakları

konusunda yetersiz olduğuna öğrencinin aile için bir yük olduğuna vurgu yapmıştır.

(K-K-19) *“Aile öğrencinin durumuna bağlı olarak okula göndermek istemiyor. Bu yüzden de çocuk haklarını öğrenememekte ayrıca ailede bu konuda bilinçsiz kalmaktadır.”* şeklinde belirtmiştir.

“Aile bilinçli ve olumlu bir etkiye sahiptir.” alt temasına ilişkin birkaç öğretmen görüşü;

(K-K-20) *“Olumlu bir etkiye sahip olduklarını düşünüyorum. Özel gereksinimli olduğu için, rahat iletişim kuramıyorlar. Bu yüzden ailesi ile birlikte sorununu çözmeye çalışıyorlar.”* şeklinde belirterek ailenin birinci derecede etkili olduğunu bu konuda çocuğa gerekli bilgi ve donanımı desteği sağladığına vurgu yapmıştır.

(K-K-16) *“Hakların öğretilmesinde ilk sorumluluk aileye düşmektedir. Çocuğun bu konuda bilinç sahibi olmasını sağlama anlamında aile ilk ve temel basamağı oluşturuyor. Demokrasi ortamı, anne babanın eğitim ve bilinç düzeyi çocuğa verdikleri değerdir. Bu konuda velililerle zaman zaman sıkıntılar yaşansa da velilerin bilinç düzeyi iyidir.”* şeklinde ailenin durumunu genel olarak iyi olduğunu çocuğa verdiği değer ölçüsünde faydalı olacağına vurgu yapılmıştır.

Soru 9: Okulunuzda özel gereksinimli çocukların çocuk haklarının uygulanması yani öğrencinin uygulama yapmasına olanak sağlayacak çalışmalar nelerdir?

Tablo 5.9 Çocuk haklarının uygulanmasına yönelik sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri

KATEGORİ	TEMALAR	f
YAPILAN ÇALIŞMALAR	1. Çocuk hakları ile ilgili hiçbir çalışma yapılmamaktadır.	18

2. Okulda sağlıklı olan öğrencilere; özel bireylere karşı saygı duymaları ile ilgili çalışmalar yapılmaktadır.	13
3. Farkındalık günleri adı altında akranları ile birlikte etkinlikler yapılmaktadır.	10
4. Rehberlik servisi daha çok ön plandadır.	9
5. “Disleksi Dostu Okullar” projesi kapsamında çalışma yapılmaktadır.	1

Tablo 5.9 incelendiğinde “Yapılan Çalışmalar” kategorisinde (f: 18) okullarda özel gereksinimli çocuklar için hiçbir çalışmanın yapılmadığını ifade etmekle birlikte bu konuda gereken duyarlılığın gösterilmediğini de belirtmişlerdir. (f: 13) ise okulda özel gereksinimli öğrencilerin değerli olduğunu ve onların diğer akranlarından farklı olmadığını öğretmek adına sağlıklı olan akranlarına ÖGÖ’lere karşı sevgi ve saygılı olmaları hususunda çalışmalar yapılmaktadır. Tabloda gösterilen (f: 10) farkındalık günleri adı altında akranları ile birlikte kaynaştırılıp grup çalışması şeklinde etkinlikler yapılmamaktadır. (f: 9) ise okulun çocuk haklarının uygulamasına yönelik hiçbir çalışma yapmadığını rehberlik servisinin bu konuda çeşitli çalışmalar yaptığını ifade etmiştir. Son olarak (f: 1) okulda sadece “Disleksi Dostu Okullar” projesi kapsamında çalışmalar yapıldığını ifade etmiştir.

“Yapılan çalışmalar” kategorisinde “Çocuk hakları ile ilgili hiçbir çalışma yapılmamaktadır.” alt temasına ait birkaç öğretmen görüşü,

(K-E-1) “Okulumuzda maalesef ki böyle bir çalışma yapılmamaktadır. Öğretmen olarak sınıf içinde kendini ifade etmesi için çocuğa söz hakkı imkânı veriyorum ayrıca çocuk hakları konusunda eğitim almasını sağlıyorum.” şeklinde ifade etmiştir.

(K-K-8) “Çocuk hakları ile ilgili kaliteli bir çalışma yapılmamaktadır. Sadece seçme ve seçilme hakkı ile ilgili ve sınıfa başkanı seçiminde oy kullanmaları dışında bir çalışma yapılmamaktadır.” şeklinde belirtmiştir. Öğretmen görüşlerinden yola çıkarak okulların çocuk hakları konusunda genel olarak bilgi sahibi oldukları ancak uygulamaya olanak sağlayacak çalışmaların yapılmadığının bulgusuna ulaşılmıştır.

“Okulda sağlıklı olan öğrencilere; özel bireylere karşı saygı duymaları ile ilgili çalışmalar yapılmaktadır.” alt temasında bir öğretmen görüşü,

(K-E-15) “*Bu konuda en önemli çalışmamız sevgi ve saygı konularında sağlıklı olan akranların özel gereksinimli olan arkadaşlarına saygı duyması ve onları sevmesidir. Bunu yaparken de öğrenciden duygudaşlık kurmasını sağlayarak bu tarz öğrencilere karşı hassas davranmasını sağlıyoruz.*” şeklinde belirtmiştir.

Yapılan çalışmalar kategorisinde “Farkındalık günleri adı altında akranları ile birlikte etkinlikler yapılmaktadır.” alt temasında öğretmen görüşü,

(K-K-12) “*Otizm farkındalık günü, çocuk hakları günü vb. günlerde bu konularla ilgili panolar hazırlarım. Ayrıca okul bünyesinde ÖGÇ’lar ve diğer akranları ile birlikte grup ve ekip çalışması yaptırarak öğrencilerimizin özgüvenli olmasını sağlarız.*” şeklinde belirterek okulun farkındalık günlerine önem verdiğine vurgu yapmıştır.

“Rehberlik servisi daha çok ön plandadır.” alt temasında birkaç öğretmen görüşü,

(K-K-10) “*Bu konuda okuldan ziyade rehberlik servisi belli zamanlarda konferanslar düzenleyerek destek olmaya çalışmaktadırlar.*” şeklinde ifade etmiştir.

(K-E-29) “*Okulumuzda çocuk hakları ile ilgili bir uygulama maalesef yapılmaktadır. Ancak özel gereksinimli çocuklara Rehberlik servisinin katılımıyla BEP’leri hazırlanarak bu plan doğrultusunda eğitim öğretim verilmektedir.*” şeklinde belirtilmekle beraber okulların bu tarz çalışmalarda geri planda olduklarını rehberlik servislerinin daha çok çocuk hakları konusunda çalışmalar yapıldığının tespitine varılmıştır.

“Disleksi Dostu Okullar projesi kapsamında çalışma yapılmaktadır.” alt temasına ait öğretmen görüşü,

(K-K-28) “*Okulumuzda İngilizce öğretmenin “disleksi dostu okullar” projesi kapsamında çalışmalar yaparak çocukların kendini ifade etmesini değerli hissetmesini, biricik olduğunun farkına varmasını sağlayan etkinlikler yapmaktadır. Okullarda fiziksel yetersizlikler aktivitelerin yeterince yapılamaması ders içerik ve zamanın kısa olması sınıf mevcutlarının kalabalık olması uygun ortamlarında*

sağlanmamasından dolayı bu tarz çalışmalar yapılamamaktadır.” şeklinde ifade etmiştir.

Soru 10: Size göre bu çocukların sahip olduğu hakların uygulanmasında en önemli gördüğünüz eksiklik nedir? Bu eksikliklerin giderilmesi için nasıl bir yol izlenmelidir.

Tablo 5.10 Çocuk haklarının uygulanmasındaki eksikliklerin giderilmesine ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri

KATEGORİ	TEMALAR	f
ÖNERİLER	1. Talim terbiye kurulunun özel eğitime ve zihin raporlarına uygun kazanım içerik hazırlaması materyallerin oldukça az olmasıdır.	17
	2. Çocuklarda kaba kuvvete başvurularının engellenmesi ve aile desteğinin alınmasıdır.	15
	3. Görüşme, BEP, Rehberlik görüşmeleri yapılmalıdır.	13
	4. Zihin engeline göre sınıfların açılmasıdır.	10
	5. Öğretmen rehberliğinde etkinlik yaparak uygulamalar yapılmalıdır.	8
	6. Fırsat ve imkân eşitsizliğinin giderilmelidir.	7

Tablo 5.10 incelendiğinde “Öneriler” kategorisinde (f: 17) Talim Terbiye Kurulunun özel eğitime ve zihin raporlarına uygun içerik hazırlanması yönünde bir çalışmanın yapılmasından bahsetmekle beraber Kitaplarda içeriğin geliştirilmesi ve bunlara uygun kazanımların hazırlanması yönünde görüş belirtmişlerdir. Sosyal bilgiler öğretmenlerinin büyük çoğunluğu (f: 15)ise çocuklar sosyal medyanın kurbanı olduğu için her defasında kaba kuvvete başvuruyor bu durum hemen engellenmeli ve bu konuda aile desteği alınmalıdır. Öğretmenlerin çoğu (f: 10) özel gereksinimli öğrenciler için zihin engeli yani (hafif, orta, düzey olduğu) öncelikle tespit edilmeli öğrencilerin durumuna göre de sınıflar açılmalıdır demişlerdir. Öğretmenlerin çoğunlukla (f: 13) ise özel gereksinimli öğrencilerle ilgili görüşmeler sağlanmalı BEP, rehberlik görüşmeleri, veli öğretmen görüşmeleri öğrencilerin haklarının öğretiminde faydalı olacağı görüşünün belirtmişlerdir. Bazı öğretmenlerde (f: 8) bu konuda özel gereksinimli çocukların haklarını daha rahat kullanması için Çocuk hakları öğretilirken öğretmen rehberliğinde etkinlikler yaparak uygulama gerçekleştirilmelidir diyerek sunduğu öneriyle farklı bir tema oluşturmuştur. Tabloda belirtilen (f: 7) özel gereksinimli çocukların ötekileştirilmemesi için eğitimde fırsat

ve imkân eşitsizliğinin giderilmesine yönelik çalışmaların yapılmasını önermişlerdir.

“Öneriler” kategorisinde “Talim terbiye kurulunun özel eğitime ve zihin raporlarına uygun kazanım içerik hazırlaması materyallerin oldukça az olması” alt temasına ait öğretmen görüşü,

(K-K-19) *“Okulumuzda böyle bir uygulama yok. Materyal eksikliği çok fazla, Talim Terbiye kurulu her kademeye göre materyal geliştirmeli ve ders programı hazırlamalıdır. Bu konuda sistemdeki eksiklikler çok fazladır.”*

Bu tema ile ilgili çoğu öğretmen hakların öğretiminde gerekli araç gereçlerin, bununla ilgili materyallerin eksikliğini dile getirip fiziki ortam ve zaman sıkıntısının da olduğunu beyan etmişlerdir. Ders programlarının haklar ile ilgili içerik ve kazanımın yetersizliği de Talim Terbiye Kurulunun bir eksikliği olarak bildirmişlerdir.

“Öneriler” kategorisinde “Çocuklarda kaba kuvvete başvurmalarının engellenmesi ve aile desteğinin alınması” alt temasına ait öğretmen görüşü,

(K-K-7) *“Okulumuz bu çocuklara en başta eğitim hakkı öğrenme hakkı zaten sağlanıyor onlara uygun çalışma planı araç gereçleri ders materyalleri sağlanmaktadır. Fakat toplumun yeterince bilinçli olmaması, akran zorbalığı ailenin eğitimsizliği ve sevgi saygının eksikliğidir.”*

(K-E-13) *“Özel eğitim gereksinimli bir öğrenci okulumuzda yoktur. Fakat devletimizin sosyal medya ve kamu kuruluşlarınca çocuk hakları konusunda faaliyetler düzenlenmeli toplum bilinçlenmelidir. Bunun için en büyük desteğin devlet kurumlarından gelmesi gerekmektedir.”*

Bir başka tema ise “Görüşme, BEP, Rehberlik görüşmeleri, yapılmalıdır.” alt temasıyla ilgili bir öğretmen görüşü aşağıda belirtilmiştir.

(K-K-20) *“Görüşme, Bireyselleştirilmiş eğitim programları rehberlik görüşmeleri veli öğretmen görüşmeleri yapılmalıdır. Çünkü öğrencinin haklarını uygulaması ve*

fırsat verilmesi ancak bu iş birliğiyle gerçekleşir. En önemli eksiklik ebeveyn ve ebeveynin ilgisizliği ilgi adı altında çocuğun şımartılması öz bakım öz denetim eksikliği ebeveynin çocuk ilgili okul öğretmenlerden beklentileridir.”

(K-E-29) “Özel gereksinimli çocukların BEP planları hazırlanarak bu plan doğrultusunda eğitim öğretim verilmelidir. Özel gereksinimli çocukların haklarının uygulanması konusunda bir sosyal bilgiler öğretmeninden ziyade uzmanın eğitim vermesi gerektiğini düşünüyorum. Son olarak ta bu konu da rehberlik servisi daha aktiftir. Zaman zaman bu öğrencilerle görüşüp çözümler üretiyorlar ve bu konuda çeşitli bilgiler okulda vermektedirler.”

Bir diğer alt tema ise “Zihin engeline göre sınıfların açılması” temasında öğretmen görüşünü şu şekilde ifade etmiştir.

(K-K-22) “Çok kaliteli uygulamalar yapılmamaktadır. Bunun için destek eğitim odası açılmalıdır. Devlet bu konuda okullardaki eksiklikleri gidermeli ve MEB lığının desteği ve iş birliği gereklidir.”

(K-K-1) “Okul bünyesinde şartları zorlayarak Otizmim. Orta engelli zihinsel, hafif zihinsel sınıfların açılması en önemli çalışmadır. İçerik ve materyal en büyük eksikliktir. Tali Terbiye Kurulunun özel eğitime el atması ve her zihin raporuna göre ders kitabı programı kazanım içerik ve okunacak kitapları hazırlaması gerekmektedir.”

(K-K-14) “Öncelikle onlara her zaman saygılı olmamız gerektiği ve asla sevgimizi eksiltmemeyi gaye edinmeliyiz. Bu çocuklar için zihin engeline göre ayrı sınıf ya da okullarda eğitimlerine devam etmelidir. Kendi akran ve özellikleri arkadaşları ile eğitim almaları gerekir.”

“Öneriler” kategorisinde “Öğretmen rehberliğinde etkinlik yaparak uygulama” alt temasında öğretmen görüşünü şu şekilde ifade etmiştir.

(K- K-29) “Bir sosyal bilgiler öğretmeni olarak özel gereksinimli öğrencilerimiz için etkinlik olarak okulumuzda bulunan satranç, mindlab oyunları mevcuttur. Onların

zekâ bilinç düzeylerine göre el becerileri daha çok geliştirilmeli mesela bu konuyla ilgili olarak eğitim verilmeli Bilişim dersinde çok iyi olan özel gereksinimli öğrenci olduğu için uygun ortam hazırlanmalı materyallerde geliştirilmelidir.”

(K-E-11) *“Öğretmen rehberliğinde etkinlik yaparak uygulama yaparak çocuklara hakları kavratılmalıdır. Ayrıca kurumların fiziksel özellikleri çocukların özellikleri göz önüne alınarak inşa edilmelidir.”*

(K-K-15) *“Öğretmen bu konuda aktif olmalı öğrencilerde işin içine katarak toplu çalışmalar yapmalıdır. Okullarda da Farkındalık oluşturacak etkinlikler yapılmalıdır.”*

(K-K-10) *“Farkındalık günü oluşturularak öğretmenlerin özel gereksinimli olan öğrencileri sosyalleştirilmesi akranlarıyla etkinlik yapmasına imkân sağlamasıdır. Özel gereksinimli öğrenciler var olan hakları korunmalı istihdam ve gelecekte sağlam bir yaşam hakları garantiye alınmalıdır. Aileler için en büyük destek bu olacaktır.”*

(K-E-2) *“Örneğin bu öğrenciler oy kullanma hakkına sahip oldukları için okul temsilcisi seçiminde öğretmen eşliğinde oy kullandılar. Bu öğrencilere uygun spor alanları, oyun alanları vb. alanlar oluşturulmalıdır.”*

(K-E -4) *“Bu konu ile ilgili olarak öncelikle önemli çalışmalar kapsamında, özellikle özel gereksinimli çocuklara tören ve katılımlarda görevler verilir. Sınıf içinde kaynaştırmaları sağlanır. En önemli eksiklik okulun fiziki yapısı şartlarını elverişli olmaması sınıf içi eksikliklerin giderilmesi özel gereksinimli çocukların sınıf ortamında normal çocuklar kadar aktif olmamaları ve sürekli ilgi gerektirmeleri önemli bir sorundur.”*

Öneriler kategorisinde; “Fırsat ve imkân eşitsizliğinin giderilmesi.” alt temasında;

(K-E-28) *“Çocuk hakları ile ilgili özel gereksinimli öğrencilere sorumluluk verip, ekip çalışması ile bu haklarını tanıtmasıdır. En önemli eksiklik fırsat ve imkân eşitsizliğidir. Bu çocuklara özelliklerine göre daha fazla imkân sağlanmalı, gerekli*

alışmalar yapılmalıdır.” şeklinde görüş belirtilerek özel öğrenciler için yeteri kadar zaman tanınmalı, gerekli ortamlar sağlanmalı, bu tarz öğrenciler için destek eğitim odaları olmalı en önemlisi de zihin engeline göre sınıfların açılmasıyla eğitimin kalitesinin artıracaağı bununla birlikte fırsat ve imkân eşitsizliğinin giderilmesinin de önüne geçileceğinin önemine vurgu yapılmıştır.

6. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu araştırmada sosyal bilgiler öğretmenlerinin özel gereksinimi olan çocukların çocuk haklarını kullanımına dair görüşleri incelenmiştir. Bunun ışığında MEB’na bağlı resmi ve özel ortaokullarda görev yapan 30 tane sosyal bilgiler öğretmenine 10 tane soru yöneltilmiştir. Soruların cevaplarına göre elde edilen veriler bulgular değerlendirilerek tartışma ve öneriler ortaya konulmuştur. Elde edilen sonuçlar doğrultusunda genel olarak öğretmenlerin çocuk hakları sözleşmesindeki maddeleri bildiği fakat bu hakların uygulama noktasında sıkıntı yaşandığını söylemişlerdir. Buna benzer bir çalışma Fazlıoğlu (2007) “Çocuk hakları sözleşmesinde yer alan çocuk hakları konusunda öğretmenlerin ve yöneticilerin bilinç düzeyleri” adlı yüksek lisans tezi çalışmasıyla benzer sonuç ortaya çıkmıştır. Buna göre sosyal bilgiler öğretmenlerinin çocuk hakları sözleşmesinden doğan hakları bildiği bunların bilgisine yeterince sahip oldukları fakat bu hakların uygulama noktasında sıkıntılar yaşandığı belirtilmiştir. Aynı şekilde benzer olan bir çalışma (Kop ve Tuncel, 2010) Çocuk haklarının öğretiminde bu hakların çocuğa verilmesinde sosyal bilgiler öğretmenlerinin oldukça aktif oldukları ancak sözleşmede hedeflenen maddelerin tam olarak gerçekleşmediğini belirtmişlerdir (Ersoy, 2012) de araştırmasında çocuk haklarını öğreten ve sosyal bilgiler dersini veren öğretmenlerin dersin akışına uygun davrandıklarını belirterek öğretmenlerin çocuk hakları sözleşmesinden doğan hakların bilgisine yeteri kadar sahip olduklarını açıklamıştır. Bunların dışında öğretmenler gerek sınıfta gerekse okul içinde katılım hakkı ve seçme seçilme hakkı hariç diğer haklarla ilgili hiçbir çalışma yapılmadığını da belirtmişlerdir. Buna benzer çalışma ise; (Ateş, 2015) “İlköğretim okullarında görev yapan sınıf öğretmenlerinin çocuk haklarını bilmelerinin yönetsel açıdan etkisi” bu araştırmanın sonucunda sınıf öğretmenlerinin çocuk haklarını okudukları bu çalışmadan anlaşılmış fakat uygulama noktasında sıkıntılar olduğu gerçeğine varılmıştır. Bu araştırmanın bir diğer sonucu Okullarda özel gereksinimli çocuklar için haklarının uygulamaya yönelik çok çeşitli etkinliklerin yapılmaması başlıca sorun olarak ifade edilmiştir. Buna benzer bir çalışma (Katıtaş, 2019) “Özel gereksinimli çocuklara eğitim hakkının sağlanmasında okul müdürlerinin rollerine ilişkin müdür, öğretmen veli görüşmeleri” adlı doktora tezinde okul müdürlerinin

özel eğitim mevzuatına hâkim olduğu fakat bunu uygulama esnasında sorunlarla karşılaştığını belirtmiştir. Araştırmadaki bir diğer nihai sonuç ise; Öğretmenlerin sorulan sorulara verdiği cevaplar meslek yılına ve tecrübesine göre değişkenlikte göstermiştir meslek yılı yirmi ve üzeri olan öğretmenlerin eğitim sisteminden kaynaklı sorunlardan sitem ettiği görülmüştür. Fakat meslek yılı beş ila on yıl arasında olan öğretmenlerin konuya daha ılımlı daha idealist yaklaşımları araştırmanın genel bir sonucunu ortaya çıkarmıştır. Bu araştırmaya benzer olan bir çalışmada Kor (2013): “okul öncesi öğretmenlerin çocuk hakları konusundaki görüşlerin belirlenmesi: Öğretim sürecinde öğretmenlerin çocuk haklarının ne derece farkında olduğu incelendiği zaman öğretmenlerin fazlasıyla çocuk haklarına karşı hassas oldukları gerekli ortamlarda yani sınıf ortamında çocuğa değer vermesi onu dinlemesi fikirlerine saygılı olması çocuklara gereken değerin verilmesi saptanmıştır. Öğretmenlerin bu konuda değişiklik göstermesi hizmet yılı ve öğrenim durumuna göre farklılık göstermektedir. Buna göre 11 ve 15 yıl görev yapanlar bu konuda daha hassas oldukları, diğer gruplarla anlamlı farklılık olduğu görülmüştür. Çocuk hakları ile ilgili sosyal bilinç ve farkındalık oluşturmaya yönelik çeşitli kampanya ve gerekli çalışmaların yapılması araştırmanın farklı bir sonucudur. Yine bu çalışmaya benzer olan (Aktürk, 2006) “Avrupa birliği sürecinde Türkiye’de çocuk hakları ve güvenliği” adlı yüksek lisans çalışmasında Türkiye’de çocuk hakları ile ilgili istenilen sonuçlara ulaşılamadığı ülkemizin çocuk hakları ile ilgili politikaları gözden geçirmesi konu hakkında toplumsal bilinç ve farkındalık çalışmaları yapılmasının gerekliliği ortaya konulmuştur.

Araştırmanın bir diğer sonucu da özel gereksinimli çocuklara sadece temel hakların verildiği diğer hakların öğretime gerekli zaman imkânın olmadığından yakınmalarıdır. Oluşturan Haklar konusunun soyut olması bu yüzden öğretiminde malzemenin noksan olması okullarda materyal ve malzemenin olmaması verilerin bir diğer sonucunu oluşturmuştur. Okulların fiziki yapısının yetersizliği, binaların elverişli olmaması özel gereksinimli çocuklar için gerek sınıflarda gerek okullarda çocuk haklarını uygulamaya yönelik bir çalışmanın olmaması da haklarının öğretimin de bir olumsuzluk olarak görülmüştür. Araştırmanın bu sonucuna benzer bir çalışma da Aydoğan (2012) “Okul binaların özellikleri ve öğrenciler üzerine etkileri” adlı makale çalışmasıyla aynı neticeleri göstermiştir. Öğrencilerin eğitim-

öğretim sürecinde sınıf büyüklükleri okulun fiziki yapısının elverişliliği okul binaları tasarlanırken engelli öğrencilerin dikkate alınması bunun için gerekli düzenleme yapılması sonucuna varılmıştır. Bir başka benzer çalışmada Ateş (2015)'in yaptığı çalışmasında okulun fiziki yapısı ve bunun öğrencinin gelişimine uygun olmaması sonucu bu çalışmanın sonucuyla benzerlik göstermektedir. Araştırmanın bir diğer sonucu ise Çocukların okulda haklar konusunda yalnızca seçme seçilme hakkı ve okul temsilciliği sınıf başkanı seçiminde aktif oldukları söylenmiştir. Bunların dışında diğer haklarla ilgili hiçbir çalışmanın yapılmaması da bu konuda büyük bir eksiklik olarak ifade edilmiştir. Bu Araştırmanın en önemli sonuçlarında bir diğeri de Özel gereksinimli çocukların haklarını ve öğrenme düzeyinin oldukça düşük olması ve bilinçli olarak bu haklarını kullanamamasıdır. Bu konuda en önemli hususun aile olduğu belirtilmiştir. Ailenin eğitim düzeyi çocuğun durumunu kabullenmesi ve çocuğa eğitiminin her alanında destek ve özverili davranması bu öğrencilerin daha rahat bir kişilik ve gelişime ulaşmalarına katkı da sağlayacaktır. Bununla beraber ebeveynin okul ve öğretmenle iletişim kurması çocuğunun okul durumunu yakından takip etmesi de özel gereksinimli olan çocuğun içine kapanık ya dasessiz durması kendini dışlanmış gibi hissetmesi gibi psikolojik sebeplerin önüne de geçecektir. Buna paralel olan bir çalışma Karaman-Kepenekçi ve Baydık, (2009) “Öğrencilerin çocuk haklarını algılama düzeyleri ile akademik başarılar arasındaki ilişki”de çocuk hakları sözleşmesinde bulunan ve çocuklara verilen haklar mevzusunda çocukların bilgi sahibi olması gerektiğini söyleyerek bu mevzuda gerekli bilginin öncelikle ebeveyn yani aile ve öğretmen yetişkinlerin eğitim almalarının gerekliliğinden söz ederek araştırmanın güvenilirlik ve geçerliliğini güçlendirmektedir. Bu araştırmanın bir diğer sonucu da çocuk haklarının yeterince müfredatta kazanım ve içeriklerde az yer verilmesidir. Bu araştırmaya benzer olan bir çalışmada Atik (2019) Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin çocuk haklarına ilişkin görüşleri: Bu çalışmada sosyal bilgiler öğretmenleri sosyal bilgiler dersinin ders sayısının azlığı ve müfredatta çocuk hakları konusunun işlenmesi bakımından eksiklik olduğunu belirtmişlerdir. Bu çalışmanın sonucu çerçevesinde araştırmanın geçerliliğini kuvvetlendirmektedir. Bu çalışmaya göre; Özel gereksinimli çocukların sahip olduğu hakların uygulanmasında en önemli görülen eksiklik Çocuğun aktif kılacak çalışmaların okullarda yapılmaması arkadaşlarının bu tarz öğrencilere akran zorbalığı, kaba kuvvet ve onları

ötekileştirip farklıymış gibi hissiyatlara neden olmalarıdır. Araştırmanın verileri doğrultusunda bu sonuçlar elde edilmiştir.

Araştırma sonuçları doğrultusunda bu araştırmanın analiz ve bulguları, sosyal bilgiler öğretmenlerine göre özel eğitim gereksinimi olan öğrencilerin, çocuk haklarının kullanımına dair görüşleriyle değerlendirilmiştir. Bu çalışmanın bulgularına göre şu önerilere ulaşılabilir:

- ✚ Öğretmenlerin özel gereksinimi olan çocukların eğitiminde yeterli bilgi ve donanımına sahip olması için hizmet içi eğitim alınabilir.
- ✚ Sınıf içi eğitim ve öğretiminde uzman eğitimci destek verebilir.
- ✚ Sınıf içi yetersizliklerin giderilmesi için çeşitli zaman tanınabilir ve çocuğun görsel algısını harekete geçirecek köşe, pano resimler yapılabilir.
- ✚ Çocuk hakları sürekli gündemden düşmeyen bir konu olduğu için bununla ilgili daha çok seminer ve eğitimler artırılabilir.
- ✚ Veliler için de bilgi amaçlı ve özel gereksinimli olan çocuklara karşı nasıl bir tutum bir davranış sergilemeleri konusunda yardımcı eğitimler daha fazla verilebilir.
- ✚ Sosyal medya desteğiyle çocuk haklarına daha çok dikkat çekilmeli ve davranışlara yönelik kampanyalar yapılabilir.
- ✚ Sosyal bilgiler öğretmenlerine özel eğitim uzmanları tarafından eğitim verilebilir.
- ✚ Özel gereksinimli çocukların sosyal becerilerini ortaya çıkaracak çalışmalar ve etkinlikler yapılabilir.
- ✚ Özel gereksinimli çocukları seviyelerine göre ayrı sınıflar açılabilir ve bu sayede eğitimlerine verilmesi gereken önem sağlanabilir.

- ✚ Talim Terbiye Kurulu tarafından hazırlanan programlar tekrar düzenlenebilir ve çocuk hakları konusunda daha fazla kazanım içerik eklenebilir.
- ✚ Çocuklar arasında yaygın olan kaba kuvvet ve akran zorbalığının önüne geçilecek projeler yapılabilir ve bu konuda rehberlik servislerinin çalışmalarının artırılması sağlanabilir.
- ✚ Son olarak ta özel gereksinimli öğrencilerin eğitim ve öğretimine fayda sağlayacak destek eğitim odaları hizmeti verilebilir.

KAYNAKLAR

- Akar, Ö. L. (2013). *Çocuk hakları bağlamında çocuklarda eğitim hakkı*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Çağ Üniversitesi.
- Akgül, M. Ş. (2015). *İlkokul öğrenci velilerinin çocuk haklarına ilişkin görüşlerinin değerlendirilmesi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Gaziosmanpaşa Üniversitesi.
- Akıllıoğlu, T., (1995). *Çocuk haklarına dair sözleşme*. AÜSBF İnsan Hakları Merkezi Yayınları.
- Aktürk, S. (2006). *Avrupa birliği sürecinde Türkiye’de çocuk hakları ve güvenliği*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Mustafa Kemal Üniversitesi.
- Akyüz, E. (2000). *Ulusal ve uluslararası hukukta çocuğun haklarının ve güvenliğinin korunması*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Akyüz, E. (2001). Çocuk hakları sözleşmesinin temel ilkeleri ışığında çocuğun eğitim hakkı. *Milli Eğitim Dergisi* 151, 3-24. https://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/151/akyuz.htm
- Akyüz, E. (2010). *Çocuk hukuku çocukların hakları ve korunması*. Pegem Yayınları.
- Akyüz, E. (2021). *Çocuk hukuku*. Pegem Yayınları.
- Allan, J., & I’Anson, J. (2004). Childrens rights in school: power, assemblies and assemblages. *The International Journal of Children’s Rights*, 12, 123-138. https://heinonline.org/hol-cgi-bin/get_pdf.cgi?handle=hein.journals/intjchrb12§ion=14
- Altunya, N. (2006). *Gazi Eğitim Enstitüsü: Gazi orta öğretmen okulu ve eğitim enstitüsü (1926- 1980)*. Gazi Üniversitesi.
- Apaydın, S. (2017). Kayıp ve yas. Ö. Erdur-Baker & İ. Aksöz-Efe (Ed.), *Yas danışmanlığı* (ss. 1-50). Anı Yayıncılık.
- Aral, N. (1997). *Fiziksel istismar ve çocuk*. Tekışık Ofset Yayınevi.
- Aral, N., & Gürsoy, F, (2001). Çocuk hakları çerçevesinde çocuk ihmali ve istismarı. *Milli Eğitim Dergisi*, 151(5), 27-54.
- Aslan, B. (2022). *Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının çocuk haklarına yönelik tutumlarının incelenmesi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi.
- Aslan, G. Y. (2016). Kaynaştırma ortamlarında ailelere yönelik eğitsel ve psikolojik hizmetler. *Sakarya University Journal of Education*, 6(3), 71-80.

<https://doi.org/10.19126/suje.220183>

- Ateş A. (2015). *Yönetimsel açıdan sınıf öğretmenlerinin çocuk hakları konusundaki bilgi sahibi olmalarının etkililiği üzerine bir çalışma*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Hasan Kalyoncu Üniversitesi.
- Atık, Y. (2019). *Sosyal bilgiler öğretmenlerinin çocuk haklarına ilişkin görüşleri*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Fırat Üniversitesi.
- Ayanoğlu, H. (2002). *Çocuk suçluluğu ve nedenleri ile uluslararası ve ulusal hukukta çocuğun hakları*. Anadolu Üniversitesi.
- Aydoğan, İ. (2012). Okul binalarının özellikleri ve öğrenciler üzerine etkileri. *Milli Eğitim Dergisi*, 42(193), 29-43. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/442331>
- Balcı, E. Ç. (2018). İsteme özgürlüğünden eylem özgürlüğüne: Kant'ın özgürlük görüşü. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 35(1), 20-32. <https://doi.org/10.32600/huefd.434145>
- Brander, P., Gomes, R., Keen, E., Lemineur, M.L., Oliveira, B., Ondrackova, J., Surian, A., & Suslova, O. (2008). *Pusula: Gençlerle insan hakları eğitimi kılavuzu*. (B. Yeşiladalı Çev.) Bilgi İletişim Grubu Yayıncılık.
- CEC [Council for Exceptional Children]. (2024). Politika ve savunuculuk | istisnai çocuklar konseyi (exceptionalchildren.org) Erişim Tarihi: 14.02.2024
- Cılga, İ. (2000). *Demokrasi, insan hakları kültürü ve çocuk hakları*. Milli Eğitim Basımevi.
- Corradi, G., & Desmet, E. (2015) A review of literature on children's rights and legal pluralism. *The Journal of Legal Pluralism and Unofficial Law*, 47(2), 226-245. <https://doi.org/10.1080/07329113.2015.1072447>
- Covell, K., & Howe, R. B. (1999). The impact of children's right seduction: A Canadian study. *International Journal of Children's Rights*, 7, 171-183.
- Çavuş, S. (2019). *Ortaokul öğrencilerinin çocuk hakları kavramına ilişkin bilişsel yapılarının incelenmesi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Çetinkaya, N. (1998). *Öğretmenlerin ve öğrencilerin çocuk haklarına ilişkin bakışlarının değerlendirilmesi* [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Marmara Üniversitesi.
- Çetintaş, E., & Çiftçi, E. (2017). *Engellilere yönelik tutumlar ve okul sosyal hizmeti*. Ürün Yayınları
- Çocuk, G. (2008). *Hak temelli yaklaşım: Türkiye çocuk politikası*. Gündem Çocuk
- DeCoene, J., & De Cock, R. (1996). The children's rights project in the primary

school “De vrijdagmarkt” in Bruges. In *Monitoring children’s rights* (pp. 627-636). BrillNijhoff. https://doi.org/10.1163/9789004638655_058

Devellioğlu, F. (2000). *Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lügat*. Aydın Kitabevi.

Diken, İ. H., & Sucuoğlu, B. (1999). Sınıfında zihin engelli çocuk bulunan ve bulunmayan sınıf öğretmenlerinin zihin engelli çocukların kaynaştırılmasına yönelik tutumlarının karşılaştırılması. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 2(3), 25-39. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/159248>

Dikmen, A. (1998). *Çocuk haklarına dair sözleşme çerçevesinde İstanbul’da çalışan çocuklar üzerine bir değerlendirme*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Mimar Sinan Üniversitesi.

Dirican, R. (2018). Tarihi süreçte çocukluk ve çocuk hakları. *Çocuk ve Gelişim Dergisi*, 2(2), 51-62. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/607131>

Doğan, İ. (2000). *Akıllı küçük*. Sistem Yayıncılık

Doğan, Ö. G. (2017). *Çocuk hakları eğitiminde uzman sınıf öğretmenlerin perspektifinden etkili çocuk hakları eğitimi: anlayışlar ve uygulamalar*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Gaziantep Üniversitesi.

Dönmez, C. (2003). Sosyal bilimler ve sosyal bilgiler. C. Şahin (Ed.). *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu Sosyal Bilgiler*. Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, s. 30-40.

Dönmez, C., & Yazıcı, K. (2015). *Sosyal bilgiler öğretimi*. Ankara Pegem Yayınları

Durgut, A. (2014). *2005 Sosyal bilgiler dersi öğretim programlarının çocuk hakları açısından incelenmesi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Dumlupınar Üniversitesi.

Erbay, E. (2011). Türkiye’de çocuk haklarını tanıtmaya, yaygınlaştırma ve izlemeye yönelik uygulamaların eleştirel analizi ve bir model önerisi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 23(2), 47-74.

Erbay, E. (2013). *Çocuk hakları* (1. Baskı). Yeni İnsan Yayınevi.

Erden, M. (1992). *Eğitimde program değerlendirme*. Pegem Yayıncılık.

Erden, M. (1996). *Sosyal bilgiler öğretimi*. Alkım Yayınları.

Erdoğan, B. (2018). *Sınıf öğretmenlerinin kültürlerarası duyarlılıkları ve çocuk haklarına yönelik tutumlarının incelenmesi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Çukurova Üniversitesi.

Erdoğan, M. (2021). *Özel Eğitim kurumlarında çalışan öğretmenlerin çocuk haklarına yönelik tutumları ile özel gereksinimi olan bireylere yönelik tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans

Tezi]. Üsküdar Üniversitesi.

Eripek, S. (2005). *Özel eğitim*. Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Erkman, F., 1995, *Çocuk ve eğitim sistemi ilişkisi, çalışan çocuklar ilköğretim müfettişlerini bilgilendirme semineri*. İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı, İstanbul.

Ersoy, A. F. (2011). İlköğretim öğrencilerinin çocuk haklarına ilişkin algıları. *İlköğretim Online*, 10(1), 20-39. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/90684>

Ersoy, A. F. (2012). Vatandaşlık eğitiminde ihmal edilen bir alan evde ve okulda çocuk haklarının eğitimi. *International Online Journal of Educational Sciences*, 4(2), 359-376.

Eysenbach, G., & Köhler, C. (2002). How do consumers search for and appraise health information on the worldwide web? Qualitative study using focus groups, usability tests, and in-depth interviews. *Bmj*, 324(7337), 573-577. <https://doi.org/10.1136/bmj.324.7337.573>

Farrell, M. (2009). *Foundations of special education: An introduction*. John Wiley & Sons.

Fazlıoğlu, Z. (2007). *Çocuk hakları sözleşmesinde yer alan “çocuk hakları” konusunda öğretmenlerin ve yöneticilerin bilinç düzeyleri*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Yeditepe Üniversitesi.

Franklin, B. (1993). *Çocuk hakları*. (A. Türker Çev.). Ayrıntı Yayıncılık.

Gömleksiz, M., Kilimci, S., Vural, R. A., Demir, Ö., Koçoğlu-Meek, Ç., & Erdal, E. (2008). Okul bahçeleri merkez altında: şiddet ve çocuk hakları üzerine nitel bir çalışma. *İlköğretim Online*, 7(2), 273-287. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/90948>

Gözütok, D. (2007). *Öğrenim ilke ve yöntemleri*. Ekinoks yayıncılık.

Guggenheim, M. (2005). *What's wrong with children's rights*. Harvard University Press.

Gürkaynak, İ. (1998). *Yurttaş olmak için*. Umut Vakfı Yayınları.

Hançer, G. (2019). *Çocuk hakları ve çocuk istismarı konusunda sosyal bilgiler öğretmen adaylarının görüşleri*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Kastamonu Üniversitesi.

Hınçal, S. (1993). *Çocukların aile kararlarına katılımı konusunda çocuk ve ebeveyn görüşlerinin incelenmesi*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.

Hodgkin, R., & Newell P. (2007). *Çocuk haklarına dair sözleşme*. UNICEF ve

Avrupa Birliği.

- Hodgkin, R., & Newell, P. (1998). *Çocuk haklarına dair sözleşme uygulama el kitabı*. UNICEF Ajans-Türk Press
- Howe, R. B., & Covell, K. (2005). *Empowering children: Children's right seducation as a path way to citizen ship*. University of Toronto Press
- İbret, G. (2024). *2018 Sosyal bilgiler dersi öğretim programının çocuk hakları açısından incelenmesi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Kastamonu Üniversitesi.
- İnce, M., Fırat, D., Ş., & Cumalı, D. (2023). Öğretmen adaylarının özel gereksinimli öğrencilerin eğitimlerine yönelik tutumlarının tespit edilmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi* (56), 911-928. <https://doi.org/10.53444/deubefd.1264162>
- İpek, A. (2012). Çocuk haklarının gelişimi ve karşılaştırmalı olarak anayasal açıdan değerlendirilmesi. *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 20(1), 151-173. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/262769>
- Johnson, M. A. (2010). *Humor in children's picturebooks*. [Unpublished Master Thesis]. The University of North Carolina.
- Jones, G. A. (2005). Children and development: rights, globalization and poverty. *Progress in Development Studies*, 5(4), 336-342. <https://doi.org/10.1191/14649993405ps118pr>
- Karaman, Y. (1993). *İlkokul öğretmenlerinin gözlemlerine göre çocukların aileleri tarafından istismarı ve ihmali*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Karaman-Kepenekci, Y., & Baydık, B. (2009). Attitudes of the teacher candidates of mentally hand icapped children about children's rights. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 42(1), 329-350. https://doi.org/10.1501/Egifak_0000001150
- Katıtaş, S. (2019). *Özel gereksinimli çocuklara eğitim hakkının sağlanmasında okul müdürlerinin rollerine ilişkin müdür, öğretmen ve veli görüşleri*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Kavak, F. (2005). *Çocuk haklarının korunmasında polisin görev ve yetkilerinin uygulama açısından değerlendirilmesi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Polis Akademisi.
- Kaya, S. Ö. (2011). *Öğretmen adaylarının çocuk hakları ile ilgili görüşleri*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Afyon Kocatepe Üniversitesi.
- Kent-Kükürtcü, S. (2011). *5-6 yaş çocuklarının ailelerinin ve öğretmenlerinin kullandıkları disiplin yöntemlerinin çocuk hakları ile ilişkisinin incelenmesi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.

- Kepenekçi, Y. (1999). İnsan hakları eğitiminde okul ve sınıf havasının rolü. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 19, 353-361. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/108553>
- Kepenekçi, Y. (2001). *İnsan hakları eğitim*. Ekinoks Yayınevi
- Kılıçoğlu, G. (2015). Sosyal bilgiler tanımı, dünyada ve ülkemizde gelişimi ve önemi. M. Safran (Ed) *Sosyal bilgiler öğretim*. (2. Baskı). Pegem Yayıncılık, s. 3-16.
- Kirk, S., Gallagher, J., & Coleman, R., M. (2017). *Özel gereksinimli çocukların eğitimi*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kobat, B (2009). *Ulusal ve uluslararası hukukta çocuk hakları ışığında çocuk suçluluğu ve nedenleri*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Kırıkkale Üniversitesi.
- Kop, Y. & Tuncel, G. (2010). Children's Rights Perceptions o Social Studies Teachers. *Journal of Theory and Practice in Education*, 6(1), 106-124. [http://eku.comu.edu.tr/index\(6/1ykop_gtuncel.pdf](http://eku.comu.edu.tr/index(6/1ykop_gtuncel.pdf)
- Kor, K. (2013). *Okul öncesi öğretmenlerinin çocuk hakları konusundaki görüşlerinin belirlenmesi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi.
- Köksal, H. (2008). Çocukluk, değişen dünya ve tarih öğretiminden beklentiler. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(4), 388-396.
- Kuş, Z., Merey, Z., & Karatekin, K. (2013). İlköğretim 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan değerler. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(25), 183-214.
- Larousse, M. (1969). *Büyük lügat ve ansiklopedi cilt 5*. Meydan Yayınevi.
- Lordoğlu, K., (1995). *Oyun yerine iş: Çocuk çalışması. Çalışan çocuklar: İlköğretim müfettişlerini bilgilendirme semineri*. İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı.
- Mendel, G. (1992). *Son sömürge çocuk*. Kabalcı Yayınları.
- Merey, Z. (2017). *Çocuk hakları*. (2. Baskı). Pegem Yayıncılık.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis: An expanded sourcebook*. New York: Sage Publications, Inc.
- Miller, M. J. (2000). *A descriptive study of the high school administrator in the implementation of inclusive education for severely disabled students*. (Unpublished PhD Thesis). University of La Verne.
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (1973). 14.06.1973 tarih ve 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu, Resmî Gazete, 24.06.1973/14574

- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (1997). 06.06.1997 tarih ve 23011 sayılı Özel Eğitim Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, Resmî Gazete 6.6.1997/23011
- Moody, Z., & Darbellay, F. (2019). Studying childhood, children, and their rights: The challenge of interdisciplinarity. *Childhood*, 26(1), 8 –21. <https://doi.org/10.1177/0907568218798016>
- Morine, S.L. (2000). *Children's and parents' attitudes towards children's rights and perceptions of family relationships*. [Doctoral dissertation]. Ontario Institute for Studies in Education of the University of Toronto.
- Musayeva, G. (2013). *Avrupa Birliği, Türkiye ve Azerbaycan'da çocuk hakları*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Selçuk Üniversitesi.
- Nayır, F., & Karaman-Kepenekci, Y. (2013). Kaynaştırma öğrencilerinin haklarına ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşleri. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 3(2), 69-89. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/697917>
- Neslitürk, S., & Ersoy, A. (2013). Okulöncesi öğretmen adaylarının çocuk haklarının öğretimine ilişkin görüşleri. *Eğitimde Kuram ve Uygulama*, 3(2), 245-257. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/63293>
- Oğuz, P. (1997). *Çocuk ve hakları*. Analiz Yayınları.
- Okçu, D. (2007). Eğitim hakkı ve tarihsel gelişimi. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, IV (1), 45-49.
- Orhan, S., & Genç, K. G. (2016). Engellilere yönelik ülkemizdeki özel eğitim hizmet uygulamaları ve örnek ülke karşılaştırması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi* (35/2). <https://doi.org/10.21560/spcd.35323>
- Özdemir T. (2024). *İlkokul ve ortaokul ders kitaplarının Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin genel ilkeleri bağlamında incelenmesi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi.
- Özsoy, Y., Özyürek M., & Eripek S. (1998). *Özel eğitime muhtaç çocuklar, özel eğitime giriş*. Karatepe Yayınları.
- Pakkan C. S. (2021). Sosyal model çerçevesinde engelli erişilebilirliğinin Türkiye'deki yasal ve somut durumu. *Ufuk Ötesi Bilim Dergisi*, 21 (1), 1-21. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1285441>
- Pehlivan, K. B. (2010). Öğretmen adaylarının öğrenme stilleri ve öğretmenlik mesleğine yönelik tutumları üzerine bir çalışma. *İlköğretim Online*, 9 (2). 749-763. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/90775>
- Polat, O. (1999). *Tıbbi açıdan çocuk hakları ve çocuk istismarı, cumhuriyet ve çocuk. 2. Ulusal çocuk kültürü kongresi*. Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Postman, N. (1995). *Çocukluğun yok oluşu*. (K. İnal Çev.). İmge Kitabevi.

- Sadioğlu, Ö., Batu, E. S., & Bilgin, A. (2012). Sınıf öğretmenlerinin özel gereksinimli öğrencilerin kaynaştırılmasına ilişkin görüşleri. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 25(2), 399-432. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/153481>
- Sak, U., Çitil, M., Atbaşı, Z., Özdemir, C., Polatoğlu, Y., Şen, R., Onat, R. (2020). *Türkiye’de özel eğitim hizmetleri*. Afşar Ofset.
- Senemoğlu, N. (2001). Çocuk Hakları, çalışan çocuklar ve eğitim sorunları. *Milli Eğitim Eğitim-Sanat-Kültür Dergisi.*, 151, 22-35.
- Sevinç, M. (2006). Okul öncesi eğitimi alan çocukların annelerinin okuldan beklentileri. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (13), 218-225. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/31500>
- Solak, Z. (2023). *Türkiye’de çocuk hakları üzerine yapılmış yüksek lisans tezlerin meta sentez yoluyla analizi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi.
- Sözer, E. (1998). *Sosyal bilimler kapsamında sosyal bilgilerin yeri ve önemi. Sosyal bilgiler öğretimi*. G. Can (Ed.). Anadolu Üniversitesi Yayınları, s. 1-15.
- Stanly, I., G., Serena, W., & Simons, R. (1998). *The child with special needs*. Da Capo Press Inc.
- Sucu, E. (2020). *Sosyal bilgiler ders kitaplarında çocuk haklarının analizi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Sinop Üniversitesi.
- Şahin, S., & Polat., O. (2012). Türkiye’de ve dünyadaki gelişmiş ülkelerde çocuk katılım hakkı algısının ve uygulamalarının karşılaştırılması. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 4(1), 275-282. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/85277>
- Şimşek, B. Ş. (2016). *Türkiye’de 2005 yılı sonrası çocuk hakları gelişimi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Yıldırım Beyazıt Üniversitesi.
- Taşkaya, S. M., & Bal, T. (2009). Sınıf öğretmenlerinin sosyal bilgiler öğretim yöntemlerine ilişkin görüşleri. *Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi*. 27, 173-185.
- Tiryakioğlu, B. (1991). *Çocukların korunmasına ilişkin milletlerarası sözleşmeler ve Türk hukuku*. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Bilim Serisi.
- Torun, F. (2011). *Çocuk hakları öğretiminde oyun yönetiminin başarıya, kalıcılığa ve tutuma etkisi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Adıyaman Üniversitesi
- Tunalı, S. D., Mutlu, H., Karadağ, F., & Demirtaş, V. Y. (2022). İlkokul öğrencilerinin bakış açısından özel gereksinimli akranlarının okuldaki deneyimleri. *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademisi Dergisi*, 4(8), 257-272. <https://doi.org/10.47994/usbadi.1068582>

- Tunç, D. Ç. (2008). *Çocuk hakları sözleşmesinin eğitim politikalarına yansımaları konusunda Millî Eğitim Bakanlığı uzmanlarının görüşleri*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Uçuş, Ş. (2009). *Çocuk hakları sözleşmesinin ilköğretim programındaki yeri ve sözleşmeye yönelik öğretmenlerin ve okul yöneticilerinin görüşleri*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Uçuş, Ş. (2013). *Çocuk hakları eğitimi programının hazırlanması ve değerlendirilmesi*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Hacettepe Üniversitesi.
- Uluç, Ö. F. (2008). *İlköğretim programlarında çocuk hakları*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Ankara Üniversitesi.
- UNICEF (2009). *Türkiye’de ulusal çocuk forumları ve çocuk katılımı öyküsü* (İkinci baskı). UNICEF Yayını.
- UNICEF (2017). *Dünya çocuklarının durumu*. UNICEF Yayını.
- Unutkan, Ö. P. (2008). *İnsan hakları, çocuk hakları ve eğitimi*. Pegem Akademi Yayıncılık.
- Üstündağ, T. (2000). *Yaratıcı dram: Öğretmenin günlüğü*. Pegem yayıncılık. Ankara
- Westra, L. (2014). *Child law, children’s rights and collective obligations*. Springer International Publishing.
- Wolfe, J. B. (1998). *The relation between mothers’ and children’s understanding of rights* [Doctoral dissertation]. University of Toronto.
- Yavuzer, H. (1996). *Çocuk ve suç*. Remzi Kitapevi.
- Yeşilkayalı, E., & Demirtaş, V. Y. (2013). Ebeveynlerin çocuk haklarına ilişkin tutumları ile ilköğretim öğrencilerinin hoşgörü eğilimleri arasındaki ilişki. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi* (36), 12-25. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/231542>
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (7. baskı). Seçkin Yayıncılık.
- Yıldırım-Doğru, S. S. (2014). Yasal düzenlemeler. S.S. Yıldırım-Doğru (Ed.), *Çocuk hakları ve koruma aile refahı ve koruma*. Eğiten Kitap.
- Zeytinoğlu, S. (1990). Sağlık, sosyal hizmet, hukuk ve eğitim alanlarında çalışan Türkiye’de çocuk istismar ve ihmali sorunu ile ilgili görüşleri. *V. Ulusal Psikoloji Kongresi. Psikoloji Seminer Dergisi*, 8, 561-574.
- Zöğ, D. A. (2008). *Öğrencilerin çocuk haklarını algılama düzeyleri ile akademik başarıları arasındaki ilişki (İstanbul ili Beyoğlu ilçesi örneği)*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Beykent Üniversitesi.

EKLER

EK A. Öğretmen Görüşme Formu

Öğretmen Görüşme Formu

Cinsiyet :
Yaş :
Tarih/Saat (başlangıç/bitiş) :

Bildiğiniz gibi toplumun geleceği için bir devletin çağdaş uygarlık seviyesini göstermesi bağlamında hızla gelişen ve değişen dünyamızda artık çocuk eskisinden daha fazla önem taşımaktadır. Bu yüzden gerek anne-babalar, öğretmenler, eğitim kurumları ve devlet çocukların daha iyi yetişmesi için geçmişe göre daha fazla çaba sarf etmektedir. Bu nedenle “Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Uluslararası Sözleşme” ülkemiz tarafından da kabul edilmiştir.

Bu araştırmada; Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Özel Eğitim Gereksinimi Olan Öğrencilerin, Çocuk Haklarının Kullanımına Dair Görüşlerini ortaya çıkarmaktır.

GÖRÜŞME SORULARI

- 1) Öncelikle Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeden doğan hakların ne olduğundan söz eder misiniz?
- 2) Size göre çocuk hakları nelerdir? Çocuk hakları ile ilgili neler söylersiniz?
- 3) Sizce okulunuzda çocuk haklarına duyarlı olunduğu veya uygun davranıldığını düşünüyor musunuz? Neden?
- 4) Sosyal Bilgiler Öğretmeni olarak öncelikle özel gereksinimli çocuklara haklarının öğretiminde hangi yöntem ve materyali kullanıyorsunuz?
- 5) Sizce özel gereksinimli öğrencilerin çocuk haklarını öğrenme düzeyi nedir? Sizce bu öğrenciler en çok hangi haklarını biliyor ve kullanıyorlar?

- 6) Size göre özel gereksinimli Öğrencilerin haklarını kullanma ya da uygulama esnasındaki bilinç düzeyi nedir?
- 7) Okulunuzda özel gereksinimli çocukların haklarını uygulama esnasında karşılaştığı problemler nelerdir?
- 8) Size göre ebeveynler çocuklarının haklarını öğrenmelerinde nasıl bir etkide bulunuyor?
- 9) Okulunuzda özel gereksinimli çocukların çocuk haklarını uygulanması yani öğrencinin uygulama yapmasına olanak sağlayacak önemli çalışma ya da çalışmalar nelerdir?
- 10) Size göre bu çocukların sahip olduğu haklarının uygulanmasında en önemli gördüğünüz eksiklikler nelerdir? Bu eksikliklerin giderilmesi için nasıl bir yol izlenmelidir?
- 11) Yaptığım inceleme sonucunda çocuk haklarının uygulanmasına yönelik Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin görüşleri çerçevesinde şunlar gözlenmiştir:

EK B. Araştırma Uygulama İzni

T.C.
MANİSA VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : E-46949512-605.01-103390343
Konu : Araştırma Uygulama İzni
(Sevda ERDİL)

30.05.2024

KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
(Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü)

İlgi: a) Millî Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 21.01.2020 tarih ve 1563890 sayılı 2020 / 2 No'lu Genelgesi,
b) 20.05.2024 tarih ve 2400057185 sayılı yazı.

Üniversiteniz Sosyal Bilimler Enstitüsü Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Sevda ERDİL' in "Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Özel Eğitim Gereklinimi Olan Öğrencilerin, Çocuk Haklarının Kullanımına Dair Görüşleri" başlıklı tez çalışması kapsamında uygulama izni talebi ile ilgili, Müdürlük Makamından alınan 27.05.2024 tarih ve 103165694 sayılı onay yazımız ekindedir.

İlimiz Yunusemre ilçesine bağlı ortaokullarda görev yapan sosyal bilgiler dersi öğretmenlerine yönelik çalışmanın Genelgenin ilgili maddeleri gereğince yapılan incelemede, araştırmanın izni evrakları olması gereken nitelikler açısından incelenmiş olup, ilgili müdürlüğün izni ile denetimi ilçe milli eğitim müdürlüğü ve okul/kurum idaresinde olmak üzere, kurum faaliyetlerini aksatmadan, gönüllülük esasına göre; onaylı bir örneği Müdürlüğümüzde muhafaza edilen ve uygulama sırasında mühürlü ve imzalı örnekten çoğaltılan, yukarıda adı geçen veri toplama araçlarının kullanılması kaydı ile 2023-2024 eğitim öğretim yılında uygulanması ilgi (a) Genelge doğrultusunda Müdürlüğümüzce uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve araştırmanın tamamlanmasından itibaren en geç 30 gün içerisinde araştırma sonucunu içeren bir kitap ve iki adet CD'nin Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme Şubesine teslim edilmesini arz ederim.

Mehmet UĞURELLİ
İl Millî Eğitim Müdürü

Ek:
1-Onay Yazısı (1 Sayfa)
2-Ölçekler (2 Sayfa)

EK C. Etik Kurul

T.C.
KASTAMONU ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırmalar ve
Yayın Etiği Kurulu

TOPLANTI SAYISI
4

KARAR SAYISI
52

TOPLANTI TARİHİ
3.04.2024

DAĞITIM YERLERİNE

Doç. Dr. Sibel OĞUZ HAÇAT'ın yardımcı araştırmacı, Sevda ERDİL'in sorumlu araştırmacı olarak yapmayı planladıkları "**Sosyal Bilgiler Öğretmenlerine Göre Özel Eğitim Gereksinimi Olan Öğrencilerin, Çocuk Haklarının Kullanımına Dair Görüşleri**" isimli çalışma; Kurulumuzca uygun bulunmuştur.

Bu bilgiler ışığında; onam formlarının gönüllülere imzalatılarak gerekli bilgilendirmelerin yapılması, veri toplama araçlarının (anket, ölçek, mülakat,...) uygulama izninin gerekli kurumlardan alınması, çalışmada kullanılacak olan veri toplama araçlarını geliştiren kişilerden müsaadelerinin alınmış olması, çalışmada ses/görüntü kaydı alınacaksa katılımcılardan gerekli izinlerin alınması, veri toplamaya etik kurul kararından sonra başlanması ve etik davranış ilkelerine uyulması şartıyla söz konusu araştırmanın yapılması Etik Kurulumuzca uygun görülmüş ve onaylanmasına toplantıya katılan üyelerin oybirliği ile karar verilmiştir.

Prof. Dr. Muharrem ÇETİN
Kurul Başkanı

Prof. Dr. Yavuz UNAT
Başkan Yardımcısı

Prof. Dr. Kutay OKTAY
Kurul Üyesi

Prof. Dr. Eyüp AKMAN
Kurul Üyesi

Prof. Dr. Burhan BALTACI
Kurul Üyesi

Prof. Dr. Serkan DİLEK
Kurul Üyesi

Prof. Dr. Tolga ULUSOY
Kurul Üyesi

DAĞITIM LİSTESİ

Sosyal ve Beşeri Bilimler Bilimsel Araştırmalar ve Yayın Etiği Kuruluna
Sayın Doç. Dr. Sibel OĞUZ HAÇAT

Belge Doğrulama Kodu: EA9CP7A

Bu belge, güvenli elektronik imza ile onaylanmıştır.

Belge Takip Adresi: www.kastamonu.edu.tr/belgedogrulama

